

CIGERXWÎN

FOLKLORÂ KURDÎ

weşanên
ROJA NÛ

CIGERXWIN

FOLKLORĀ KURDĪ

WEŞANÊN ROJA NÛ: 25

Döbelnsgatan 16 B, 2 tr.
113 58 Stockholm/Sweden

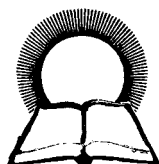
Gulan 1988 - Stockholm

ISBN 91 7672 024 1
© Kesra Cigerxwin

CIGERXWÎN

**FOLKLORÂ
KURDÎ**

kurmanci

**weşanên
ROJA NÛ**

EFRANDINËN CİGERXWÎN YËN HETA NIHA ÇAPKIRI

1. *Diwana yekem, Pirisk û Pêti, Suriya 1945*
2. *Cim û Gulperi, Çiroka yekem, Suriya 1948*
3. *diwana Duwem, Sewra Azadi, Suriya 1954*
4. *Reşoyê Dari: Çiroka duwem, Suriya 1956*
5. *Gotnûnê Pêşîyan, Suriya 1957*
6. *Destûra Zîmanê Kurdi, Iraq 1961*
7. *Ferheng, Perçê Yekem, Iraq 1962*
8. *Ferheng, Perçê Duwem, Iraq 1962*
9. *Diwana Sêyem, Kime Ez, Lîbnan 1973*
10. *Midya û Salar, Lîbnan 1973*
11. *Diwana Çaran, Ronak: Swêd 1980*
12. *Diwana 5'a, Zend Avîsta, Swêd 1981*
13. *Diwana 6'a, Şefaq, Swêd 1982*
14. *Diwana 7.a, Hêvi, Swêd 1983*
15. *Tarîxa Kurdistan-1, Swêd 1985*
16. *Diwana 8'a, Aştî, Swêd 1986*
17. *Tarîxa Kurdistan-2, Swêd 1987*

PÊŞGOTIN

FOLKLORA KURDÎ -Kurmanci-

Bê gomane ko dewlemendî û mezinahîya zimana bi folklor û rewş û pergala tore, rist û nivîsarên wa ye.

Çi zimanê ko folklor û tore têde fireh û mezin bûne, ew ziman, zar, şîwe ji zimanên mezin têne jîmartin. Her wekû pêşveçûna dezgeh û jîna civakî jî, yek ji van tiştane, ko ziman pêşve dibin û fireh dikin. Lê ji ber ko, em, niha di dabaşa folklor da ne, dixwazin vê dabaşê bidin xuyakirin.

Di vê meydana de zimanê kurdî -zarê kurmancî- gelek dewlemend û mezin û payedare. Ji her nifşî helbeste, lawik, heyran, istiran, serpêhati, çîrok û lîztik dagirtîye. Kurd ji biçûkayî de zarokên xwe hinî van tiştan dikin. Hê di pêçekê de, dê, ji wan re dilorênî û dîrok, istiran û çîrokan dibêjî. Di bere dinawirênî ji lewra çawa çavê xwe vedikin û zimanê xwe digerin, dest bi rist û hûnan û istiranan dikin û bi her tiştî dilîzin û di şevbiwêrkên xwe de hinî van tiştan dibin. Ji lewra dibênin, ko zarokên Kurd xudriste, hozan û hişyarin, dengbêj û çîrokvandin.

Lê pir cihê axîne, ko heta Sedê Bîsta jî, tişteki hêja di vê meydana de nehatiye çêkirin, nehatiye nivîsandin û belavkirin. Belkî jî, nehatiye bira kesî, ko berê xwe bidin vî karî û karekî bi rûmet ji welat û gelê xwe re bikî.

Tenê di vî Sedê Bîstem de çend nivîşt bi zarê kurmancî li Ermenîstana Soviyatî hatine belavkirin. Çawa, ko li nav kurdê İraqê zarê soranî jî destek nivîştên hêja hatine çapkirin.

Tenê kurd, pirên kurd nikarin ji van nivîştan kareke hêja bikin, herwekû nikarin bi tevayî rewş û pergala zimanê xwe û folklorên xwe nasbikin. Ji ber ko, kurd, hemî ne bi şiwakî tevayî dixwênin û dinivîsin.

Ji lewra, di îro de, gereke bi herdû şîwan hemû nifşên xwendewarî bête çêkirin û gotin û nivîsandin û belavkirin heta, ko rojekê karibin herdû şîwan bikin yek û bighênin hev.

Her çiqas şîweyê sorî bi pêşve herî jî, lê nikarî daxwaza xwendewarên kurd bi pirîtî bicibênî. Ji ber ko, ne weke şîwê kurmançî dewlemend û firehe, çawa ko di hindameke pir biçûk de hatiye givaştin, ko ji sedî bîst kes nikarî jê hîn bibî û daxwazê nadi naskirin.

Belam şîweyê kurmançî, tevli ko zêde dewlemende û her nifşên tore, helbeste, lawik, heyran, serpê-hatî, istiran, çîrok û lîztikan di nav xwe de digrî û ewqas daxwazê jî didî zanîn û naskirin û nazik û kêmtir tevger û kêmtir tipe.

Xwendewarên delal, çendan, ko ev nivîstên me ne di rêza nivîstên xelkê de ne jî, lê gelek bawerim ko winê di van nivîst û nivîsaran de gelek tiştên hêja û şayanê şabaş û aferîn bibênin û bixwênin. Herwekû pir hêvidarim, ko winê piştî me re hêj xweştir û çêtir binivîsin û bêtir pêşve bibin. Ji ber ko, pir hêvî heye, ko çax û demên we ji ên me xweştir û çêtir bin.

Di îro de, çi tiştên ko em bixwazin çêkin, nikarin tekûz û pêkhatî bînin meydanê. Ji ber ko, welatê me di îro de bi çend xêzan di nav çend dewletan de hatiye perçêkirin û hemû jî, nahêlin heta em bi zimanê xwe tiştê bibêjin û ji hawîr zor û setem weke him û latan bi ser piştê me de hatine berdan û nikarin bi hêsanî xwe ji bin giraniya wan derxin û ji zindanê wî de jî pere bi dest me nakevin û heta dewlemend û mîletperwerên me jî, ne tenê çikusin, pera nadin, belkî şerê me bi hovîti dikin.

Ca eger hin çewtî, kêmasî jî we ditin, rast bikin û derbasbin, li me negrin. Bê goman rojek heye, ko win van kevnenivîsta bixwênin û rast bikin, bi pêşve

bibin û kareke mezin ji wan bikin. Emê ji were kok bingehê wan deynin û win bi serve avabikin yan jî çêtir bikin û wan kevnênivîştan di refikan de bihêlin! Bere başên wan ji werebin û kêmasî û çewtî, guneh û sûc ê me bin. Ji berê de dibêjin: "Rûnê genî li ser nanê xwedî".

Di vê nivîstê de, winê helbeste, dîlok, heyran, lawik, istiran, serpêhatî, çîrok û lîztikan jî geleka bibênin, herwekû "Bêlote", "Berdestarî", "Berdolabî", "Berdan" û di nav re hin rîstên kurmancî û gotinên pêşîyan jî bibênin û dixwazim hina ji wan vewejêrim, ji hev bidim jendin û bîr û awira xwe jî li ser wan bidim xuyakirin û hina jî li hêvîya we bihelim.

1965/11/27
CĠGERXWÎN

PÊŞGOTIN

"FOLKLORA KURDI" berhema mamosta Cigerxwin ya 18'an e, ku heta niha tê çapkîrîn. Bili van hijde kitêban, qasi bist-bistûpênc berhemên wi yê neçapkîri hene. Di nav kê mîletan da edib û nivîskarên mîna Cigerxwin afrandkar hene. Wi piştî xebateke 50-60 salan, xezîneyeke mezîna pêşkêşî literatûra Kurdi kir.

Cigerxwin naveki mezîna e. Bêşik navê seydayê mezîna, wê bi herfên zêrîn derbasi diroka edebiyata Kurdi bibe. Û bêşik mezînahiya welatparêz û şairê mezîna, ne tenê ew e ku, wi bi hejmareke gelekî bilind pirtûk, nivîstên hêja pêşkêşî çand, zîman û edeba Kurdi kirîye, lê herweha ew militanekî şerê azadiya gelê Kurd bû ku, ji 50 salî zêdetir, bêwestan li meydana têkoşînê xwiya kir. Heta roja dawiyê jî, bawerî hêvî û xebata xwe jî dest berneda.

Çiroka jiyana Cigerxwin, têkoşîn û xebata wi ya dîrûdirêj neynika diroka gelê Kurd ya sedsala 20'an e. Di benêde pêşgotînekî da, derbarî vî insanê mezîna da nivîsandin, û bi her alî va danasîna wi ne mumkun e. Lê bi kurtebirî be jî, di pêşgotîna vê xebata wi ya hêja da, em carekî disa li çiroka jiyana wî binhêrîn û wî bi hurmet bi bir binîn.

Navê CIGERXWIN yê rastîn Şêxmûs e. Lawê Hesen û Eysanê, di sala 1903 da, li gundê Hesarê nêzîkî Mêrdînê, li Kurdistan Tirkîyê hatiye dinê. Malbata Şêxmûs, berî şerê cihanê yeke-min, jî ber tengasiyên aborî mala xwe jî Hesarê bardîkîn dibîne Amûdê. Li wir, Şêxmûs hin 9-10 salî biyê dê û bavê xwe wînda dîke. Piştî mirîna dê û bavê xwe, ew li ba xwişka xwe Asiyayê sîtar dibe, dest bi rênçberiyê, şivanti û gavantiyê dîke. Di navbera salên 1918 û 1920'an da, di rîya hesin da dixebite. Di 18 salîya xwe da dest bi xwendina dinî dîke. Di sala 1928'an da icaza melatiyê distîne û dibe pêşnimêj.

Wextê Şêxmûs feqeh bû, li Kurdistanê gelekî gerîya, jiyana gelê Kurd, erf-edetên Kurdi, pîrsgirêkên civatê baş nas kir. Bi serhildana sala 1925'a ya Şêx Seid Efendi ra, giyanê niştîmanperweriyê li ba Şêxmûs peyda dibe. Ji wê salê şûnda Şêxmûs Hesen dest bi xebata xwenasiya netewî, propaganda şerê azadiya Kurdistanê dîke. Sedemên paşdamayîna gelê xwe, zîlm û zordestiya dewletên dagîrker, kedxwarî û sîtema axa û şêxên Kurdistanê dibîne û li dijî wan şer dîke. Cubeyê melatiyê datîne aliyekî, disa dest bi rênçberiyê dîke û pêra jî helbestan dinivise. Êdî ew şervanekî azadiyê ye. Ji bo hişiyarkirîna gel, geşkirîna agirê azadiyê, helbestên wî, li se-

ranseri Kurdistanê dibin defa hawarê. Ew bi riya fegeh û melayên welatparêz xwe digihinin her derê Kurdistanê; dibin marş, dibin stran û li ser lêvên dengbêj û hozanan, keç û xortan digerin.

Cigerxwin, helbestvaneki têkoşer, ronahidar û internasyonalist e. Helbestên wi, bi peyamên şoreşger û sosyalist dagirtine. Gelê Kurd ê bindest, beri hertiştî gereke hîşiyar bibe, dost û dijminên xwe baş nasbike; wek mîlet, bi xwe, bi çand, zîman û diroka xwe serbilind be, xwe kêmtir nebîne, welatê xwe baş nasbike. Ji bo rîzgariya netewî û civakî, pêwîst e karker û gundiyên Kurdistanê xwe rêz bikin, qedera xwe û welatê xwe bigrin destê xwe. Pêwîst e jîna Kurd bixwîne, zane be, dişerê azadiyê da cihê xwe bigre. Hingê gelê Kurd dikare ji jiyana sedsalên navin, ji paşverûtiya feodali xwe xilas bike, dijminên ku welat di nav xwe da parvekirine, derxe derwa.

Şair û mamostayê mezîn, di praktika jiyane da, 50 salan ji bo bi cih anina van ramanan xebiti. Heta roja dawiyê ji 22.10.1984'an da ku çavê xwe li jiyane girt, ew endamê rêxistîneke siyasî bû... Militaneki 80 salî bû.

Aha "FOLKLORA KURDÎ" niha di destê me da, şahidike din e ku Cigerxwin ne tenê bi gotinê, bi kirinê ji rê nişan daye. Wi di vê pirtûkê da gelek nîmûneyên folklorê kurdi berhev kirîye, ew ji windabûnê xilas kirîne. Cigerxwin nemir e. Gelê Kurd wê vi lawê xwe yê payebilind, di çand, zîman û diroka xwe da hertim bi bir bine.

X. LEZGÎN

Perçê Yekem: HELBESTE Û BERDÎLAN

EZ KEVOKÎM LÊ LÊ

Ez kevokim lê, lê
Kevoka şînim way, way
Lî ser bana lê, lê
Ez dixwînim way, way
Jî xelkê weye lê, lê
Har û dînim way, way
Ez aşiqê lê, lê
Çavên şînim way, way.

Ez kevokim lê, lê
Kevoka beşim way, way
Lî ser bana lê, lê
Hûr dimeşim way, way
Jî xelkê weye lê lê
Ez nexweşim way, way
Ez aşiqê lê, lê
Çavên reşim way, way.

Ez kevokim lê, lê
Kevoka sipîme way, way
Lî ser bana lê, lê
Xweş danîme way, way
Jî xelkê weye lê, lê
Ez xwîni me way, way
Ez aşiqê lê, lê
Jinka bî me way, way

Ez kevokim lê, lê
 Kevoka nêrim way, way
 Li ser bana lê, lê
 Xweş diçêrim way, way
 Ji xelkê weye lê, lê
 Ez newêrim way, way
 Ez aşiqê lê, lê
 Jinka mêrim way, way.

Berî her tiştî mûsîqa wê, di Rohilatê Navîn'de deng daye. Şeş tevger tede hene û pir bi sivikî tê gotin. Heta mirovên biyanî jî pê dilxweş dibin û bi ser xwe de dipûjinin û guhdarî dikin. Çawa, ko bi dengê Hesên Cezrawî ketiye qawan û şerîtan û hatîye belavkirin. Hesên gelek xweş û sivik dibêjî; lê mixabin, ko gelek çewtî û şaşîyan têkel dikî û ji cem xwe jî li ser zêde dikî û ne rast dibêjî.

Lê ne guneh û sûcê Hesene. Ji ber ko, kore û nexwendîye. Diwabû bihata nivîsandin û jêre bihata xwendin û gotin.

Bi rastî, dengê Hesên Cezrawî gelek xweş û hêjaye, lê ji ber ko nexwendîye, nikarî berepêş gavên di vê meydanê de bavêjî. Çawa, ko mûsîqarê kurmancî nûjen peyda nabin û mûsîqa kevnare hew bi kêrî guhê mirovên Sedê Bîstem tên.

Hesên dibêjî: "Kevoka dînim", lê diwabû bigota: Kevokê dînim. Ji ber ko, kevokê nêr aşiqê kevoka mê dibî, çawa, ko dibêjî: "Ez aşiqê lê lê çavê şînim" û li xwe vedigerî û dibêjî: "Ez maşûqê lê lê, çavê şînim way way".

Gelek diriste, ko em bi çavê felsefê lê binêrin, ko Seydayê Cizirî gotîye: "Aşiq û maşûqî yekbûn, şeme û hem perwane bû", lê ev diriste, eger em xwedênas bin û dikarin wê çaxê bibêjin: "Xwedê hem aşiq û maşûqe, lê di mirovan de ev hinek diware.

Lê Seydayê Cizirî, di berya vê ristê de dibêjî: "Berî ko ev cîhan -sitêr, çerx, tevger- peyda bibin jî, işq hebû. Lê eger, yek jê bipirsî: Ev cîhan nebî, çawa aşiq û maşûq wê hebin? Seyda, di bersîva wan de gotîye: "Herdû jî yek bûn û herdu jî Xwedê bûn."

Yanî, Xwedê weke findê ronî didî û weke perwane xwe dişewitênî. Lê ji ber Hesen ve, bi awayê felsefî, dikarin bersîv bidin û bêjin: Mirov hem aşiq û maşûqe û tev ji hev hez dikin yan jî, ji ber ko, jin û mêr ji hevîn û di koka xwe de mirovanî hemû yeke, diriste, ko aşiq û maşûq yek bin.

Çawa, "çavşîn" di awira Kurmanca de ne gelek şêrîn û xweşik. Herwekû di "Çaçanê" de hatiye gotin: "çav şîne, çav şeytanê" û carna Kurmanc dibêjin "çav pisîkê". Ji ber ko, pirên kurdên welatê me çavreş û ji çavên reş yan belek hezdikin û istiran û dîlokan li ser dibêjin.

Lê bestebêjê me, weke kelokorê Aliya lê hatiye, ko dibêji, careke aşiqê çavên şîn û careke aşiqê çavên reşe; carna aşiqê jinebî û carna aşiqê jina bimêre. Ji lewra tê bîra min, ko ev dengbêj mirovekî xwedi kemaçe ye û di ber govendê re diçî û tê û dixwazî dilê dîlanvana tevan xweş bikî yan ji xwe nehêfî.

AX Û AMAN GULÊ

Ax û aman gulê
Wey derd û derman gulê
Wey deşt û zozan gulê
Wey ebrû nîsan gulê
Keça Mîrê Mûsilê
Min destê xwe kir paxilê
Çi paxilek xwedayî
Serê memika hildayî
Min girt û ramûsayî.
Wey ax û aman gulê.

Hey gul bû, gul bû, gul bû
Reyhan û qernefil bû
Baranê lê kir şil bû
Wey derd û derman Gulê
Wey deşt û zozan Gulê
Hey ax û aman Gulê.

Îşev şevka baranê
Cîka deyne li eywanê
Eger tu dosta minî
Eger tu yara minî
Tu jimir were eywanê
De ax û aman gulê.

Îşev şeva berfêwo
Cîka deyne li hewşêwo
Eger tu dosta minî
Tu jimir were odêwo
De ax û aman gulê.
De ax û aman gulê

Di vir de navê keçikê (Gulê) hatiye xuyakirin û didî zanîn, ko bixwe keça Mirê Mûsilê ye, lê mixabin navê lawik nadî zanîn û heta em nizanin ji kîjan welatî ye.

Lê kurik gîlî û gazinan dikî û dibêjî "ax û aman gulê, derd û derman gulê" û didî zanîn, ko hem derde û hem dermane û gîlî û gazinên xwe tenê ji gulê, ji yara xwe dikî û dibêjî "derd û derman gulê.."

Lê bi rastî pir xweş aniye, ko hem derde û hem dermane. Raste, ko ev derd û kul û nexweşî hemî, ji destê Gulê-keça Mirê Mûsilê hatine serê wî û gotineke tenê kul û derdên wî derman dikî. Dektorê herî mezin Gula wî ye, ko tenê bêjî ez ji te hezdikim!

Wey deşt û zozan gulê
Wey ebrû nîsan gulê..

Ez baş daxwaza wî, ji van herdû peyvan, nasnakim. Lê gelek diriste, ko daxwaz ji deşt sînga wê bi û zozan dêmên Gulê bî? Herwekû ebrû navdarin, ko ew herdû kevanên zirav, ko qoziyên xwe bi ser hinarên dêman bi çiv û şikestî berdane, ko weke qews, qezehên meha Nîsanê xweşîya biharê didin xuyakirin.

Lê hin dibêjin, "ebrû nîsan gulê" wê çaxê bi daxwaza erê, na tê gotin, yanî ebrîwên te nîşanê erê, na didin xuyakirin. Ca eger, bi rexekî ve çivandin nîşanê erê ye, lê ko berbijor bilind kirin nîşana na ye.

Lê çî dema, ko bi xwar ve berjêr bikî û çavên xwe pêre bigrî, dibêjî: Wey ser herdû çavê min, nîşana erê ye.

Pirê caran dost û yar bi çavan bi hev re dipeyivin. Ji ber ko, nikarin li ber xelkê her tiştî jî hev re bêjin. Carna bi çavan li hev tîn û carna jî ji hev dixeyidin.

Lê çawa xuya dikî, Gulê-Gula wî erê kiriye û belkî jî, destûra wî li ber û bostanê bejn û bala xwe daye û bê tirs û bê pirs dirêjî nav sîng û beran kiriye û gotiye:

Çî paxilek xwêdayî
Serê memikan hildayî
Min girt û ramûsayî
Wey ax û aman gulê.

Çawa, ko tê xuyakirin, xortê kurd gihaye daxwaza xwe, wilo jî kêşan û dawîya diloka xwe guherandiye.

Gelek caran çend beytan li ser hev dirêj dikî û carnan sê, çarka li pey hev dibêjî û her tim her çend ristên dawî digorî, xuya dikî daye ser şopa seydayê Cizîrî, weke min.

Herwekû di awira min de jî, guherandina dawî di ristê de tişteki pir hêja û xweş e. Lê, çima şeva barane u şeva berfe dixwazi be civanê yara xwe? Bawerim, ko di şevên berf û barana de tevger gelek hindike û kes bawer nakî, ko yek bê civanê yara xwe û heta xwedîyê Gulê jî, pê şiyar nabin û meydan ji wan re vala dimênî.

AX Û EMAN ÇAÇANÊ

Ax û eman çaçanê
Keça Elî Keyanê

Bûka Ehmed Şabanê
Çav şînê çav şeytanê
Ezê çeço birevînim
Bibim dora Sînanê
Ax û eman çaçanê.

Min çeço dîbû lî nav reza
Kiras sorê geweza
Çûme memkê te bi geza
Ezê çeço birevînim
Bibim welatê Xerza
Ax û eman çaçanê.

Min çeço dîbû lî ser bîrê
Av kişandî bi zencîrê
Zencîr qetîya ket bîrê

Di vir de, bavê Çaçanê û xezûrê wê dane zanîn, lê negotîye ji kuye. Tenê weke, ko tê xuyakirin, gereke ji rojavayê Diyarbekir bî. Ji ber ko, tim dixwazî wê birevîni û bibî dora Cizîrê û Xerza û Sînanê, dixwazî ji welatê xwe dûrbikî, ko kes nikaribî heta şopa wan jî nas bikî.

"Çavşînê, çav şeytanê" gazina jê dikî, ne ko êrîşî çavên wê dikî. Lê, çavên şîn di Kurdistanê de ne gelek şêrîn û cihê rindî û payedarî ne, weke çavên reş çendan, ko li nik min gelek xweşik têne xuyakirin.

Tenê nizamim, ka dawîya rista wî, ko gotîye: "Av kişandî bi serhênî, ezê çeço birevînim", wê bi kude bibî?

Û nizamim wê bibî kîjan welatî? Ji lewra, min pitikên şîn li cihê wê danîne, lê "serhênî" yan "selhênî" navê nîfşek kûze, ko li gundê Selhê çedîkin yan jî weke kûzê Serhanê mezênê Hevêrkaye. Lê ya pêşî bêtir nêzîkî daxwazê ye, tenê r bi l hatiye guhertin û ev di zimanê kurdî de tişteki tevayî ye. Ji ber ko, tipên "Yermelûn" tev bi hev têne guhertin.

Herwekû kûzên Selhê, Batê di welatê me de gelek navdarin, ko ava wan sar dibî, yan ew avê sar

dikin.

Gelek caran lawik dibêjî "Çeçiko", ev, ko gelek caran ji bo şîranî, biçûkî di zimanê kurdî de hatiye, herwekû ev nav (Çaçanê) ji navê miletê, "Çaçan" hatiye, ko bi ciwanî û gernasî navdar û bidengin. Çawa, ko gelek caran navên welat û çîya û bajaran ji li zarokên xwe dikin, weke Çaçan, Faris, Ereb, Zagros, Rojhilat, Mîdya, Silîva, Mehabad, Barzan..

Gewez navê reneki ye (Sorêgewez). Lê çawa li tevgerên wê temaşa kiriye, çawa çûye ser birê û zencîra wê qetiyaye? Ev tiştekî bê gomane, ko xortekî dilgirtî herdem li şopa yara xwe çavên xwe digerenî û bi kude herî wê ji çav xwe nakî û weke siya bejna wê pêre digerî û heta di xewê şevan de jê dîr nakevî.

Herwekû daxwaza wî ji Cizîrê, Cizîra Bota ye, ko cihê derebegîya Bota bû û ji ber, ko di navbera herdû perçên Dicle de hatiye avakirin, jêre gotine Cizîr. Bi daxwaza Cizîre, navbera du ava, du zevîya, navbera dewlet û milete.

Lê çima gotîye "Ava binê şerbiko": Ji ber, ko ava binê şerbik gelek hindike û çawa mirov vedixwî, naxwazî tiştekî di binî de bihêlî û pir bi şîranî vedixwî û çavê hevalên mirov jî têde ye. Çawa, ko "dimsa rezê xerzik" jî wilo şerîn û dilê mirov xweş dikî. Ji ber, ko mirov nû xwarina xebata destê xwe dixwî.

Lê xwezî dikî û dibêjî: "Xwedê te bi rizqê miko", amîn-amîn. Lê Kurdan berê gotîye: Kes bi xwezîya naghê baqê keziya..

Lê, ez nizanim, lawikê kurdî gihaye doz û daxwaza xwe ya na?

EMOŞE

Hey lê lê lê lê lê lê lê lê Emo
Xulem keçka bi dê-mo lê lê Emo
Xilxalê lingê wê-mo lê lê Emo
Bazinê destê wê-mo lê lê Emo

Kembera pišta wê-mo lêlê Emo
Guharê guhê wê-mo lêlê Emo
Xizêma pozê wê-mo lêlê Emo
Kilçivê çavê wê-mo lêlê Emo
Kilê çavê keçkê mo lêlê Emo.
Heçî xwehkê wan pakin lêlê Emo
Ez û wan destbirakin lêlê Emo
Heçî xwehkê wan reşin lêlê Emo
Ez û wan bi hev nexweşin lêlê Emo.

Kevoka xebxeb şînî lêlê Emo
Xwel govendê dixînî lêlê Emo
Mala kala xirab kir lêlê Emo
Mala xorta dihedmînî lêlê Emo.

Pišta dêrê bi ce ye lêlê Emo
Binya dêrê bi ce ye lêlê Emo
Tu kesik lê tune ye lêlê Emo
Ji xeyrî keçka file ye lêlê Emo
Dilê min di keçkê heye lêlê Emo
Dilê wê di min tune ye lêlê Emo

Lê Emo lê Emûşê lêlê Emo
Kevoka deşta Mûşê lêlê Emo
Keroşka nav karûşê lêlê Emo
Çar gamêşa didoşê lêlê Emo
Dew tune rûn difroşê lêlê Emo.

Berçem, berçem diçûme lêlê Emo
Benîştê xwe dicûme lêlê Emo
Pêrgî gewra xwe dibûme lêlê Emo
Gewr kenya ez şabûme lêlê Emo.

Di vir de , navê keçika fileh didî xuyakirin, lê,
dîsa navê lawik, bav û gund û sal û demên wê neha-
tine zanîn û nedane naskirin. Tenê deşta Mûşê didî
zanîn, ko ev keçika fileh ji deşta Mûşê ye.

Herweha didî zanîn, ko gundî û cotkare, ko
gamêş û çelekan didoşî û rûn difroşî û ji gamêşa tê

zanîn, ko mala bavê wê ne belengazin û hinek dewlemendin.

Lê reben didî xuyakirin, ko her tenê dilê wî ketî-ye keçika filehê û dilê keçikê neketîyê. Lê, jiber, ko keçik filehe, naxwazî dilê xwe bidî xortekî misilman. Çawa, ko didî zanîn, ko bavê wê serê xwe daniye û tenê diya wê heye û keçikên bi dê herdem xwe bi xeml û xêz dikin û li dor xwe digerin.

Lê reben, lawikê kurd ji xilxalê lingê wê pêketîye û heta kilçivê çavê wê û xwe di tevan re dibênî û dibêji "Xilxal û kember û bazin û guhar û xizem û kilçivê wê me", lê di awira kurdan de, ev gotin, pesindana nav dixwedane, di şeran de gelek caran wilo dibêjin. Gelek diriste, ko Seydayê Cizîrî ji vir sitam dibi, ko gotîye:

Di pabosa Sîmînsayê,

Me nêrî bejn û balayê,

Le-elî eblexulesbabe-esbabesemawî

Seyda jî dixwazî lingê yara xwe ramûsî, ko belkî bighê jorê bejna wê jî û bi qozîyên çavan li bejnê temaşa dikî û ji xwedê hevî dikî, ko belkî bighê jorê wê. Lê çiqas Seydayê mezin bi istûxwarî gotîye, hewqas (lawikê Kurd bînav) bi xurtî û bê fehêt û eşkera gotîye û pir hindik mabû, ko bêjî: Ez malxwê mala wê me û ez xwedîyê malê me.

Lê çawa xuya dikî, xuyaye, ko Êmoşa wî gelek ciwan û zîba û rinde. Ji ber wilo gotîye: "Heçî xwehkê wan başin yan pakin, ez û wan destbirakin" û bicarek pişt xwe daye esmer û reşan. Heval dilbijokên reş û esmeran jî hene, ma te nebihîstîye, ko pêşîyan gotîye: "Morika bi qul, bi etaran re namenî." Lê destbirakiya xortên xweh ciwan, tişteki hêja û mezine di qanûna dilgirtinê de. Dixwazî bibî destbirakê wê ko serbest karibî herî mala wan û gelek caran bi yara xwe re mijûl bibî û civana bidin hev û carnan herin riwê hev jî. Lê, reben birayê nezan nizanî, ko hevalê wî ne ji bo wî tê û diçî mala wan û dibî destbirakê wî.

Mala kala xerabkir û mala xorta dihedimênî, ev gelek di cihê xwe de hatiye. Ji ber, ko kalên reben

nikarin heta li bejn û bala wan jî temaşa bikin û xelk ji wan re kêmasî dibênî. Lê, xort, li ser wan dişewitîn, nikarin heta qasekî li nav civatê jî rûnin û dixwazî malê xwe tev de di bejn û bala dosta xwe bidî û xanîkê xwe jî bihedimênî û ji gund jî barbikî.

Lê "kevoka xebxeb şîn"? Xebxeba Êmo bixwe ne şîne, lê kevoka xebxebşîn, gelek ciwan û zîba û rinde. Ji lewra, lawik dosta xwe kiriye weke kevoka xebxebşîn.

Herwekû dilgirtina xortê kurdê misilman çawa dilketiye keçika fileh û herdû ne ji olekê ne û di wê çaxê de bicarek ne dirist bû, ko fileh û misilman hevdi mar bikin. Lê didî zanîn, ko qanûna dilgirtinê de ol û el nikarin devê riya mirovaniyê bigrin û mirovê çî fileh çî misilman û çî êzîdî bin.

Lê bi rastî dilgirtin, ji alîkî ve gelek dijwar û bitîne, lê, dost û heval û mirovên nav gund bicarek jêre dibêjin; "madem dilê wê neketiye te û tu misilmanî ew filehe, doza çî lê dikî? Çî jê dixwazî? Çima dilê xwe têşênî?"

Lê evîndarî, dilgirî tu sînor û çeper û dîwaran li devê riya xwe nabênî, zindanan, kelahan, dîwarên hasînî di çîrenî û derbasdibî û di keleh û bircên asê ve derbas dibî. Lê, ko dilê dostê yarê di we tunebî gelek dijware û mirin jêre xweştire û şev û ro di nav goman û sawîran de dijî û nikarî xwe bighênî peravê felatê û doz û daxwaz ji ber çavên wî weke rewrewkê winda dibî. Lê, reben xuyadikî, ko careke tenê pêre kenîya ye û bi kenê wê dir dixwes û şa bûye. Lê kenê dostê dara hêviyê avdidî. Kenê wê, kerş û qerêjê li ser dilê wî, ji ser gomanên wî dimali. Herwekû kenê dostê, nişana erêkirinê ye, peykê mizgînê ye. Dema yara wî pêre dikenî, yanî, jêre dibêjî: Gulistanê bejn û bala min bêderge li ber te vekirî ye; dikarî serbest her tiştî jê biçinî û çend sala mirov didî pey yara xwe, ko carekê bikenî yan jî bi qozîyên çavên mest û xwînrêj, tişteki ji mirov re dibêjî, yan kul û derdê evîndar paqij bikî. Û bi yek awire yare, mirov dighênî delavê felatê û warê lihevhatinê-aştîyê û dilê mirov ji qerêjê paqij dikî.

EZ XELEFİM

Ez xelefim, xelefim
Heware mîro heware,
Ez xelefim, xelefim
Ezdîñşêr mîrê Botane
Xwedîyê şûrê bi sedefim
Heware mîro heware
Xwedîyê şûrê sedefim
Ezdîñşêr mîrê Botane
Li nav eşîran bi gefim
Heware mîro heware
Li nav eşîran bi gefim
Ezdîñşêr mîrê Botane.

Ez xelefê kinikim
Heware miro heware
Ez xelefê kinikim
Ezdîñşêr mîrê Botane
Xwedîyê şûrê bi şirikim
Heware mîro heware
Xwedîyê şûrê bi şirikim
Ezdîñşêr begê Botane
Li nav eşîran bi rikim
Heware mîro heware
Li nav eşîran bi rikim
Ezdîñşêr mîrê Botane

Ez xelefê şûvî me
Heware mîro heware
Ez xelefê şûvî me
Ezdîñşêr mîrê Botane
Xwedîyê şûrê Misrî me
Heware mîro heware
Xwedîyê şûrê Misrî me
Ezdîñşêr mîrê Botane
Li nav eşîran bengî me

Heware mîro heware
Li nav eşîran bengî me
Ezdînşêr begê Botane

Di vir de, Xelef, navê xwe û şûrê xwe û mirê xwe û hinek jî pesnê xwe dane xuyakirin. Çawa, ko navê eşîra xwe jî ji mere daye xuyakirin. Ji lewra, ev (Xelef) ji eşîra Şûva ye, ko di bin destê mirê Botan de ye. Çawa, ko em zanin, ko navê mirê Botan jî, di wê çaxê de Ezdînşêr bû yan jî Şêrezdîn.

Herwekû didî zanîn, ko di wê çaxê de, kalanê şûrên xwe sedef dikirin û şûrên Misrî, Kolmisrî gihîştibûn Kurdistanê.

Ev dîlok di ber dîlanê re tê gotin û bi giranî govendê digerênin. Çawa, ko bi giranî wê dîlokê dibêjin û davêjin berhev û li hev vedigerênin û govend li milê rastê diçî.

BARANEK BARÎ

Baranek barî ji hewrên biharê
Baranê şilkir lê desmala yarê
Geşt û seyrane lê li binya vê darê

Baranek barî lê ji hewrên payîzê
Baranê şilkir lê desmala qîzê
Geşt û seyrane lê li binya vê guîzê

Baranek barî lê ji hewrên havînê
Baranê şilkir lê desmala zînê
Geşt û seyrane lê li binya Mêrdînê

Baranek barî lê ji hewrên zivistanê
Baranê şilkir lê şeml û kitanê
Geşt û seyrane lê li binya Sînanê.

Di van çend rêzikan de her beytek ducar tê gotin û li hev vedigerênin, herwekû dîrok sê gavan davêjî:

Baranek barî lê ji hewrên biharê
Baranek barî lê ji hewrên biharê...

Di vir de "E" bi "h" bi "e" tê guhertin, çawa
"H" bi "h" tê guhertin, "geşt û seyran": Ger û
temaşakirine.

Tiştêkî pir giran di vir de nehatiye gotin. Tenê
rewşa geşt û seyranê xwe baş daye, ko di nav
baranê de çûne seyranê û çawa desmal û şar û kincê
dosta wî, yan jî keçik û jinan şil bûne û dev ji geşt
û seyranê xwe bernedane.

BEJNÊ

Bejn beyreqê lê van romîya
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Bejn beyreqê lê van romîya
Lê devî qeleme, ez gorî

Sîng dikanên lê van morîya
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Sîng dikanên lê van morîya
Lê devî qeleme mib-gorî

Bejn beyreqê lê van rimbaza
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Bejn beyreqê lê van rimbazan
Lê devî qeleme mib-gorî

Sîng dikanê lê van Bezazan
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Sîng dikanê lê van Bezazan
Lê devî qeleme mib-gorî

Di vir de dîtina bejna yarê weke beyreqên bi des-
tê Romî û rimbaza tiştêkî gelek ciwan hatiye; çawa,
ko dîtina sîga wê weke dikanên morî û bezazan xweş
hatiye. Lê tiştêkî heye, ko ew jî eve, ko ev dîrok di
çaxekî de hatiye gotin, ko beyreqên Kurdistanê ji
meydanê hatibûn danalî û beyreqên Romîyan (Tırkan)

hatine welatê me û di ser sera û bajarên Kurdistanê
ve hatine bilindkirin û hejandin. Di wê demê de ha-
tiye çêkirin, ko miletê Kurd serê xwe ji dijminê xwe
re xwar kiriye û bicarek xwe sipartiye dijmin.

Lê dilgir û evîndar bi carek guhên xwe nadin van
tiştan; çawa, ko dengbêjên Kurd li ser Kemal Paşa
helbestên mezin çêkirine û guh nedane miletê xwe ka
çiqa zor setem li wan dibî.

Kemal bavê me tê wer, wer Kemalo
Şêxê şerîetê wer, wer Kemalo
Kemal bikêrî me tê wer, wer Kemalo..

Rîmbaz, ew siwarê, ko bi rimê şer dikî, yan weke
bazekî rimê dihejênî, pê dilîzî. Lê bi rastî, dengbêj,
yan istiranvan, di vê wekhevkirina bejn û bala yara
xwe û sînga wê de di meydana torevanî de ciheki bi-
lind sitandiyê û ev nişana dewlemendiya zimanê Kurdî
ye. Herwekû min di zimanê Erebi de ev reng wek-
hevkiyê nedîtine; çawa, ko gelek diriste ko di zi-
manê Turkî û Farisî de jî ne hatibî gotin.

TU LI VÊ TÊLÊ

Tu li vê têtê vê tenbûrê
Delîlê dayê, dayê, dayê
Tu li vê têtê, li vê tenbûrê
Zeriyê ez mêvanê te me.
Pêşya heciya çû Xêbûrê
Delîlê dayê, dayê, dayê

Pêşya heciya çû Xêbûrê
Zeryê ez mêvanê te me
Ez radimîsim te gulî hûrê
Delîlê dayê, dayê, dayê
Ez radimîsim te gulî hûrê
Zeryê ez mêvanê te me

Tu li vê têlê, têla biçûk
Delîlê dayê, dayê, dayê
Tu li vê têlê, têla biçûk
Zeryê ez mêvanê te me
Dest hine kir tevlî neynûk
Delîlê dayê, dayê, dayê
Dest hine kir tevlî neynûk
Zeryê ez mêvanê te me
Keç digirî ez nabim bûk
Delîlê dayê, dayê, dayê
Keç digirî min nakin bûk
Zeryê ez mêvanê te me

Tu li vê têlê, li têla mezin
Delîlê dayê, dayê, dayê
Tu li vê têlê, têla mezin
Zeryê ez mêvanê te me
Dest hine kir tevlî bazin
Delîlê dayê, dayê, dayê
Dest hine kir tevlî bazin
Zeryê ez mêvanê te me
Keç digirî min naxwazin
Delîlê dayê, dayê, dayê
Keç digirî min naxwazin
Zeryê ez mêvanê te me.

Di vir de, "delîlê dayê" û "zeryê ez mêvanê te me" ta dawî têne gotin û carê yek ji van dikevî pişt beyta pêşî û tim li hev vedigerênin û ducar dikin û bi giranî govendê digerênin û eger em van herdû paşgiran ji koka beytê bidin jimartin, ev rist gelek dirêj dibî û ji ristên dirêj tê jimartin; çawa, ko sê gavan davêjin û di her gavekê de heşt (8) tevger hene.

Çawa, ko didî zanîn, ko keçik kirine bûk û destê wê jî hine kirine, lê naxwazî mêr bikî, ji ber, ko ne bi dilê wê dane mêr û lawik didî zanîn, ko ew jî di wê çaxê de li mala bûkê ye û ramûsana ji dosta xwe

distênî û gelek diriste, ko ew nahêlî keçik bi dest-
girtîyê xwe dilxweş bibî û dixwazî bidin wî.

Lawik gelek bi xurtî pesnê yara xwe didî û gulî,
bazin û guhar bi carek didî hinekirin. Lê nizamim,
çawa di vê rewşê de di şeva bûkaniyê de gihaye
dosta xwe û ramûsan jê sitendine?

Xêbûr, navê çemekî ye, ko dikevî Cizîrê û ji
Kurdistanê tê. Çawa, ko risteke min jî li ser Xêbûr
hatiye çêkirin.

"Xabûr, Xabûr...

Wek daxwaza min pir dirêj û kûr."

Lê daxwaza min ji Xabûr jî kûrtir û dirêjtire. Lê em
herdû di jînê de weke hev hatine û ji hevin, lê, ew
bêhiş û bîr, ez, di îro de bi bîr û hişyarim, bi tev-
ger û bawerim. Lê wê rojek bê, ko ez bixwe jî, bi-
kevim warê bêhişî û bê tevgerî û bê bîr û bawerî.

TÊ JI MEZRÊ DE

Tê ji mezrê de, tê ji mezrê de
Belê loy loy, belê loy loy
Tê ji mezrê de, tê ji mezrê de
Belê loy, loy lawiko qurban.

Şûr girêda mertal pêda
Belê loy, loy belê loy, loy..
Şûr girêda mertal pêda
Belê loy, loy lawiko heyran.

Xwezka bi mala dostam têda
Belê loy, loy belê loy, loy..
Xwezka bi mala dostam têda
Belê loy, loy lawiko qurban.

Tê ji mezrê de sist û pistî
Belê loy, loy belê loy, loy..
Tê ji mezrê de sist û pistî
Belê loy loy, lawiko heyran.

Min bihîstî te yek xwestî
Belê loy loy, belê loy loy
Min bihîstî te yek xwestî
Belê loy, loy lawiko qurban.

Tu bi zava û ez dergistî
Belê loy, loy lawiko qurban
Tu bi zava û ez dergistî
Belê loy, loy lawiko qurban.

Herwekû di vir de tê xuyakirin, diyare, ko lawik hatiye wê bixwazî, bi şûr û mertal li gundê Mezrê hatiye. Le "dergisti" yek ji çewtiyên zimanê kurdî ye, ko li şûna destgirtî hatiye gotin. Çima dibêjin destgirtî? Ji ber ko, gereke keç û xort destê hevdi bigrin û li cem du mirovan bêjin: Em hevdi bi jin û mîranî dixwazin. Lê mela ji bo, ko ji xwe re çend kaxetan bistênin, nahêlin, ko herdû destên hev bigrin û gelek çaran xwe ji ber zavê yan bûkê ve didin pêş û tişteki ji dixwênin, ko karibin çend kaxetên xwe ji wan bistênin.

TAQÎBELEKÊ

Taqîbelekê yeman,
Taqîkê te beleke taqîbelekê yeman,
Taqîkê te beleke taqîbelekê gewrê.
Pişkojan sed û yeke taqîbelekê yeman
Pişkojan sed û yeke taqîbelekê gewrê
Ramûsim te bi heneke taqîbelekê yeman
Ramûsim te bi heneke taqîbelekê gewrê.

Taqîkê te sipî ye taqîbelekê yeman
Taqîkê te sipî ye taqîbelekê gewrê
Pişkojan sed û sî ye taqîbelekê yeman
Pişkojan sed û sî ye taqîbelekê gewrê
Ramûsim te bi dizî ye taqîbelekê yeman
Ramûsim te bi dizî ye taqîbelekê gewrê

Taqîkê te pir sore taqîbelekê yeman
Taqîkê te pir sore taqîbelekê gewrê
Pişkojan hawîrdore taqîbelekê yeman
Pişkojan hawîrdore taqîbelekê gewrê
Ramûsim te bi zore taqîbelekê yeman
Ramûsim te bi zore taqîbelekê gewrê.

"Taqî" bi şîwê Omerîyan, bi daxwaza Xeftan û Mî-
tanî hatiye. Herwekû Xeftano dilokeke Omerîyaye,
çawa, ko mēr û jin herdû jî taqî li xwe dikin, ji ber,
ko keçika Amûdî dibêjî:

Lolo emro, ji Amûdê heta bi duryanê
Berfê dayê pêre tên çipkê baranê
Neketime heyra vê berfê, vê baranê
Neketime wê heyrê wê li taqîkê sipî
Vedî sebxa vê qolanê..

Bi ser kirasên xwe de xort û keç yan jî mēr û jin
werdigrin û qolan û kemberan li bejna xwe bi ser de
giredidin yan jî didan. Lê mitanî ji xeftan (taqî) kin-
tir dihatê çekirin û digiha bin çokê. Lê, min, mîtanî
li jina nedîtî ye. Bermayê Mîtane, ko di îro de Metîna
li şûna "Milan" mane. Milan, di navber herdû avan
(Cizîrê) de dewleteke mezin lidarxistine û dawî bûne
du perçe: Milan û Hewr û herdû jî windabûne.

Mîtan û Hor navê miletê Kurdin, ko di Cizîrê de
berî tarîxê bi çend hezar sal padişahî û fermandarî
kirine. Çawa ji tarîxê tê zanîn herdû jî yek miletin.
Lê, li ser mezinahiyê bûne du perçe û dijminên wan
Asûr û Hêtî, destên xwe xistine nav wan û Asûran
alîkarîya Hewr kirin û Hêtîtan jî alîkarîya Mîtan ki-
rin. Lê dawî herdû alî jî, ketin bin destê dijmin, ko
ev di îro de jî heye.

Vê dewletê heta sînorê Misrê girtibû û heta rajorê
Mûsil jî di bin destê wan de bû. Heta îro jî, bermayê
vî miletî bi navê Metînan li rajorê Mûsil û rajorê Se-
rêkanîyê û Wêranşarê mane û li qiraxê Pingava Sipî
Ogarî, şop û bermayên wan pir tene xuyakirin û di-
tin. Li tarîxa min temaşa bikin! bi dirêjî hatiye nivî-
sandin û ev Mîtanî û Horanî ji kincên leşkerên wan

mane û xelkê Horan ji vî miletî ne. Horanî, fireh û mezine, ji çox çêdikin û bi ser kincên xwe de li şûna Qapût li xwe dikin.

SULTANÊ

Sultanê dinya deme
Lê, lê, lê, lê Sultanê
Xilxalê lingê te me
Cîrane, Sultanê..
Bazinê zendê te me
Gustîla tilya te me
Kembera li piştê te me
Guharê guhê te me
Xizêma pozê te me
Kilçivê çavê te me
Kuçikê mêrê te bimrî
Kiryarê bejna te me
Sultanê, Sultanê..
Lê, lê, lê, lê Sultanê
Çav şînê çav şeytanê
Biçûkê mal cîranê
Bûye çaxê razanê
Tu bide min ramûsanê
Lê, lê, lê, lê Sultanê
Lê, lê, lê, lê Sultanê..

Herwekû tê xuyakirin, diriste, ko Sultanê berê xwe ji lawik guherandîye û yekî dî ji xwe re dîtî ye. Ji lewra lawik dibêji "Sultanê, dinya deme".

Xuyaye, berî hingî Sultanê li ber digeriya û wî poz pê ne dikir. Lê niha ew li ber Sultana xwe digeri, lê nema poz pê dikî û dest bi gazin û pesnê bejn û bala yara xwe dikî û dibêji: "Kuçikê mêrê te bimrî / Kiryarê bejna te me..." Lê çima berî, ko mêrbikî te bejna wê ji xwe re nekirî, ez benî! Niha ketiye bin darê mêrekî dî û tu bela xwe jê venakî!

Herwekû ev pesn û gotinên, ko di vir de hatine gotinê, ko ji xilxalan û heta kilçivê çavê wê hatine dî risteke dî de jî, wê bèn "de wer lê lê" û dîsa lawik piştî mirina mêrê dosta xwe ya kevnare dibî kiryarê bejna wê. Lê, dostê Sultanê dixwazî, hê li mala mêr herî nav nivînê wê û dibêjî, "Bûye çaxa razanê" Sultanê! Here mala xwe razê ezbenî! Yekî di heye, ko di ber sînga Sultanê de razî, te di havînî de dewê xwe wînda kirye ezbenî! Dûrî bexçê camêran here! Kurda ji kevnare de gotine: "Heçî nedî axçe, naçî nav baxçe."

Xuyaye, te nexwestiye "axçe" bidî û dixwazî herî nav baxçê xelkê. Ev ne karê dilgiraye, evîndar mal û can tevde di rîya dosta xwe de davêjin, weke seydayê Cizîrî dibêjî:

"Dil û can jî li ser danîn,
û zalim hêj dibêjit deyn"

"Ê gulperes bî can û dil didî", min go:"Kî didî can û dil bi gul?/ Go ev bazare, dil bi kul didî." Lê tu dixwazî bê, ko can û dil bidî, bikevî nav baxçê gulê Sultanê. Lê, ko xwedî bi te şiyar bû, tê çî ji xwe rebibêjî? Xortê tolaz û çikûs, ne ji kuştinê wêde tiştek bi destê te nakevî ezbenî!

Çavê wê şîn bin yan reş bin, çî te jê tê? Bi xwe-dîyê xwe şêrîn û xweşe, çima gazin û gilî ji xwe naki?

Ev Sultanê, di ber govendê re tê gotin û sivik dibêjin û li ser hev tê gotin. "Sultanê dinya deme,/ Lê, lê, lê.....lê, lê, lê, lê....Sultanê" û bi hev re weke sunbilên, ko ba li wan bidî, govendê dihejênin.

SÊVÊ

Hey sêvê, sêvê, sêvê!
Hey hawar, hawar sêvê!
Hêy sêvê, sêvê, sêvê!
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Min sêva xwe dî li ber sêvê,
Hey hawar, hawar sêvê!
Min sêva xwe dî li ber sêvê,
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Çigare geşkir li ser lêvê,
Hey hawar, hawar sêvê!
Çigare geşkir li ser lêvê,
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Sêv xeyidye mi naxêvê,
Hey hawar, hawar sêvê!
Sêv xeyidye mi naxêvê,
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Di vir de, tenê Sêvê li ber sêvê gelek xweş hati-
ye, ko sêva pêşî dosta wî ye û sêva paşî dara sêvê
ye. Xuyaye, ko Sêva wi li ber dara sêvê rawesta bû
û çigare vedixwar û pêre yarî dikirin û remz û raz
jêre di nav xelekên dixana çigara xwe de dişandin û
digot: Were sêvekê bixwe û ramûsana ji sêvekê bide.
Lê xuyaye, cî ne vala bû û lawik tenê zikê xwe digi-
vaşt û dikire hawar. Lê, kî li hawar û gilî û gazinên
me rebena guhdarî dikî xortê cizîrî! Cizîrî dibêji:
"Kes bi dada me nepisit, gileh û dadê çiket./ Tunebit
daderesek, beyhûde firyadî çiket."

Raste, hawar û gilî tiştêkî nakin. Çine ev gilî û
gazin? Divê bi gernasî û mêrxasî mirov bighê daxwa-
za xwe. Gilî û gazin çekê reben û bêkêra ye ezbenî!

XANİKÊ TU XANÎ

Xanikê tu xanî, lê xanê
Canikê tu canî, lê canê
Te bi vî zimani lê xanê
Konê reş danî lê canê.

Li gelîkî tenge lê xanê
Paşa ji me dixwazî lê xanê

Hewrmêşê penge lê canê
Bajarî dûre lê xanê
Wê li me derenge lê canê.

Xanikê tu xanî, lê xanê
Canikê tu canî, lê canê
Te bi vî zîmanî lê xanê
Konê reş danî lê canê.
Lî gelîkî kûre, lê xanê
Ser sîngê xanê lê xanê
Hewrmêşê hûre lê canê
Rabe me birêke lê xanê
Rêka me dûre lê canê.

Hin dibêjin: "Paşa ji me dixwazî hevirmêşê hûre, penge" û hin dibêjin: "Ser sîngê Xanê hevirmêşê hûre, penge." Ca kîjan raste, nizanîm. Tenê herdû jî, xweş hatine danîn. Lê di van ristan de çend tîp gereke wînda bibin, yan tevgera wan neyê xuyakirin, weke: Hevirmêş, divê tu hevrmêş bibêjî. Di koka xwe de hevîrê mêşê ye. Çawa ko didî xuyakirin, ko ev rîsta ha di çaxe koçerîya mîletê kurd de hatiye çêkirin û Kurd yan koçer di çîya de bûn; ji ber, ko gelî li çola peyda nabin û hevirmêş di çaxê wan de gelek giranbiha bû û hevirmêşê Diyarbekir pir bi nav û deng bû; û didî zanîn, ko di guhaztina bûkê de, divabû tişteki giranbiha bi diyarî bidin paşa, beg û axan. Heta beşa wan li ser jîna yan jinguhêzê jî hebû, yanî di çaxê koletîya mîletê kurd de, ev hatiye çêkirin.

Herwekû didî zanîn, ko ev bûk ji koçeran tê guhaztin û dîrketina jî bajaran îş û karê kurdên koçer bû. Çawa, ko geliyên teng bi me didin zanîn, ko Kurd herdem dixwestin dîrî bajara herin û di cihên teng û asê de pez û sewalên xwe biçêrînin û ev bû, ko Kurd li paş kerwanê pêşveçûn û bajarîtiyê hiştine û nexwestine gavên xwe ji vê qonaxê zû bavêjin û bikevin qonaxa bajartî.

Ev jî hin "eshab" hene, ko wîlo Kurd li paş hiştine:

1- Yek jê aborî ye, ko kurdan her tenê pez û se-

wal xwedî dikirin û naçare bi çol û çîya dûrî bajaran diketin.

2- Zor û setema dijmin, ko li wan dihate kirin û naçare di cihên bilind û asê de pez û sewal tenê xwedî dikirin û nêzikî avanî û bajaran nedibûn.

3- Kurd di vê rewşê de serbestî û gerdenazadiya xwe didît û xwe bi keleh û derbendên xwe payedar û serfiraz dikirin û li ber dijminên ji xwe zanatir û bîrewertir asê dibûn.

4- Ji ber, ko Fileh ji Kurdan re dixebitîn û kirîn û firotin mirek û paşan dabûn destên wan; tenê Kurd weke leşkerên şervan li xwe dinêrîn û çawa çavên xwe vekirin, dîtîn, ko pir paşde mane û li dawiya kerwanê pêşketinê mane.

Paşa, beg û axan ev karê hovîti, koçerî bi wan gelek xweş dikir û yekî ji wan newêrabû kirin û firotinê bikî û ji xwe re kêmasî diditîn. Ji ber, ko karê milletên bindest ji filehên wan re bûn û ji wan milletên bindestên xwe re digotin "tat" yanî cotkar û bindest. Lê, Fileh, ji wan bêtir bi pêşve çûn û hîni dezgeh, bazirganî û hinermendî bûn û berî me keç û kur dane xwendin û çawa serbest bûn, dane pêşîya me û em li paş xwe hiştin. Herwekû di serê pêşî de, ko Erebên misilman çawa ketin welatên rojhilat û bi zor xistin bindestên xwe; mezinên wan nehiştin, ko ji leşkerî pêve tişteki dî hîn nebin û bi vî rengî li paş hiştin. Mezinên Kurdan jî, nedixwestin, ko Kurd ji şervanî û koçerî pêve tişteki dî hîn bibin û herdem di bin destê xwe de weke leşkerekî şervan digerrandin û gelek caran bi wan karên giranbiha ji dijminê xwe re jî dikirin.

DE WER LÊLÊ

De wer lê lê, de wer lê lê
Lê biçûkê kofî kêlê
Xwedê mêrê te nehêlê
Wek qeraşê li ber sêlê

Bîstkê rûnim li tehêlê
De wer lê lê, de wer lê lê.

De her deme, deme, deme
Mala barkir çûn Eceme
Ez xilxalê lingê te me
Ez bazinê destê te me
Ez gustîla tilya te me
Ez kembera li pîsta te me
Ez guharê guhê te me
Ez xizêma pozê te me
Ez kilçivê çavê te me
Kuçikê mêrê te jî bimrî
Ez kiryarê bejna te me
De wer lê lê, de wer lê lê.

Ez gelekî ji vê kêşan û dîlokê hez dikim û gelek caran dibêjim. Risteke pir sivik û bê ko mirov xwe beşênî govend û dîlan li ber dibî, nerm û sivik hatiye.

Kofî kumekî hişke, ko di jorê wî de textekî yan darekî du perçe biheve datênin û qumaşekî rengîn dikişênên ser û ji paşve bilind û di binya wî re gelîyekî ne pir kûr, tê xuyakirin. Ev tev didî zanin, ko Kurd ji kevnare de ji çîya û geliya bêtir hez dikin, heta, ko kofiyên jinên xwe di rengê çiyakî bilind de, ko di jêrê wî de gelikî kûr tê xuyakirin, çêdikin. Jin bi vê kofiyê xwe payedar û serbilind dibênin û di istiranên kurdî de "kofî" gelek caran hatiye xuyakirin.

Lê çiqas ji mêrê wê ne xweşe, ko wî weke qeraşê ber sêlê nîşanî xelkê didî û dibêjî: "Xwedê mêrê te nehêlê/ Wek qeraşê li ber sêlê..." Xuyaye, ko qeraşê ber sêlê çiqasî ne xweşik û bi tenî u gemare, bi pîs û tenî ye..

Herwekû "ezxilxalê lingê te me", di çend dîlokan de hatiye. Ji ber ko gelek xweş û giranbihaye.

DE BERDE

De berde hay de berde
Havîne bî kul û derde
Hay de berde hay de berde..

Lo lawo destê min berde
Wexte mêrêm bê jî der de
Lo lawoo, destê min berde
Mib kujî te bî serde
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Min û axurê gamêşa
Lo lawoo, destê min berde
Destê min girt û kêşa
Serxweşo destê min berde
Xwedê heqîya min bînî
Lo lawo destê min berde
Di nav van bisk û bêşa
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Min û axurê van mîya
Lo lawo destê min berde
Destê min girt û kenîya
Serxweşo destê min berde
Xwedê heqîya min bînî
Lo lawo destê min berde
Di nav hel û morîya
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Min axurê berana
Lo lawo destê min berde
Memik weke fincana
Serxweşo destê min berde
Xwedê heqîya min bînî
Serxweşo destê min berde

Di nav hel û mircana
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Di kêşan û mûsîqa xwe de vê dîlokê deng daye. Herwekû bi şîweyê sorî, rengekî dî, pir xweş û şerîn dane vê dîlokê. Çawa, ko bi zimanê Erebi jî, ev dîlok bi kêşan û mûsîqa xwe ve hatiye guhaztin û sitandin. Lê bi rastî, bi soranî gelek xweş hatiye gotin, lê ji zarê kurmancî hatiye guhaztin û berî pêncî salî bi kurmancî, di qawana de hatiye girtin û paşê Ermena bi kurmancî bi serve zêde kiriye û mûsîqa jêrê danîne. Lê niha Sora û Ereba guhaztine.

Lê heta heta îro jî, dijminên Kurd, nahêlin, ko kurmanc bi zarê xwe bixwênin û binivîsin. Herwekû heta îro jî, hêj mûsîqarên kurmanc xwendewar ranebûne û mûsîqa kevnare hêj di pêş de ye.

Çawa, ko dewlemendên kurmanc gelek paşdemayî, kevnepereşt û malgenî û çikûsin; nikarin yan naxwazin tişteki di vê meydanê de ji miletê xwe re bikin.

Çawa, ko xortên xwendewarên kurmanc gelek nêzîkî meydana mûsîqa nabin û jê direvin, bê rûmet û qîmet dibênin!

Ji lewra, dengbêjên kurmancî jî, heta niha hêj di qalîkê xwe yê kevnare de mane û nikarin gavekê bi pêş de bavêjin.

DE KÎNA MÎN, KÎNA MÎN LÊ

Hezro ye, Hezro ye lê
De kîna min, kîna min lê
Bişewitî berbiro ye lê
Zerya zer mala minê

Kina min gezo ye lê
De kina min kina min lê
Kinika mi gezo ye lê
Zerya zer mala minê.

Mardîne, Mardîne lê
De kina min kina min lê
Mardîne, Mardîne lê
Zerya zer mala minê.

Kinika min şêrîne lê
De kina min, kina min lê
Kinika min şêrîne lê
Zerya zer mala minê.

Bişewitî tim havîne lê
De kina min, kina min lê
Bişewitî tim havîne lê
Zerya zer mala minê.

Alqûşe, Alqûşe lê
De kina min, kina min lê
Bişewitî bi pûş û mûşe lê
Zerya zer mala minê.

Kinika min dergûşe lê
De kina min, kina min lê
Kinika min dergûşe lê
Zerya zer mala minê.

Cezîre, Cezîre lê
De kina min, kina min lê
Bişewitî cihê mîre lê
De kina min, kina min lê.

Kinika min wezîre lê
De kina min, kina min lê
Kinika min wezîre lê
Zerya zer mala minê.

Gelek diriste, ko kina wî ji nav Silîva bî, lê navê Mardîn, Alqûş û Cezîr ji bo ristê anîne. Ji ber, ko nabî kinika wî ji van bajarên tevan bî û her tenê di-xwazî pesnê kina xwe bidî û tiştê, ko ji me re daye zanîn, tenê kina wî ye, ko xuyadikî dosta wî kine. Lê gelek gotinên, ko dûrî daxwazê ne di nav rista xwe de anîne. Tenê ji bo, ko kêş û dawî weke hev bîn "kinika min gezo ye"/ kinika min şêrîne"/ "kinika min dergûşe"/ "kinika min wezîre".., ji bo dawî û kêşan hatine.

ZÊRZEYNEBÊ

Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Zêrzeyneba Hesenî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Tub qolan û bazinî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Ji bextê min re dipesinî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Zêrzeyneba Ertoşî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Te li serî qereboşî
Zêrzeynebê, Zeynebê

Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Payê ji min re difroşî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Zêrzeyneba Şikakî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Te kofî ji barê gaki
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Hero, hero li awakî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Hero li cem axakî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Koka dîlokê bi vî awayê jêrî tê gotin û hatiye danîn:

Zêrzeynebê, Zeynebê
Zêrzeyneba Hesenî
Tu bi qolan û bazinî
Ji bextê min re dipesinî.

Zêrzeyneba Ertoşî
Tel serî qereboşî
Payê li min difroşî.

Zêrzeyneba Şikakî
Te kofî ji barê gaki

Hero, hero li awakî.

Lê evên dî hemî zêde ne. Tenê Dîlok pê xweş dibi
û govend pê tê gerandin.

Lê xuyaye, ko keçik ji avê tê û li rê ji lêwik re
gotiye: "Dixwazim xeml û xêza min ji Helebê bikirî!"
Reben nâçare çuye Helebe û xwe jere pesinandiye û
paye kiriye, gelek caran gotina xwe guherandiye.

ZÊRBERBENÎ

Zêrberbenî, berbenî
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî, berbenî
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Wêl nav bexçê gul çinî
Xala li gerdenê, li gerdenê
Wêl nav bexçe gul çinî
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Mel hev nerî keç kenî
Xala li gerdenê, li gerdenê
Mel hev nerî keç kenî
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî, em yekin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî, em yekin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi helekin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi helekin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Lawno qîzik henekin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik henekin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî em done
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî em done
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi hirmone
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi hirmone
Zêre li ber çenê, ez benî.

Lawno qîzik gezone
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik gezone
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî em çarin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî em çarin
Zêre li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi hinarin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi hinarin
Zêrê li ber çenê, ez benî

Lawno qîzik gulnarin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik gulnarin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî em şeşin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî em şeşin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi şebeşin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi şebeşin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Lawno qîzik keleşin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik keleşin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Ev rîsta han li ser awayê Ewrûpî tê gotin û gelek bi tore hatiye danîn. Weke: "Zêrberbenî", "Xala li gerdenê", "ez benî" gelek bi tore hatine bidarvekirin. Meger çenda li pey hev çend car hatine jî, lê gelek xweş hatine danîn.

Lê tenê "Wê li nav bexçe gul çinî", "Me li hev nêrî keç kenî" min zêde kirine. Ji ber, ko beyta pêşî kurt û bê heval bû. Lê bawerim, pir xweş hatiye gotin. "Gulnar": Gula hinarêye; "Keleş": Rêgir û talankerin. Lê em yekin, em done, em sêne, çarinpênc negotiye. Ji ber, ko dîlokvan nikaribû li wê gorê pesnê keçikan bibêjî û ez divê ji cem xwe bi serve zêde bikim, ko gazina jê nekin.

ZEKO, ZEKÎYA

Zeko, Zeko, Zekîya
Zeko dî li ser xaniya
Tena-tena dimeşîya
Berfa bişev bariya
Li ser zimana helîya
Kevanê libûdçîya
Bi ser mi de tevîya
Mi dest avêt guliya
Hel û morî qetîya
Bîna misk û mawerê
Bi ser mi de fûriya
Ketim dilê mî eşîya.

Zeko, Zeko, Zeynebê
Hat kerwanê Helebê
Danî li devê neqebê
Temênîya mil tebê

Tul nerîne miqatebê
Mi devê xwe kir xebxebê
Tez kuştim, tez helandîm
Kirim darê lewlebê
Xwedya şara qesebê
Lê Zeko, Lê Zeko..

Mi Zeko dî li ber dîwêro
Bisk berdane ji hawêro
Ramûsankê bide min
Ji qirikê berjêro
Ji binya qulpa guhêro
Ji kê tiri ji kê newêro
Tirsa te kûçikê mero
Teres çûye bajêro
Kengî wê bê ne bixêro
Lê Zeko, le Zeko..

Lê, lê lêlê lê Zeko
Tu bi qedrê bavê xwe ko
Tê derî li min veko
Tê xeta sor simbêla
Dî boxaza qirka xwe ko
Bere mêrê te bimrî
Xwedê te bi rizqê meko
Lê Zeko, lê Zeko..

"Libûdçi", gotineke ji Erebi û Turkî gihaye hev û ketiye nav zimanê kurdî; "Mawer", ma û werd e, ji du gotinên Erebi hatine nav zimanê me. Bî daxwaza "gulav"e, "xebxeb"e hindama têgoşte, ko dikevi binya gerdenê (di bin çenê re ye). "Gerden" qirike û "gerdenî" ew toqê zêrîni yan ji zîvîni, ko dixin gerdana qizik û jinan. Lêwleb , ko di dolabê de si-vik digeri, herwekû "boxaz": tengasiya qirikê ye; dengbêj, gerden keçikê weke Boxaza Istanbûl dibênin û jêre dibêjin: Boxaza qirikê.

Rist nerm hatiye û govendê li ber wê bi nermî di-kin. Lê gotinên wê ne sade kurmançiya gewrîn û

herkes nas dikî. Lê bi rastî, "berfa bişev bariya", "kevanê libûdçiya" gelek xweş û bi tore hatine. "Berfa bişev bariya", gelek sipî û paqije; dilgir riwê yara xwe di bin perda weke şevê de gewr û sipî ditiye, ko weke berfa bişev hatiye û li ser zimanê mirov diheli.

Lê "kevanê libûdçiya" didî zanîn, ko yara wî gelek bejin bilinde, ko çawa destê xwe tavêjî guliyên wê, weke kevanê libûdçiya bi ser bejna wi de xwar dibî yan jî, belkî reben bixwe kinik bî, ko hemberî dêmê gulî nabî û naçare destê xwe tavêjî guliyên wê û bi ser xwe de xwar dikî.

Çawa ko tê zanîn, ko wê çaxê keçikên kurdan misk û mawer bixwe dadikirin, ko bîna wan bi xortan xweş bibî. Çawa tê zanîn, ko sinbêlê lêwik sor û ziravin.

ZEYNO, ZEYNEBA MÎN

Kirasê Zeyneb melese, Zeyneba min
Min dabû ber meqese, Zeyneba min
Herçî dosta wî tune, Zeyneba min
Li herdû dinya bêkese, Zeyneba min.

Kirasê Zeyneb mebrûme, Zeyneba min
Hûrik-hûrik didrûme, Zeyneba min
Herçî dosta wî tune, Zeyneba min
Li herdû dinya mehrûme, Zeyneba min

Kirasê Zeyneb tîrgale, Zeyneba min
Min daye ber pergale, Zeyneba min
Herçî dosta wî tune, Zeyneba min
Li herdû dinya bêmale, Zeyneba min.

Kirasê dostê çî dibî bere bibî, lê bi rastî, herçî dosta wî nine li herdû dinya (eger dinyake dî hebî?) bêkese, mehrûme û bêmal û mirove, heta jîna wî jî, bêkêr û nehêjaye.

Lê "tîrgal", min ji cem xwe daniye; ji ber, ko "tîrgal" di wê çaxê de nebû û "pergal", rastika terzî û feleknasa ye, pê xêzikan çêdikin.

ZEYNO

Hey lêlê, lêlê lê lêlê Zeyno
Evare cîka deyno lêlê Zeyno
Sibhê cîka hilmeno lêlê Zeyno
Ramûsankê bide min lêlê Zeyno
Heta salek dî bideyno lêlê Zeyno
Navê keçkê nizanîm lêlê Zeyno
Navê lêwik Hiseyno lêlê Zeyno

ZİRÂV, ZİRÂV

Zirav, zirav, zirav, zirav
Lê keçko ziravê
Gewrê bozê, li mala bavê
Lê keçko ziravê
Mij te pêve kesek navê
Lê leylo ziravê
Lê mij te pêve kesek navê
Lê Leylo ziravê.

Ew zirave weke mûye
Lê Leylo ziravê
Devê deryê me re çûye
Lê keçko ziravê
Mid go ax û ted go ûye
Lê Leylo ziravê
Lê mid go ax û ted go ûye
Lê keçko ziravê.

Ew zirave weke teşî
Lê keçko ziravê
Devê deryê mere meşî
Lê Leylo ziravê
Misk û mawer jê diweşî
Lê keçko ziravê

Lê misk û mawer jê diweşî
Lê keçko ziravê.

Ew zirave weke dezi
Lê Leylo ziravê
Devê deryê mere bezi
Lê keçko ziravê
Mid go ax û ted go xwezî
Lê Leylo ziravê
Lê mid go ax û ted go xwezî
Lê keçko ziravê.

Ew zirave weke taye
Lê Leylo ziravê
Devê deryê mer bazdaye
Lê keçko ziravê
Mid go ax û ted go aye
Lê Leylo ziravê
Lê mid go ax û ted go aye
Lê keçko ziravê.

Bi rastî di vir de, rîstevanê me ne pêzanekî mezin bû, ko bejna dosta xwe kiriye weke "teşî", "mû", "dezi". Belkî tenê ji bo kêşan û lihevhatina rîstê anî bin. Lê ji ber, ko "teşî", "mû", "dezi" li cem Kurdan berrûmet û nehêjane tiştêkî; gereke nexista nav rîsta xwe. Tenê, reben gelek axîn û xwezî xistine nav rîsta xwe; herwekû ne bihîstîye, ko kurmanca gotiye: "Kes bi xwezîya nagrî baqê kezîya"; herwekû ax, oy, ay tev alavên eşê ne, alavên keser û nexweşîyê ne. Xortê Kurd tenê ji me re didî zanîn, ko Leyloka wî bejin zirav û rîsta xwe bi veger anîye û veger di rîstê de ne gelek ciwane.

Çaxa ez li Bexdayê seydayê perçê Kurdî bûm, min ji xwendevanên xwe xwest, ko her yek ji wan ji min re di pesnê keçekê yan tiştêkî de nivîsarekê binivîsî û tevan her yek tiştêk nivîsîn. Lê yekî ji wan xalên yara xwe weke qetranê reş nişan dabûn û çawa min jê pirsî: "Eger dosta te qetranê di riwê xwe bidî gelek ciwan dibî?" Lê wê çaxê mêrik naskir, ko ez çi

dibêjim. Ji lewra got: "Belê mamosta, min şaşî kiriye, gereke min wilo negota." Meger, çendan daxwaza wî her tenê reşayî bû jî, lê kes xal û xet û nişanên yara xwe nakî weke qetranê.

Ca rîstevanê me jî, bejna yara xwe kiriye weke teşî, mû, dezi. Lê çi xweşikayîya wan heye? Heta, ko bejna Leyloka xwe weke wan bikî! Tenê di kêşan û dawî de pir xweş anîne.

JÎ PELÊ DARÊ

Ji pelê darê, lê ji pelê darê
Kirasê Meymo, lê ji pelê darê
Min dirûtî lê par biharê
Kirasê Meymo, lê ji pelê darê
Sed pîroz bî lê li bejna yarê
Kirasê Meymo, lê ji pelê darê.

Ji pelê gwîzê, lê ji pelê gwîzê
Kirasê Meymo, lê ji pelê gwîzê
Min dirûtî lê par payîzê
Kirasê Meymo, lê ji pelê gwîzê
Sed pîroz bî lê li bejna qîzê
Kirasê Meymo, lê ji pelê gwîzê.

Ji pelê ketê, lê ji pelê ketê
Kirasê Meymo, lê ji pelê ketê
Min dirûtî lê ji bo dawetê
Kirasê Meymo, lê ji pelê ketê
Sed pîroz bî lê li bejna te tê
Kirasê Meymo, lê ji pelê ketê.

Ji pelê bîyê, lê ji pelê bîyê
Kirasê Meymo, lê ji pelê bîyê
Min dirûtî lê bi derzîyê
Lê kirasê Meymo, lê ji pelê bîyê
Sed pîroz bî lê li te zerîyê
Lê kirasê Meymo, lê ji pelê bîyê.

Di vir de, cara pêşîne, ko mirovek kirasê yara xwe ji pelê dara çedikî, bi derzî bidrû û pêşkêşî dosta xwe bikî. Herwekû tê xuyakirin, lawik terzî ye û her kes ji karê xwe mijûl dibî. Lê wekî dî, tişteki hêja tede nîne, ko em bidin xuyakirin. Tenê navê dosta xwe daye zanîn, ko Meymo ye û kirasê wê didirûyî û geleka li ser kirasê yara xwe gotine.

ŞEMLÊ, ŞEMLANÊ

Şemlê, şemlê, şemlê, şemlê
Li mala bavê Şemlanê

Ew hêlînê qaz û maza
Li mala bavê Şemlanê
Hêlîn çêkir li serê gaza
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim gerdengaza
Li mala bavê Şemlanê.

Ew hêlînê qaz û çûka
Şemlê, şemlê, şemlanê
Hêlîn çêkir li ser sûka
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim qîz û bûka
Li mala bavê Şemlanê.

Ew hêlînên qaz û beta
Li mala bavê Şemlanê
Hêlîn çêkir li serê xeta
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim van hirmeta
Li mala bavê Şemlanê.

Ew hêlînê çûk û zîza
Li mala bavê Şemlanê
Hêlîn çêkir li serê gwîza
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim bûk û qîza
Li mala bavê Şemlanê.

Navê dosta xwe daye zanîn, ko Şemlê yan Şemlanê ye. Çawa, ko didî zanîn, ko herdû çûne li hêlîna digerin, lê gaz, çûk, bet û zîz ji bo ristê anîne. Tenê "gaz û maza", "gerdengaza" ne bi daxwazekê ne: Gaza pêşî çîya ye û gaza paşî ew hasine, ko cil û caw pê dipivin. Lê daxwaza dengbêj, ne dilgirtine, belkî tenê ramîsan û tolazî ye; tenê gelek ji Şemlanê hezdikî.

ŞÊRÎNÊ TEVDE GUL

Ez ji gula gule zerim
 Şêrînê tevde gul
 Devê deryê wer diherim
 Şêrînê tevde gul
 Dosta lawkê xwey esmerim
 Lê şêrînê tevde gul.

Ez ji gula gule sorim
 Lê şêrînê tevde gul
 Devê deryê wer diborim
 Lê delalê tevde gul
 Devê deryê wer diborim
 Lê şêrînê tevde gul.

Ez ji gula gule sipî me
 Lê şêrînê tevde gul
 Devê deryê wer borî me
 Lê şêrînê tevde gul
 Dosta lawkê xwey gundî me
 Lê delalê tevde gul
 Dosta lawkê xwey gundî me
 Lê delalê tevde gul.

Di vir de navê keçikê Gulê ye û lawik dibêjî: "Şêrînê tevde gul/ lêlê gulê tevde gul..." Carna Gula wî sor û sipî û zere û Gula wî ser û pa weke guleke geş li ber çavê wî tê xuyakirin. Lê bi rastî "şêrînê tevde gul" gelek xweş hatiye. Çawa, ko

keçik jî didî xuyakirin, ko lawikê wê gundiye û esmere û gundî ji xwe hemî esmerin. Ji ber, ko kar dikin û li ber tava havînê dixebitin.

Herwekû keçik ne belaş di devê deryê mala bavê lêwik re diçî û tê. Dilê malwêran, mirov naçare bişer mala bavê dostê de dibî û mirov bi kude diçî di devê deriyê mala bavê dostê re derdikevî, weke kehreba evîn mirov bi ser mala bavê yarê de dikşênî.

Helbeste gelek xweş hatiye danîn û kêşan û dawî jî pir xweş hatine.

LÊ MEYRO, MEYREMÊ

Erdik bi dare lê Meyro, Meyremê
Erdik bi dare, li erdikê rûmenê.

Gur tê bixare, lê Meyro, Meyremê
Gur tê bixare, li erdikê rûmenê
Çavê wî l'kare, lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'kare, li erdikê rûmenê

Erdik bi erxe lê Meyro, Meyremê
Erdik bi erxe, li erdikê rûmenê
Gur tê bi çerxe lê Meyro, Meyremê
Gur tê bi çerxe, li erdikê rûmenê
Çavê wî l'berxe lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'berxe, li erdikê rûmenê.

Erdik bi nîske lê Meyro, Meyremê
Erdik bi nîske, li erdikê rûmenê
Gur tê bi tîske lê Meyro, Meyremê
Gur tê bi tîske, li erdikê rûmenê
Çavê wî l'gîske lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'gîske, li erdikê rûmenê.

Erdik bi geze lê Meyro, Meyremê
Erdik bi geze, li erdikê rûmenê
Gur tê bi leze lê Meyro, Meyremê

Gur tē bi leze, li erdikê rûmenê
Çavê wî l'peze lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'peze, li erdikê rûmenê.

Didî xuyakirin, ko Meyro hêj zaroke û li ber berx
û kar û peze û bi hevalên xwe re rûniştiye û destû-
ra gur li berx û pez daye. Lê eger li erdê rûmenê
wê li ku rûnê? Vaya dixwazî, ko li ser çoka wî rûnî
yan tim ji piya bî û pêre bigerî.

Dawî û kêşan gelek xweş hatine û dîlan sivik li
ber dibî û carna jî bi lotik xwe tavêjin.

XEYDA

Keyda, xeyda
Lê, lê Xeyda
Xulama keçka seyda
Lê, lê Xeyda
Ezê bêjim me xeda
Lê, lê Xeyda
Ramîsankê bide min
Lê, lê Xeyda
Siba vî çaxî eyda
Lê, lê Xeyda.

Mala Xeyda li derê çeme
Lê, lê Xeyda
Ez mêvanê Xeyda xwe me
Lê, lê Xeyda
Îşev ez mêvanê te me
Lê, lê Xeyda
Kûçkê mêrê Xeyda bimrî
Lê, lê Xeyda
Ez kiryarê bejna te me
Lê, lê Xeyda.

Lêlê Xeyda, xeydokê
Lê, lê Xeyda

Biçûkê şemamokê
 Lê, lê Xeyda
 Şêrinê xweş bihokê
 Lê, lê Xeyda
 Ramîsim te zarokê
 Lêlê Xeyda.., lêlê Xeyda..

Di vir de, Xeyda, navê keçikê ye. Çawa, ko Xeyda ji mala mêrê xwe jî xeyidye û hatiye mala bavê xwe, ko seydayê gunde. Lawîk pir xweş gotiye, ko "iro ramîsanek bide min; lê sibê vî çaxî eyde û dizanî, ko roja eydê mala seyda vala namênî, ko karibî ramîsanekê ji Xeyda xwe bistênî.

Govend sivik digerî û xwe pêre dihejênin. Kêşa sivike û dawî gelek xweş hatiye, ko him navê dosta wî ye û him gotin û peyvên bilind û xweş anîne
Wek: Ezê bêjim mexeyde, ez kiryarê bejna te me.

Ev ji rêza ristên xweş û baş tê jimartin. Lê çima gotiye: "Ez mêvanê Xeyda xwe me / Îşev ez mêvanê te me", wilo gotiye, ko baş deng herî Xeyda û dilê wê gelek xweş bibî. Çawa, ko Ebûnewas gotiye: "Xemrê bide min û bêje ev xemre! da wekû guhê wî jî xweş bibî. Ji ber, ko her penc alavên hişyarî çev, guh, tam, bin, destdan pê xweş bibin tişteki zêde ye.

Lê çima dibêjî: "Kûçikê mêrê Xeyda bimrî, ez kiryarê bejna te me, lê lê Xeyda". Ji ber, ko jîna bêdilî wan didin mêr û difroşin, nadin xortekî, ko dilê wê girtiye û pirê caran mirovên gemar û çepel bi perên pir, jinên ciwan û xweşik dikirin û naçare jin çavê xwe li dostê xweyê berê yan jî, xortekî ji mêrê xwe çêtir û ciwantir digerênî; û mêrik dixwazî zû mêrê wê bimrî, ko karibî bi jinebitî ji xwe re bênî.

Serpêhatiyên Kurdistanê, pirê wan li ser jinên bi mêr hatine. Ji ber, ko bi zor yan bi pera keçên xwe difroşin û didin mirovên çepel, ko keçik naxwazî riwê wî bibênî. Naçare, jinên kurd çavê xwe berdidin tolazî û gazina ji mala bavê xwe dikin, ko çawa nedane yekî, ko bixwe ji xwe re dibû û dane vî gendelê mêra û gelek caran jin û yarê wê tene kuştin û

carna jî hevdi direvînin û bi çolan dikevin. Çawa, ko pirê caran hevdi berdidin û jinik yekî di dikî, lê careke di ne bi dilê wê ye. Ev hemî jî, ji ber ko qelen gelek distênin û jina, ko qelenê wê pir bî, serê xwe bilnd dikî û xwe payedar dibênî.

Lê bi rasti, gereke ev qelen ji nav kurdan bê rakirin û jin bi dilê xwe ji xwe re xortekî bistênî. Ji ber, ko jin jî weke mêr serbest û gerdenazade û ne kole ye. Çawa, ko dibêjin: "Bere dilî bi dil bî, / balîfa bin serê me kevir bî, / tûrê parsê li mil bî, / xwarina me gilgil bî.."

Çiqas mêr dewlemend û xwedî gund bî, lê jin jê hez nakî, ko ne bi dilê wê bî! Wê her û her çavên xwe berdî derve û gilî û gazinan ji mala bavê xwe bikî û belkî carnan jî, nifira li wan bikî. Tenê ji ber, ko bê dilî wê dane mêrekî, ko jê hez nakî.

Tenê dermanê vê nexweşiyê, xwendin û pêşveçûna miletê Kurde. Paştamayîna miletê me, ev reng-çewtî afirandine.

XEZALA MÎN

Xezala min, delala min
Hey hêrî, hêrî, hêrî
Xezala min, delala min
Xezala li berya jêrî
Xezala min, delala min
Koçera ser bixêlî
Xezala min, delala min
Koçeran pez da bêrî.

Xezala min, delala min
Xezalêl beryê çarin
Xezala min, delala min
Her çar jî, bi kum û şarin
Xezala min, delala min
Her çar jî, bi dost û yarin.

Xezala min, delala min
 Xezalêl beryê şeşin
 Xezala min, delala min
 Xezalêl beryê şeşin
 Xezala min, delala min
 Her şeş jî, bi şarên reşin
 Xezala min, delala min
 Her şeş jî, xweş keleşin.

Di vir de tê xuyakirin, ko di çaxekî de jinên koçera jî bi kum bûn. Lê îro li serê jinê koçeran kum nayên xuyakirin. Ji ber, ko Kurd û Ereb gelek caran têkeli hev dibûn û Kurdan xwe Erebî girêdane. Lê gelek diriste ji koçeran jî digotin: "Ereb, tenê bi daxwaza koçer hatiye û di awira misilmana de, heçî kesê di kona de Ereb tên jimartin. Ji ber, ko koçerî, bi daxwaza Bedewî ye."

Ev helbeste giran hatiye û govenda li ber wê jî girane û diriste, ko bi tiliyên hev bigrin. Daxwazên bilind tede xuya nakin. Tenê kêşan û dawî gelek xweş û nerm hatine.

FERHO

Ferho bavê Uzêre
 Axa bavê Uzêre
 Talan anî ji berjêre
 Talan anî ji berjêre.

Ferho tu bavê Emînê
 Axa tu bavê Emînê
 Talan anî ji Mardînê.

Ferho ez birîndarim
 Axa ez birîndarim
 Jî derdê gewran dinalim.

Belkî hêj bêtir bî, lê ez hew jê dizanim. Ferho, kurê Uzêr Axa ye, ji malmezînen Xerza ye. Di navbera wan û Êzîdiyên Xaldan de gelek şerên xwîndar

çêbûne û bi hezaran mirov ji herdû rexan hatine kuştin û dawî Ferho Axa bixwe hatiye kuştin û Xalîta çûne Şengalê.

Lê rojekê, hespê Ferho Axa di bin de hate kuştin û dijmina nêzîkî lê kirin, tenê Mehmûdê Xulem le ber axê peya bû û got: "Axa! bere maleke bêxwedî bî û ne êleke bêserî bî!" û hespê xwe da axê û ew hate kuştin.

Di wê çaxê de û belkî di her çaxê de, ev tistekî raste. Ji ber ko, eger malek bêxwedî bimênî axa û êl dikarin wê malê xwedî bikin, lê, ko êl bêserî bimênî gelek dijware, ko eger yekî dî ji êlê yan ji malbatê weke ê kuştî hebî yan bibî.

Êla bêserî, weke miletê bê dewlet û sereke; di nav destan de belav dibî û dikeví ber zor û setema dijminan û ji hev belav dibî. Herwekû Plîxanov dibêji: "Dewra peyayê baş di tarîxê de heye, ko ne mirovekî baş bikeví pêşîya miletêkî, partiyekê, wê zû ji hevde bikevin û nikarin tiştekî bibin serî."

Çawa, ko heta îro jî, rûpelên tarîxan ji kar û genciyan mirovê baş, di her warî de hatine dagirtin. Eger bi xeydin yan nexeyidin, mirovên baş, lîzeke mezin di tarîxê de digerênin û şopeke mezin bi şûn xwe ve dihêlin.

Ev jî giran hatiye û li ber wê dîlan giran digere.

KEZÎZERÊ

Kezîzerê, kezîzer
Xulam memkê gilover
Serî sor û binî zer
Mîna berfa zinarê
Sîka dara tim li ser
Mîna sêvên Xelatê
Serî sor û binî zer
Mînane penîrên ter
Min givaşt û av jê her
Tu jî govendê were der
Te ramûsim, cardî her
Te divê her û te divê mer.

Kezîzerê lewendê
Gewrê, bozê, bilindê
Kevoka nava gundê
Sîng doşek, balîf zendê
Ez ramûsim te rindê
Destê xwe bi destê min de
Tevde herin govendê.

Kezîzerê hithîtî
Li binya mala şemitî
Dawa têqî lewitî
Dilê lêwik şewitî.

Kezîzerên me çarin
Her çar jî bi kum û şarin
Hilma memkan em xwarin.

Kezîzerên me şeşin
Her şeş jî bi şarên reşin
Hilma memkan çi xweşin..

Didî xuyakirin, ko por zerîne û serê memikên wê nû hildane, weke sêvên Xelatî ne, serî sor û bin sipîne, weke berfa zinarê Mêrdînê, ko siya daran tim li sere..., çi tiştên giranbiha gotine!

Kezî, gulî, ew porê hûnayî yan jî badayî ne, ko bi paşde te berdan û bisk, ew porê, ko bi ser dêmên jinan de tene xwar û carna çivan didin xwe û bi alîkî de serê xwe xwar dikin yan jî jin wan bi ser hinarên riwê xwe de xwar dikin, ko karibin nêçîrê li dilê rebenê weke me bikin. Lê zulf, ew çend tayên porin, ko bi ser enîya jinan de tene xwar û gelek caran jî perçe-perçe dibin û hin ji wan weke dûvê dûpişkan serê xwe berjor, bi ser erprî, boşî, temezi, qolên zêran de bilind dikin û enîya gewr weke rojeke, ko bikevî nav hewran û carnan li me ronî didî, tê xuyakirin û tîrejeke taya evîndarî tavêjî dilê evîndar û bi carek di nav pêti û agir de dihêlî.

Lê dengbêjê me gelek bi memikan ve maye û gelek pesnên giran ji wan re anîne. Lê ji ber, ko sêv hişk

û berf sare, li xwe vegeriya ye û gotiye: "Mîrane penîrê ter", ko mirov bigivêşî û av jê herî, wey mal-wêran! Te çiqas bi hostayî pesnê memik û sînga yara xwe daye, ko te Cizîrî û Xanî bênav û deng hiştine!

Herwekû ne tenê li ser memik û sîngê maye û berê xwe daye zendên dosta xwe û gotiye: "Sîng doşek, balîf zende", eger wilo bî, raste, yara mêrik lewendê; gewrê, bozê, bilindê! idî ka jina ji vê lewenda te şerîntir û xweşîktir bî ez benî! Lê camêr dixwazî govendê jî, erê wele! Eger wilo ji kê ji me re herî serî, emê pêre herin govendê û lotika jî bidin. Ma, kî ji ramîsanê jinê wilo gewr, boz, lewend direvî. Ma nabênî, seydayê me Cizîrî çî dibêjî:

"Di pabosa sîmînsayê,
Me nêrî bejn û balayê.
Le êlî Eblexulesbabê,
Esbabesemawatî."

Gerîtî, rengeke di navbera esmer û boz de ye. Lê boz çend rengin. Şînboz, reşboz, sorboz ewin, ko rengê sor, yan şîn yan reş di nav bozîtiya wê de hebin; çilboz, zêde sipî ye.

Lê hithitî, ewe, ko xalên sor ketibin nav de û çawa şemîtî ye dilê lêwik pê şewitî ye. Xuyaye, ko gelek çavdêriya wê dikir.

KEMALO

Kemalo, Kemalo, wer wer Kemalo
Min çavê serî xwaro, wer wer Kemalo.

Kemal bavê me tê, wer wer Kemalo
Reysê cemhûryetê, wer wer Kemalo
Şêxê şerîetê, wer wer Kemalo
Kemal bikêrî me tê, wer wer Kemalo.

Kemal go ez nakim, wer wer Kemalo
Sulhê qebûl nakim, wer wer Kemalo
Şêxan ji vir rakim, wer wer Kemalo
Axa ji vir rakim, wer wer Kemalo.

Kemalo rêzane, wer wer Kemalo
Îsmeto rêzane, wer wer Kemalo
Çarox girêdane, wer wer Kemalo
Şerîl ser Yewnane, wer wer Kemalo.

Herwekû tê xuyakirin, Kurd, herdem dilxwaz û
dilbijokê mirovên mêr û gernasin, meger dijmin bî jî û
heta li ser dijminên xwe jî, dibêjin û pesnê wan
didin. Ji ber, ko nexwendî û nezan û bê bîr û
bawerin, nezanin welatperwerî çiyê. Tenê dizanin, ko
misilmanin û dewleta, ko dibin destê wê de dijîn,
dewleta xwe dihejmêrin. Ev helbesta han
nişana nezani û paşvemayîna wane, ko bi sedhezaran
ji Kurd kuştine û hejî dibêjin! "Kemal bavê me tê!"

ŞEREFO

Kumê Şeref kulave
Şerefo were kumê xwe
Kumê Kurdo kulave
Lo Kurdo were kumê xwe
Umrê Şeref ev gave
Şerefo were kumê xwe
Umrê Kurdo ev gave
Lo Kurdo were kumê xwe.

Ev kum ne kumê mine
Lo lawo were kumê xwe
Kumê hevalê mine
Şerefo were kumê xwe.

Dijminê Kurd heta kumê wan diçirandin û ji bo
her gotineke kurdî pênc (5) kaxetên Turkî ji wan
distanandin û kincên Kurdî diçirandin.

KERÎM LAWO ÇEQILMAST

Kerîm lawo çeqilmast
Mîn meyand û nebû mast

Kûçikê Mexmer alast
Bûme koçerke birast
Kerîm lawo çeqilmast.

Ez çûme Şam û Heleb
Anîn sê biznê celeb
Yeke kwîr û yeke pîr
A dinê bizna tiştîr
Bûm hemberê mala mîr
Kerîm lawo çeqilmast.

Xuyaye, ko miletê Kurd tişteke nemaye, ko li ser tişteke negotiye, heta li ser mast û dew jî beste gotine.

Kerîm û Dawid ji gundê Zêdîyê, ji nav seyîda-De-gorî ne û Kerîm zaroke û li mast digerî û dixwazî bixwî. Lê diya wî jêre dibêjî: "mastê me meyîya ye û bizinên me nebaşin, bêşîrin." Ev beste li ser devjenka navbera kur û dê hatiye çêkirin.

DAWID LAWÓ MERE DEW!

Dawid lawo mere dew
Naxum dew, naçînim dew
Çi taştêke bi derew
Dawid lawo mere dew.

Dew dewê bizna kirre
Dawid lawo mere dew
Ava Zêdîyê pirre
Dawid lawo mere dew.

Di van herdu dîlokana de kêşan û dawî xweş hatine, tevî, ko serpehatî ne tişteki xweş û giranbiha ye jî. Lê rewş û pergala belengazên miletê Kurd didî zanîn. Didî zanîn, ko di nav pêlên tarîxê de belengazî ji welatê me derneketiye û xwarina dew, bê goman, taştêke derewine. Ma çî tewaş tê heye? Dê ji kurê xwe re dibêjî: "Meçe parga dew meke!" Ji ber, ko taştiya bi dew nehêjaye.

GUNDO BÊRÎ

Gundo bêrî, bêrî, bêrî
Gundo ber xopano bêrî
Mala gewram li taxa jêrî
Gundo ber xopano bêrî
Gewram rinde pez da bêrî
Gundo ber xopano bêrî
Ez ramîsim li mala mêrî
Gundo ber xopano bêrî.

Gundo, bêrya berx û mîya
Gundo ber xopano bêrî
Wêl pêşingê av û gîya
Gundo ber xopano bêrî
Gewram rinde, mêr kotîya
Gundo ber xopano bêrî.

Gundo bêrya berx û peze
Gundo ber xopano bêrî
Wêl pêşingê av û heze
Gundo ber xopano bêrî
Gewram rinde, mêr tereze
Gundo ber xopano bêrî.

Li vir jî, dengbêjê me, dilê xwe daye jineke bimêr û dirêjî mêrê wê dikî û dibêjî: "Gewram rinde, mêr tereze". Lê çima gewra wî dane vî şindolê mêra? Gu-neh di gerderê de û bavê wê de bî! Lê gelek diris-te, ko mêrê wê yekî pir maldar yan zirzop û mezene, ko danê. De bere keç zorê bidin xwendinê, ko wan nedin mêrên şindol û teres; de bere jin xwe zû ji vê bextreşiyê xelas bikin û çavên xwe vekin, ko dê û bav nikaribin wan bazor bidin mirovên nebaş.

Lê pir diriste, ko mêrê gewra wî baş bî jî! Lê di çavê wî de, bê goman, teres û şindol û nebaş tê xu-yakirin.

Kêşan û dawî gelek xweş hatine danîn û tenê rewşa gelê Kurd nişan didî, ko çawa diçin bêriyê û

gewra wî pez daye bêrî û hin çêr ji mêrê wê re da-
ne.

GULÊ HEY NARÊ

Gulê hey narê, narê, narê Gulê
Gulê hey narê, narê, narê delal.

Gulê min çavê belek xwarê Gulê
Gulê min çavê belek xwarê delal
Gulê ava kwîzê kevnarê Gulê
Gulê ava kwîzê kevnarê delal.

Gulê ava Şamê şerbete Gulê
Gulê ava Şamê şerbete delal
Gulê ramîsanê keçkokê Gulê
Li mala bavê adete delal.

Gulê mid pacê re meyzekir Gulê
Gulê ted pacê re meyzekir delal
Gulê şamqutnî li bejna xwe kir Gulê
Gulê şamqutnî li bejna xwe kir delal
Gulê a min bû xwedê nekir Gulê
Gulê a min bû xwedê nekir delal.

Gulê mid pacê re nehêrî Gulê
Gulê ted pacê re nehêrî delal
Şamqutnî li bejnê birî Gulê
Şamqutnî li bejnê birî delal
Gulê a min bû xwedê birî Gulê
Gulê a min bû xwedê birî delal.

Navê dosta xwe daye zanîn, ko Gulê ye û "min di
pacê re nehêrî" û " şamqutnî li bejna xwe kir...", ev
hemî gotinên xweşin û pesnên hêjane. "á min bû
xwedê nekir", li hev rast nehatiye û yekî dî ji xwe
re birîye. Belkî jî, belengaz û reben û ji qata jêrî bî
û Gulê ji malmezî û dewlemenda bî. Ji ber, ko di
pacê re lê dinêrî, ko Gula wî di oliya bilind de ye û

destê wî nagihê, tenê bi awirê çavan dibênî.

Helbeste xweş hatiye û govend li ber dibî û xwe pêre dixelênin û bi giranî diçin.

Şamqutnî: qumaşeke li Şam çêdikin û ji penbûye. Lê di sere pêşi de gelek giranbiha bû, lê vê dawiyê erzan bûbû, tenê belengazan lixwe dikirin.

LEYLO, LEYLO!

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Leylo tê ji kaniya bi şirike

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Destek cêre, yek şerbike

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Te xerabkir mala lêwike

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Leylo tê ji kaniya jorîne

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Destek cêre, yek misîne

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Te xerabkir mala lêwîne

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Leylo tê ji kaniya nav rezo

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Lêv şêrîne dims û gezo

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Mêr şindole, evdal ezo

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!
Leylo, Leylo xanimê canê.

Di vir de, kêşan girane û ger û govend jî pêre giran tîn. Herwekû didî zanîn, ko Leyloka wî xanimê. Lê çawa xanim avê dikşênî, nizanim. Kanî dûre ji lewra, avê bi cêr û şerbik û misînan dikîşênî. Lê çawa bî, bi vê çûn û hatinê mala bavê lêwik wêran dikî. Ji ber, ko tim lê dinêrî û nema dikarî karekî ji xwe re bikî û dîsa dil ketiye jina bi mêr û dibêji: "Mêr şindole û ez evdalim!"

LEYLANÊ

Leylanê, ho bi Leylanê, ho bi Leylanê
Leylanê, ho bi Leylanê, rih û canê.

Leylanê çima, çima ho bi Leylanê
Leylanê çima, çima sîng dermanê.

Halhala li nav geneka ho bi Leylanê
Halhala li nav genima sîng dermanê.

Fincanali dest hakima ho bi Leylanê
Fincana li dest hakima sîng dermanê.

Leylanê wesa, wesa ho bi Leylanê
Halhala li nav garisa sîng dermanê.

Fincana dest fêrisa ho bi Leylanê
Fincana dest fêrisa sîng dermanê.

Halhal, kulîlkeke, ko dixine nav qehwê, ko îro de jêre dibêjin Hal yan Hêl; qehwe pê bêtir tal dibî. Çawa, ko ji kevnare de Cizirî gotiye: "Qehweya telxê digel zihra helahil bide min." Lê Melayê Zivingî gotiye: "zehra helahil, jehra mêrkuje." Lê bawerim seydayê Zivingî, di vir de, şaş bûye û zehra Farisî bi zehra Erebi şaş kiriye. Lê çawa xuya dikî ji Ereba ev gihaye welatê me?

Evîndarê me, sîng û memikên yara xwe yan jî herdû lêvên wê kiriye wek fincana qehwê, ko didin

destê hakim û fêrisa.

Lê sîng dermanê, diistirana bavê Fexrîya de hatiye gotin. "Sing û berê min keçikê bike melhema de ve vê birinê", birîna bavê Fexrîya, delalê ber dilê wê. Çawa, ko diistirana Fatimê de jî hatiye, ko lawik Fatimê kiriye "dermanê ber serê tawîyan û nexaxa."

Lê bi rastî, sîng û berê dosta birast û ronî, dermanê dilê evîndar, xemgîr û nexweşa ne.

Ev helbesta ha jî, giran hatiye û tevgera ber wê jî giran tîn û xwe pêre xûz dikin û dixelenin.

LÊLÊ KINÊ

Lêlê kinê lê, lê, mala minê way way

Ez ne kinim lê, lê, pel dirêjim way way

Tak rihana lê, lê, pel dirêjim way way

Aqlê xortan lê, lê, ez tavêjim way way.

Ez ne kinim lê, lê, ne kinikim way way

Tak rihana lê, lê, pel hûrikim way way

Aqlê xortan lê, lê, sivik dikim way way.

Weyla kinê lê, lê, mala minê way way..

Gereke em bidin zanîn, ko istiranek bi vî navî heye, ko dibêjî:

"Xwedêwo! kinika min kine bi erdêre,

Ezê herim bajarê Erzeroma şewitî qûnderekê bînim
jêre

Ezê kinika xwe bimeşînim bi dijê di xelkê re,

De hay kinê lê mala minê.."

Lê min di risteke xwe de gotiye: "ne dirêje, ne kine, gewr û rinde, ya mine.." Pîrê mexan dibêjî:

"Win jî hev re hatine,

yar, di hembêza mine,

dînya lihevhatine.

Sazên me avên çema,

bisk û kezî tê sema,

Idî tişte^h kêm nema,
Ev dinya tev a mine."

Pîrê Mexan, pîrê evîndarî ye. Lê di koka xwe de pîrê Moxolane, ko mey didane serxweşan. Hembêzki-rin ewe, ko mirov yekî bixî ber singa xwe û bi ser xwe de bigivêşî. Çawa, ko sema govend û dîlane. Her weha di awira min de, jina navçe, ko kin û ne dirêj bî, ji kin û dirêja xweşiktir û şerîntire.

Kêşana wê sivik û dîlaneke sivik li ber tê kirin û kêşan û dawî xweş hatine û keçikê xwe kirîye takrihan û hişê xortan direvênî. Lêlê û way way du gotînen dengine, ji bo bang û gazikîrin hatine.

LO ŞIVANO

Lo şivano lolo şivano
Dil bî kulo bî kovano
Serê dostê bî qurbano

Navê şivanê min Elî ye
Pez berda dora gelî ye
Keç dosta lawkê gundî ye

Navê şivanê min Emere
Pez berdaye dor mexere
Dost qurba, lawkê esmere

Lo şivano lolo şivano
Dil bî kulo bî kovano
Serê dostê bî qurbano.

Dilgirtin ne tenê di qata bilind û mezin de ye, belkî jî, qata jêrî-belengaz bêtir ji hevdi hez dikî û dila digirin; diwar û çeper xwe li ber dilketin û evîne ranagirin û evîndarî heta di giya û dar û ber de peyda dibî û sînor jêre peyda nabin.

Kurmanca heta li ser şivan û derwêş û zembîlfi-roşan beste û istiran gotine û hevdu tebandine. Kovan, xemin û kul û nexweşîyeke, eşeke.

Lolo şivano, pez hêrhêr ke
Serê nêrî ser berjêr ke
Dost xeyîdye xwedê xêrke.

Lo şivano, lolo şivano
Dil bi kulo, bi kovano
Serê dostê bi heyrano.

"Pez hêrhêr ke", yanî jêre tiştêkî bibêje, ko bidî pey piştâ te, ko bênî mal. "Serê nêrî berjêr ke", yanî bere nêrî bidî pêşîya pez û berê xwe bide mal. Ji ber, ko dosta te xeyîdye; Xwedê xêr bikî! Nizanim çima xeyîdye? Hema Xwedê bikî dosta şivan jî ne jineke bimêr bî.

LAWIKO NOBEDARO

Lawiko nobedaro, belê loy loy..,
Kuriko nobedaro, wî dilê mîn, emrê te!
Tu ji nobê were xwaro, belê loy loy loy, loy lo..
Şev reşe diz hezaro, wî dilê mîn, emrê te!
Lawiko mele Îsa, belê loy loy loy, belê loy loy,
Kuriko mele Îsa, wî dilê mîn, emrê te!
Qeytana devê kîsa, belê loy loy loy, belê loy loy
Qeytana devê kîsa, wî dilê mîn, emrê te!
Dest girt û rû ramîsa, belê loy loy, belê loy loy
Dest girt û rû ramîsa, wî dilê mîn, emrê te!

Di vir de, lawik bi xwe melaye, lê herwekû tê zanîn, zirmelaye. Ji ber, ko bûye nobedar û navê wî Mela Îsa ye; ji ber, ko melayên mezin nobedarîyê nakin, ji lewra, xuyaye yan feqe ye û yan jî zirmela ye. Çawa tê zanîn, gereke bi paye û ciwan û xweşik bî jî, ji lewra keçikê ew kiriye qeytana devê kîsa. Lê keçikê pir xweş kiriye, ko dibêji: "tu ji nobê were xwar, şev yeke yan şevreşe û diz hezarin", kî zanî vê şevreşe kî hatiye mala me? Ji ber, ko şevreş şevên dizane û bi rastî ev gotin rewşa welatê me, di çaxekî de baş dide xuyakirin. Di şevreşe de bi hezaran diz digeriyan û her kesî deriyên xwe asê dikiirin û sitûn û tiştên giran didane pişt deriyên xwe,

ko diz nîkaribîn vekin û gelek di van şevreşan de dihatin kuştin û gelek jî talan dibûn. Çawa, ko gelek qîz û xortan di van şevreşan de hevdi direvandin û gelek diçûn civanê hev. Lê gelek diware, ko eşkera u li oda digotin: "Ez ketime mala (...) û min sewal û pezê wî, nivîn û malê wî dizîn û derketim...

Bê şerm û fehêt pesnê xwe didan û xwe gernas û payedar diditin û kesî dengê xwe nedikir û beg û axa ew li cem xwe xwedî dikirin û çî tiving û rextên baş hebûna ji wan re dikirîn.

Lê îro, dizî tiştêkî pir şerm, fehêt û pîse. Kes li xwe danayênî, ko bêjî bavê min dizî dikir! Lê dizîyeke dî, ko ketiye nav bazirgan û karbidest û beg û axan, dizîya bajarî, ko carnan bi milyona didizin. Tenê dizîya lêwik ji sîng û berê dosta wî bû. Ji lewra, jêre tenê ev reng dizî diriste.

LÊ NÛRÊ

Lê Nûrê, Nûrê, Nûrê lêlê Nûrê
 Lê Nûrê, Nûrê, Nûrê hey la Nûrê
 Biçûkê, bê qisûrê lêlê Nûrê
 Biçûkê, bê qisûrê hay lê Nûrê.

Porsorê, gulî hûrê lêlê Nûrê
 Porsorê, gulî hûrê hay lê Nûrê
 Qîza şêxê Bizgûrê lêlê Nûrê
 Qîza şêxê Bizgûrê hay lê Nûrê.

Navê wê Nûrê ye û keça Şêxê Bizgûrê ye. Bizgûr gundekî Omerîya ye, di kevî rajorê Nisêbinê, û mala Şêxê Bizgûrê dibêjin "em Berzencî ne". Herwekû tê zanîn, xuyaye keçikê Bizgûrê xweşik û delalîn. Lê hevalê me dibêjî: "Kinikê bê qisûrê". Lê bi rastî, kinkayî jî, jî jîna re kêmasîyeke û her kes naxwazî jîna kin bînî. Lê gelek istiran li ser kinika hatine gotin. Tenê min awir û bawerîya xwe di biwara jinê de jî were berî niha daye xuyakirin, ko ez dixwazim hemî jinên Kurdistanê ne kin û ne dirêj bin, lê herdû jî, jî istiran û dilokan ne bê par û pişkin.

Ji ber, ko geleka li ser bejin kin û gelekana jî li ser bejin bilinda gotine û bêtir Kurd ji bejna zirav û bilind hez dikin. Çawa, ko jin jî, ji bejinbilinda hez dikin û dixwazin mêrê wan bilind û girtikên milên wî jî, bilind bin. Ji kin û ziktêlêrê weke min hez nakin.

Lê ev jî şaşî û çewtîyeke, ko jin pê hatine xapandin. Ji ber, ko mê ne bi bejn u bala xwe ye, çawa jin jî, ne bi bejn û bala bilinde. Tenê ji teva bêtir gereke çend pesnên heja di herdûwan jî hebin.

1- Gereke zana û bîrewer bin. 2- Gereke comerd û nandar bin. 3- Gereke xwendewar û çêkrox bin. 4- Gereke nerm û dilovan bin û ne diz û derewîn bin, welatperwer û partîzan bin.

Pêşîyan gotine: "Ez wî mêrî dixwazim, ko li oda li jor û li aşa bêdor û mafê xwe distênî bizor û li oda rûnê li jor."

Jinê gotiye: "Bere mirov jin bî, lê jina yekî çê bî."

Çawa, ko dibêjin: "Jin jî hene, jinkok jî hene", "jina çê bere di nav beyreqê romê de bî", "li jinê bigere weke ko tu li rehên ronê risê bigerî!"

LÛRKA - LÛRKA

Lorka, lorka, lorka, lorka

Lê Xatûnê lorka

Mî-b xulama gulyê sorka

Lê bêmalê lorka.

Çûme mala Hemê Heso

Lê Xatûnê lorka

Liber min danîn nan û gezo

Lê Xatûnê lorka

Navê qîza malê Erzo

Lê bêmalê lorka.

Çûme mala Hemê Elî

Lê Xatûnê lorka

Liber min danîn nan û qelî

Lê bêmalê lorka.

Di vir de, dosta dengbêjê me Xatûn e. Ne şivan û gavan e, eger navê wê ne Xatûnê bî. Lê di warê evîndarî de, herwekû derbas bûye, Xatûn û gundî weke hevin. Evîn weke tîn, germî, serma ye; weke jîn û vîn. Evîn di her candarî de (bivê-nevê)heye. Çiqas ji wan bixeyidin, çiqas hawîr wan sênc û çeper bîkîn, çiqas dîwarên hasinî li ber wan ava bikin, naçare wê evîn di laşê wan de bigerî û naçare wê çavên xwe li hev bigerênin. Nêr û mê, belkî jî hemî candar hetta geya û dar jî, evîndarên hevin û bê evîndarî, herwekû hin dibêjin, "hevdi ranagirin."

Lorka, fermane, ji dosta xwe re dibêjî: "ji zaroka xwe re bilorêne, bihejêne!" Ji lewra tê xuyakirin, ko careke di xortê Kurd berê xwe daye diya zaroka-jina bimêr- û jinik dema dixwazî zaroka xwe bixî xew, jê-re dilorênî û dibêjî: "De lori, de lori!.." heta wî di xew re dibî.

"Gulyên sor", di vir de ji kezîyan re hatiye gotin. Lê gulî ji çiqliyên dara re tê gotin, gulya darê çiqliya wê ye. Lê ji ber, ko kezyên keç û jinan weke guliyên dara şeng û delalîn, ji wan re jî dibêjin gulî. Guliyên wê çiqas şêrîn û xweşik bin jî, lê bawerim, ko porê zer yan kestaneyî şêrintire. Tenê li nav Kurdan şebisk û gulînsor deng dane û çavên şîn jî, carna di nav istiranên Kurdî de hatine. Lê çavên kesk nehatine gotin, tevli, ko çavên kesk ji çavên şîn xweşıktirin.

LÊ GEWRÊ

Kanya hêlê li mêrgêwo
Lê, lê, lê lêlê lê gewrê
Lêlê, lêlê, lê gewrê.

Kanya hêlê li mêrgêwo
Xulam sê biskê şêwo
Berdan alîkê bêwo
Mi-l eslê gewrê pirsî
Gewrê bi esil ji Golê wo

Ezê gewrê birevînim
Xwe bavêjim Sitewrê wo
Hay lê lê....
De lê lê lê lê gewrê.

Kanya hêlê li Mezreqa
Lêlê, lêlê, lêlê
lêlê, lêlê, lê gewrê
Kanya hêlê li Mezreqa
Enîya gewrê mi-b deqa
Ezê gewrê birevînim
Xwe bavêjin Senceqa
Hay lê lê....
De lê lê lê lê gewrê.

Bi rastî, mûsîqa vê helbestê gelek xweş hatiye û navê gewra xwe nadî zanîn. Eger navê wê ne Gewrê bî? Tenê navê gundê Golê didî xuyakirin, ko gundekî mezin ji gundên Omerîya ye û dikevî rojhilatê Mardîn û di ber qeza Sitewrê de ye. Çawa, ko navê Kaniya Hêlê jî didî xuyakirin, lê carna dibêji li mêrgê, carna jî dibêji li Mezreqa ye. Gundê Mezreqa jî li nav Omerîyan dikevî, ca nîzanim li kîjan gundî ye?..

Lê bi rastî pir xweş kiriye, ko gotiye: "Xulam sê biskêşê", ko "berdane alîkê bê". Bê goman, ba wan biser hev de radiweşênî û biser dêmên gewrê de belav dikî. Lê "enîya bi deq" li cem min ne gelek şêrîne û diriste, ko ji nav Ereban hatibî nav Kurda.

Di hindama Amûdê de vê helbestê pêlakê deng dabû û di govenda de pir dihate gotin. Herwekû min jî gelek jê hez dikir. Ji ber, ko rojekê ez ji bajêr vedigerîyam, ko min di serê pozê Keyo di pêçekê de deqandîne û ez gelek xeyidim û min got: "Kê wilo li vî lawikî kiriye?" Diya wî got: "Wele keçikên gundîyan ew deqandîne". û çawa min pirsî, gotin: "Xalo! bere weke zarokên Ereban bî, ko xwedê pê razî nebî û ji xwe re nebî". Wê çaxê du tişt hatin bîra min:

Yek jê ew e, ko ev deq ji nav Ereban hatine nav

Kurdan û yek jî ew e, ko ji kevnare de dijminahî di nav miletan de heye, ko wilo hevdi kê m û pîs dibênin. Tevlî, ko Turk, Ereb û Ecem ji Kurd mezintir û bilindtir bûn jî, lê dîsa Kurdan bi çavekî pîs li wan temaşa dikirin û digotin: "Ereboşk û Romiyên qûn bi cilik!", lê êrişî Eceman nedikirin. Tenê nizanîm, gelo ji ber, ko em ji wan dûr bûn yan jî pismamên hevî ji lewra naxwazin wan pîs bikin?..

LÊ NAZÊ, NAZÊ, NAZÊ

Nazê, navê du dîloka ye: Yek ji ber Paleyê re tê gotin û yek jî, di Bêlotê de tê gotin.

(Naza Palevanan)

Lê Nazê, Nazê, Nazê
Şêrînê gerden gazê
Xwezî bi kesê te bixwaze
Yê di ber sînga te-d razê.

Navê naza min Fatê
Kember zîvê toqatê
Mala paşê nava bî
Esker anî bi qatê.

Navê naza min Sîsê
Kember kete ser kîsê
Mala paşê nava bî
Esker anî ji Bedlîsê.

Di vir de, zîv hatiye xuyakirin, ko kembera dosta wî ji zîvê bajarê Toqatê ye. Lê navê yara xwe carek Fatê û carek jî Sîsê anîye. Lê pir xweş anîye, ko dibêji: "Xwezî bi kesê te bixwazê/ Yê di ber sînga te de razî" û paşa û leşker anîne. Dibî Mirê Bedlîsê bî. Pir xweş hatiye danîn û ger û govend li ber xweş e.

LÊ NAZÊ! NAZÊ

Lê nazê nazê, lê naza min!
Şêrînê gerdengazê delala min!
Xwezî bi kesê te bixwazê, lê naza min!
E d'ber sînga te'd razê, delala min!

Du çiya li Elmokê hene lê naza min!
Şîşe û Mengene ne delala min!
Zozanêd zeryên me ne, lê naza min!
Zozanêd zeryên me ne delala min!

Du çiya li Elmokê bilindîn, lê naza min!
Şîşe û Mengene bilindin lê naza min!
Zozanêd zeryên gundîn, delala min!

Lê nazê nazê nazê lê naza min!
Gerden şûşa şîrazê delala min!

Nazê navê dosta wî ye. Ji nazdar hatiye, nazik-nazdar, ter û nûhatî û zaroke. Çawa ko Nazenîn cihê nazdar û nazika ye.

Lê bi rastî: "Şêrînê gerdengazê/ Gerden şûşa şîrazê/ xwazî bi kesê te bixwazê/ yê di ber sînga te'd razê"... gelek xweş hatine danîn û pesn û daxwazên pir giranbiha û mezin û xweşin; şayanê pesn û şabaşin û gelek ciwan û bi tore danîne.

Şîraz, bajarekî Îranê yê navdare, ko Hafîzê Şîrazî ji vî bajariye. Herwekû Elmok, navê gundekî Kurdistanê ye û Şîşe û Mengene navê du çiyane, ko li hindama Elmokê ne û gelek diriste, ko di van herdû çîyan de şûşe û mengene (mexnatis) hebin, ko gelek giranbihane.

Zozan, di îro de ji wî cihê sar û hênîk re tê gotin. Lê di tarîxan de dibêjin: "Zozan, hindameke dikevî navbera Mûsil, Erzerom û Azerbeycan?" Pirê xelkê vê hindamê, Kurd û Ermen bûn. Lê di îro de hemî Kurdin û kurê esîr dibêji: "Çend kelekên Kurdên Becnewî û Bextî yan Mehranî di vê hindamê de hene, ko navê wan kelehan jî dibêji.

Zerî, navê Xatûna ye, lê nizanîm gelo ji ber ko porê wan zere ji wan re dibêjin Zerî yan jî naveke wilo hatiye danîn? Lê Zerî, di nav istiranên kurdî de gelek hatiye gotin. Lê di îro de em dikarin ji keçikan re ji bo payedarî û şîranî bibêjin, Zerî. Lê ez jî, keçikan re di îro de dibêjim. Şêrîn, ji ber ko "şêrîn" tevî ko tîpeke mê bêtire jî, lê xweştir û ciwantir tê ser zimanê mirov. Lê ji keçên malmezînan re em dibêjin, Zerî.

"Canê..... Cana min!" Dîlan liber wê sivik tê û gelek hejandin têde heye.

MASÎKO

Masîko perbeleko yar yeman
Masîko perbeleko yar yeman, dost yeman
Vê avê şêlû meko yar yeman
Vê avê şêlû meko yar yeman, dost yeman
Yar gewre ji xew rameko yar yeman
Dost gewre ji xew rameko yar yeman, dost yeman.

Masîko perhêşîno yar yeman
Masîko, perhêşîno yar yeman, dost yeman
Vê avê me çelqîno yar yeman
Vê avê me çelqîno yar yeman, dost yeman
Dost gewre me tîrsîno yar yeman
Yar gewre me tîrsîno yar yeman, dost yeman.

Di vir de, tenê Kêşan gelek xweş hatiye û daye xuyakirin, ko mala dosta wî li ser çemekî mezin yan jî pingaveke mezine, yan jî hewzekî avê di hewşa wan de heye, ko masî têde xwedî dikirin û bi masî re mijûl bûye. Dosta wî razaye û naxwazî heta masî di nav avê de xwe bihejênin da, ko dosta wî ji xewa şêrîn ranebî, êh?1.. Çiqas xemxwarê dosta xwe ye! Bere dilketin tenê wilo bî, yanî weke vî xortê Kurd bî, ko naxwazî masî tevbigerin, ko dosta wî ji xew ranebî.

Lê di vir de, min daniye, "Masîko perbeleko" û hem diriste, ko bê gotin: "Masîko pirbeleko" tu kîjanî bibêjî diriste.

Helbest gelek xweş hatiye gotin û govend liber vê dîlokê giran tê gerandin. Feqehan "Bêlote" li ber vê dîlokê dikirin. Pir xweş û nerme. Jin jî dikarin liber vê dîlanê bikin, ji ber ko giran digerin, Herwekû didî xuyakirin, ko Kurdan-kurmancan- ji her tiştî û li ser her tiştî dîlok çêkirine.

LÊ CANÊ

Lê canê, canê, canê, cana min
Qirik tije mircanê Cana min
Sorgulê bel û banê, Canê lê
Şîn bû li Aşê Hecîko cana min
Li ser dika Şabanê, canê lê.

Doşeke ji bo razanê, Canê lê
Balîfe ji bo paldanê cana min
Rû kul bû ji ramûsanê, Canê lê
Sîng kul bûye ji tevdanê, Canê lê.

Mîn dî li gir fitilî, Cana min
Bi tena xeftanê gulî, lê Canê
Li serî Şara Mûsilî lê Canê
Gulkê şarê giran bûn, Cana min
Li kêlekê edilî Cana min
Çarik li bejnê herbilî lê Canê
Neynik danî xemilî Cana min
Kulên te pir giranin, Canê lê
Şax dane ser vî dilî, Cana min
Xwezî min gewra xwe bidîte, Cana min
Li ser kewna ewilî, Canê lê, Canê lê...

Di vir de, evîndarê me-torevanê Kurd- pir ciwan û bi tore gotiye û pesnên pir bilind û peyedar ji Cana xwe re anîne, weke: "Qirik tije mircanê/ Sorgulê bel û banê/ Doşeke ji bo razanê/ Balîfe ji bo paldanê /Rû kul bû ji ramûsanê/ Sîng kul bûye ji tevdanê/ Tena xeftanê gulî/ Çarik li bejnê herbilî/ Neynik danî xemilî.../ Lê kulên te pir giranin/ Şax dane ser vî dilî". Tiştek ji dengbêjan re nehiştiye, ko pê pesnê dosta xwe bidin û Ebûnewas û Seydayê Cizîri bi-zor karibin van pesna bênin.

Lê di Kezîzerê de, "Sîng doşek balîf zendê" berî niha derbas bûne. Lê bi rastî vî ji xwedîyê "Kezîzerê" kêmtir negotiye û belkî jî xweştir gotibî.

Di gotinê de, kengî giha dawî, "Lê Canê Canê Canê lê", tê "ê" hinekî bi jêrde dirêj biki û bibêji:

MAMÛRO

Mamûr, mamûr, mamûra
Ketme kodê tenbûra
Ketme oda maqûla
Ketme devê sakûla

Yadê gidî li mamûra.

Mamûr hat û tirtirî
Li Metîna engirî
Xwedyê cezma çekurî
Eger cezma te qetya
Tê yeke dî bi çibkirî
Hûr û biçûkê bajarya
Li gulka kumê te birî

Delîl dayê li mamûra.

Mamûr hatî ji Terê
Xwendî qoçana kerê
Mamûra li bextê te me
Kerê-m mexe defterê

Yadê gidî li mamûra.

Mamûr hatî ji Xirbika
Deftera kera ve ka
Terya kerê Xeliko
Dî qoşa jîna xwe veka

Delîl yadê li mamûra.

Ev helbesta sivik li nav Omerîya hatiye çêkirin û ji devê yekî dengbêj bi navê Xeliko, ji gundê Xirbekavir hatiye danîn û di biwara mamûrê kera de, hatiye çêkirin. Di wê çaxê de qoçanê kera distendin û wî mamûrê bextreş, kera Xeliko jî, girtibû û doza qoçanê lê dikir û Xeliko rahijte tenbûra xwe û ev helbesta ha li ser çêkir. Di şerê Pêşî de, berî 50 salî ev ketibû qawana û dihate gotin.

Bi rastî, nivîstek ji bo jîndariya Xeliko û Cimo gereke û divê helbest û serpehatiyên wan têde bêne komkirin.

"Sakûl", "sêwlek" sêwî ne yan jî zarokên biçûk û pîsikin. Herwekû, Metîna, Terê, Xirbeka, Xirbekavir gundên Omerîya ne û ev Xelikê Usê-Xeliko- li welatê Mardînê navdare.

Kêşan û dawî gelek xweş hatine û helbeste di êrîşê de ye. Herwekû, divê hindamê de helbeste û stranên êrîşî pir tene çêkirin. Weke: "Ecemê yarê" û "Besna Xelîl" û Hiso way" gelek xweş hatine, tenê daxwaz ne başin.

MAMÎRO

Mamîr, Mamîr, Mamîr, Mamîro
Mamîr, Mamîr, Mamîr, wezîro
Mamîr jî çiyê tê Mamîro
Bîna gula jê tê wezîro.

Xelkê dosta te bir Mamîro
Xwelî li serê te kir wezîro
Hespê qer li meydana Mamîro
Sor bûye jî xwêdanê wezîro.

Lê nizanîm, "Mamîr" jî Mamê mir hatiye yan jî Mamîr serbixwe yek nave? Le herwekû tê zanîn, navê mirovekî ye, ko çûye çiyekî û dosta wî xwestine û guhaztine û hê ji nû vegeyriyaye. Ji lewra keçik dibêjî yan jî dengbêj dibêjî: "Xelkê dosta te bir/ Xwelî li serê te kir". Lê ji xwelîyê jî mezintire, ko dosta mirov bibin. Li vir tê zanîn, ko Mamîr hatiye xapandin û çawa xuyadikî ev dilok pir kevnareye, belkî jî berî çend sed sal bî, ko çax û di dema mîrekan, derebegan bû.

"Wezîr" didî xuyakirin, ko bixwe mîrek bû yan jî ji mala mir bû û li ber destê kurmamê xwe wezîr bû. Çawa, ko ji hespê wî tê xuyakirin, ko di meydana şer de hatibî kuştin yan jî girtin. Û paşê xelkê dosta wî biribî û dosta wî yan xuşk û diya wî, ev dilok li ser gotibin.

Weke, ko dîya Sulêymanê Emer li ser kurê xwe dibêjî:

"Hekîmo qurba te ji Ana,
tê ji birîna Sulêymanê min re çêkî derman û sê
barî di hetwana,
Ez neketime heyra kuştina Sulêymanê Emer,
Kuştin, kuştina mêra ye Silêmano!
Lê ketime heyra we heyrê
Cotê xanîm û zerîyan
Li birca belek bê xwêdan û xwedî mane,
Lo Sulêymano....."

Ji ber, ko hespê qer ko li meydanê maye û ji
xwêdanê sor bûye, nişana kuştina Mamîre, ko hespê
wî bê xwedî maye û dosta wî ji xwe re birine.

Kêşa vê helbestê nîvçe ye. Ne gelek sivik û ne jî
gelek girane û dîlan bi nermî liber dibî û ev helbeste
serpêhati ye, gelek xweş hatiye danîn. Pirên caran,
keçik di govendên xwe de dibêjin.

MEMYANÎ MEMO

Kemyanî memyanî Memo, memyanî kemyanî

Xwezî biskek bûma Memo, ji biskê berana
Hûr hûr biçêryama Memo, li dora zozana
Çavî li xewka şêrîn Memo, destî li ser karbana.

Xwezî pezkek bûma Memo, ji pezkê nêrîya
Hûr hûr biçêryama Memo, li dora gelîya
Çavê li xewka şêrîn Memo, destê li ser morîya.

Xezka ez pezkek bûma Memo, ji pezkê berxika
Hûr hûr biçêryama Memo, li dora tatika
Çavê li xewka şêrîn Memo, destê li ser morîka.

Xwezka pezkek bûma Memo, ji pezkê bizina
Hûr hûr biçêryama Memo, li dora kizina
Çavê li xewka şêrîn Memo, destê li ser bazina.

Navê lêwik Mihemed Memo ye. Lê
nizanim, ne biskê berana yan pezkê berana ye?
Keçik dixwazî, ko pezkekbûna û di ber şivanê xwe

de li van hindaman biçêriya û herdû biketana xewa şerîn, destê şivanê wê li ser memik û morî û bazina bûna.

Şivan gelek ji pezê xwe hez dikin û hawîr digerênin û diçerênin; dilgirtina şivan û paşa ji hev nadi alî û keçik herdem dixwazin bi dilê xwe ji xwe re xortekî vebijêrin. Çi dibî ne xema wê ye; ne xema waye. Çawa, ko hatiye gotin:

"Bere dilî bi dil bî
Xwarina min û te gilgil bî
Tûrikê parsê li mil bî
Balîfa bin serê me kevir bî..."

Van tiştan tevan dixwazî, ko tenê dilî bi dil bî. Çawa, ko rîstevanê Ereb dibêjî: "Xwezî Selma di gorê de bi min re paldana, di tenişt min de bûna". Li cem rîstevanê Ereb, dojeh û bihiştakesk weke hevin, ko dosta wî "Selma" di tenişt wî de paldayî bûna. Evîn, li her der û di nav her candarî de, bi xurtî hatiye meydanê, meydana hebûnê. Weke "Mem û Zîna" Kurdî, "Romeo û Julîet" ya Ewrûpî, "Leyla û Mecnûn" ê Erebî û "Bêjîn û Menîca" Farisî.

NAZLÎYÊ

Lê limin, lêlê limin, lê limin..
Lê limin, lêlê limin, lê limin nazlîyê
Kinikê çelebîyê lê nazlîyê
Lêlê limin lê limin nazlîyê
Biçûkê efendîyê lê nazlîyê
Mî-j xwere li çolê dîyê lê nazlîyê
Lê limin, lêlê limin, lê limin nazlîyê.

Lê nazo sebra dila, nazlîyê
Lê limin lê, lêlê limin nazlîyê
Lê limin nazlîyê
Sîng gewrê, bexçê gula
Lê limin lêlê limin nazlîyê
Lê limin lê nazlîyê.

Heydê em hevdi birevînin
Lê limin, lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê
Xwe bavêjin nav Mila
Lê lê limin, lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê.

Nisêbînê bi bexçeye
lê lê limin lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê
Gul û rihan têde ye
Lê lê limin lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê
Meskenê min û te ye
Lê lê limin lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê

Nazlîyê gelek xweş hatiye gotin û gelek pesnên giranbiha têde hatine, weke: "kinikê celebîyê", "biçûkê efendîyê", ko du gotinên Turkîne ketine nav zîmanê Kurdî; ko herdu jî bi daxwaza xwedîrûmet û xanzade hatine, çawa, ko "Sebradila, Bexçê gula" gelek ciwan hatine, ko rîstevanek bîzor karibî van pesna ji dosta xwe re bibêjî. "Nisêbîn", bajarekî Kurdistanê ye, dikevi Rohilatê Mardînê, ko paytexta "Hewr û Mitan" bû. Çawa, ko îro jî, Hevêrka û Omerîya ko bermayê Hewr û Mitan in, li ser Nisêbînê ne.

Ev Nazo, ji kevnebarê Darê ye û Yûsifê Axê Darê ew revandîye, çawa, ko di bendekê de hatiye gotin:

"Roja şerê newalê
Ehmed çûbû hewarê
Yûsif Nazo revandî
Dane banê enbarê
Lê Nazo nazlîyê..."

Îskê zirnevan, ev li Amûdê berî 50 salî ev Nazo digot. Lê roj biroj xweştir kirine û çêtir gotine.

Lê hin dibêjin, Nazo ji gundê Amûdê ye û Yusif ji kevnebarê Darê - gundê Darê ye?

Tenê tê bîra min, ko xelkê Amûdê li ber vê hel-
bestê dîlan dikirin û govend dihejandin.

NOFA NOFELÊ

Lê nofa nofa nofa..
Lêlêlê lêlê lêlê lê nofa!
Lêlê lêlê lê nofa.

Rêka Çûlê bi ecûre
Lêlêlê lêlê lê..
Lêlêlê lêlê lê nofa
Sîngê te bi deqê hûre
Lêlêlê lêlêlê lêlêlê lê nofa
Lêlêlê lêlê lê nofa
Mîna bexçê Zinarê
Jî xorta re destûre
Lêlê hey lêlê lê nofa.

Rêka Çûlê bi şebeşe
Lêlêlê lêlêlê lêlêlê
De lêlêlêlê lê nofa
Sîngê te bi deqê reşe
Hey lêlêlê lêlê lê nofa
Ramûsankê bi min de
Lî mala bavê çî xweşe
Lêlê lêlê lêlê le nofa.
Min dî li bîra Bamiştê
Lêlê.....
De lêlê lêlê lê nofa
Ez rûniştîm teniştê
Lêlê lêlê lêlê lê nofa
Min destê xwe kir ber piştê
Jê tê bihna bihiştê
Lêlêlê lêlê lê nofa.

Ev Nofa jî gundê Çûlî, jî nav Mila ye û berî pêncî
salî li Amûdê digotin. Lê vê paşiyê, Cizrewiya bi ser

ve zêde kirin û xweştir kirin û gotin:

"Eyndîwerê paytexte
Keç kevoka ser texte
Te ne dîne, ne bexte
Bîstkê rûnim li rex te.."

"Mîna bexçê Zinarê, jê tê bihna bihişte" gelek xweş hatine gotin.

Herwekû didî zanîn, ko bexçê Zinarê gelek xweş û têr dar û çandînî û hatin û hebûne. Ji hemî dost û yaran bihna bihiştê tê ez benî!

NE LÎ MALE

Nelmale hoy nelmale, nermokê nermê nelmale
Nelmale hoy nelmale, delala xorta bêhale.

Hatim derî dadayî

Nermokê nermê nelmale

Hatim derî dadayî

Delala xorta bê hale

Lî ser doşekê paldayî

Nermokê nermê nelmale

Lî ser doşekê paldayî

Delala xorta bê hale

Min girt û ramûsayî

Nermokê nermê nelmale

Min girt û ramûsayî

Delala xorta bê hale

"Nermokê nermê nelmale" gelek bi tore hatiye danîn; "Delala xorta bêhale" ji vir tê xuyakirin, ko destûra xorta teva li xwe dida ko wê ramûsin, ji lewra jêre gotine: "Nermokê nermê". Ev dîlok di ber paleyê re dihate gotin û belki jî, koçer û feqeha jî li ber vê dîlokê govendî û dîlan û bêlote dikirin.

Lê herwekû tê bîra min, bi vî navî dîlokeke din jî hebû, ko li destaran digotin: "Nelmale, nelmale lêlê lêlê, Nelmale ha nelmale canê lêlê bêmalê".

Lê mixabin, ko nayê bîra min. Tenê dixwazim lê bikolim, bibênim û binivîsim.

Di vir de gelek gotinên dengî hatine, wek "hoy hoy, lêlê.." û ev reng helbestê didin zanîn, ko helbestvan ne gelek jîr û serdeste. Lê wekî dî gelek xweş hatiye. Ji bo dîlaneke giran û paleyê jî dibî û tê gotin, herwekû Bêlote jî pê dibî.

NÊRGIZÊ

Lê nêrgizê, nêrgizê
Xwedê mêrê te-bkujê (kuzê)?
Şeva mêrê te bîmrî
Ezê xwe-1 te-bkim dizê

Lê nêrgizê koçerê
Teresbavê koçerê
Şêrînê reng esmerê
Evarde ketme berê

Lê nêrgizê Hedayê
Teresbavê Hedayê
Mî-d pozê bavê gayê
Kanê soza te dayê
Tu-1 pey soza xwe nayê.

"Nêrgizê", "koçerê", du navên kurdî ne. Ji jina re têne danîn û ji bo, ko Nêrgiz geyakî xweşike û koçer şêrîn û xweşikin, ev herdu nav li jinan kirine.

Di vir de jî, dosta mêrik bi mêre û bi serde dijûnan didî û dibêjî: "Teresbavê/ mi di pozê bavê gayê", weylê bêolî! Çawa van dijûnên dijwar ji dosta xwe re didî?

Herwekû dixwazî mêrê wê bîmrî, nifira lê dikî û dibêjî: "Xwedê mêrê te bikujê/ Şeva mêre te bîmrî/ Ezê xwe-1 te bikim dizê". Malwêran! tu nahêlî jinik ji reşa xwe derkevî û di wê şeva pêşî de, ko şîn, girî, herkes dil nexweş, tê çawa herî dizîya dostika xwe?

Lê pir diriste, ko ji ber xwe û dosta xwe ve nifira

li şindolê mêrê wê dikî û berê civan dane hev, ko di wê şevê de bighêne hev. Lê heta eger wilo bî jî, ne diriste, ko di wê şevê de, di wê şevê bixwe de, herî dizîya wê. Ma şevreş peyda nabin? Ma winê ji ber hev birevin? Malwêran!

Dengbêjekî dî jî dibêji: "Mêrik bimrî naçim çûnê" ya "naçim çûnê". Tenê ev çetire, ko di şeva mirina mêrê wê de herî dizîya dosta xwe.

Lê pir diriste, ko yekî Zazî gotibî? Ji ber, ko dibêji: "Xwedê mêrê te bikujê/ ezê xwe li te bikim dizê". (z) û (j) ne weke hevin û ne diriste, ko bikevin dawîyekê, ya "xwedê mêrê te bikuzê/ ezê xwe li te bikim dizê" û Kurmanc nabêjin: "xwedê mêrê te bikuzê", tenê Zaza wilo dibêjin.

NARÛNÊ NARÛNA MÎN

Çi dara li nava dara
Narûnê, narûnê narûna min
Çi dara li nava dara
Kurtikê, rindikê, şêrîna min

Tefşokê dest necara
Narûnê, narûnê narûna min
Çêdkim dergûşê yara
Kurtikê, rindikê, şêrîna min.

Çi dara belalûkê
Narûnê, narûnê narûna min
Tefşokê dest biçûkê
Kurtikê, rindikê, şêrîna min.

Çêdkim dergûşa bûkê
Narûnê, narûnê narûna min
Çêdkim dergûşa bûkê
Kurtikê, rindikê, şêrîna min.

Di vir de jî, helbestvanê me bela xwe di jineke bimêr daye. Lê li ser narîna xwe xweş gotiye û di-

xwazî jêre dergûşa zaroka wê çêkî, lê nema zanibî kîjan dar başe, ko jê çêkî? Carna dara Belalûkê û carna dara li nava dara, kî dizanî bê çend dar di çav xwe rakirine, ko zanibî ka dergûşa diya kurik ji kîjanê çêkî?..

Belalûk weke Qeresî ye. Şivqelûn û Tîrika ji dara wê çedikin. Çawa, ko Belalûk navê pizikekê ye jî, ko pirê caran li ser dest çêdibî û hin dibêjin: Heçî destê xwe bidî Beqa ev belalûk li ser destê wan çêdibin. Lê bawer nakim.

Lê bi rastî ez nizanîm, ev gotin raste yan derewe! Ji ber, ko ez ne dektorim. Lê gelek caran min diye, ko vê belalûkê dibirin yan jî dişewitênin.

Herwekû tê xuyakirin, helbestvanê me xerate, ko dixwazî ji yara xwe re dergûşekê bi dilê xwe çêkî. Gelek xweş hatiye.

NARÎNÊ HEY NARÊ

Hey narê narê narê
Hey narê narê narê
Sorgulê yemanê!
Min çavê belek xwarê
Narînê hey narê
Min çavê belek xwarê
Sorgulê yemanê.

Melazgir, xoş Melazgir
Narînê hey narê
Çavreşan çav qeyas kir
Sorgulê yemanê!
Me-b çavan hevdî naskir
Narînê hey narê
Me-b çavan hevdî naskir
Sorgulê yemanê.

Melazgir tim ava bî
Narînê hey narê

Melazgir tim ava bî
Sorgulê yemanê!
Ji çavreşa xalî nabî
Narîne hey narê
Ji çavreşan xalî nabî
Sorgulê yemanê.

Navê keçikê Narîne ye. Lê navê lêwik winda maye û Narîne ji bajarê Melazgir e, ko bajarekî kevna û tarîxî ye, li jorê Kurdistanê dikeve. "Sorgulê", "çavê belek xwarê", "çavreş", "me bi çava hevdi nas-kir..." tevde pesnên ciwan û peyvên xweş û şerînin, ko nişanên dilgirtin û evindari ne. Ko çî dema rê nekeve herduwa, ko bi devê xwe bi hev re mijûl bibin, naçere bi dest û çav û birûwan bi hev didin zanîn û civana ji hev dixwazin û didin hev.

Weke ko tê xuyakirin, herdu ji, ji xelkên Melazgirê ne û nizanîm golên avê mezin li Melazgirê hene, ko ordek bikevinê yan na? Lê kurikê Melazgirê xweş gotiye.

HEY MÎRO

Hey mîro, mîro, mîro
Hekîmo xweş wezîro
Roj hat qîya nîro
Şer xweşkir, bi qefta şîro.

Hey hatin, hatin, hatin
Koçer ji zozana hatin
Dora mêrgê wer hatin
Hemî Ereb û tatin.

Hey têno, têno, têno
Koçer ji zozana têno
Dora mêrgê wer têno
Hemî koçerê çêno.

Di vir de didî zanîn ko el û koçerên dibin destê mirên Bota de koçerên Kurd û Ereb bûn, lê Tat, ew

Erebên cotkarin, ko hikarin li ber eşîra desthilênin.

Çawa ko didî zanîn ko mêrê wê heta Qiyala nivro şerekî xweş bi şûrê xwe kiriye.

Çawa ko tê zanîn ev koçer diçûn Zozana û vedigeriyan Germiyana, bê wekû havîna diçûn Zozana, cihên xweş û hênik û zivistana vedigeriyan Germiyana, cihên germ û têr geya û xweş.

"Zozan" derbas bûye, ko me daye naskirin û cihê koçerên Bota û Becnewiya bû û her yek ji wan çend kelehên wan di zozan de hebûn û dibêji: Navê melikê wan Atîl bû.

Ev tiştê ha, kûrê Esîr, di Sedê 6. Koçî de gotiye, lê di îro de Kurd gelek tede cî girtine.

Lê gotinên Torevanî di vê helbestê de nînin ko bidin xuyakirin. Lê tistê ko tê bîra mirov, ev e ko ev helbest gelek kevnare ye û di çaxê şerê şûr û mertala de ye.

Her wekû dîlan bi giranî li ber dibî û koçer di govendên xwe de dibêjin. Her wekû feqehan jî ji koçeran wergirtine. "Qiyala Mîro", piştî miro bihindîye, ko palewana hinek nan di vê qiyalê de dixwarin û hinekî xwe divesihandin. "Qefta şûr" jî Erebi û Kurdî biheve hatiye: "qeft, qebd e; meqbede, ew cihê ko mirov pê digrî ko hin Kurd dibêjin: perçîçeçq, lê ez nizanîm "perçîçeçq" ji ku hatiye?

HAY CELEBE

Hey celebe, hey celebe!
Wele bavo xweş celebe!
Ji Mûsil birye Helebe,
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê berx û mîya
Wele bavo xweş celebe!
Min jimartin, sed û sî ye
Wele bavo xweş celebe!
Mi-j gewrê re da bi derzî ye
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê van bizina
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li dor kizina
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi bazine
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê berx û kara
Wele bavo xweş celebe
Min jimartin sed û çare
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi guhare
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê van karika
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li dor tatika
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi qiflika
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê van berana
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li zozana
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi karbana
Wele bavo xweş celebe

Ew celebê pezên qere
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li dor mexere
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi kembere
Wele bavo xweş celebe!

"Celeb", ew kerîyê pezên, ko bazirgan dikirin û ji bo kar bikin dibin bajarana difiroşin. Ev helbesta han didî zanîn, ko ji kevnare de bajarê Heleb cihê firotina pezê Kurdistanê ye û abora Kurd li sere. Çawa ko xuyadikî, lawik pezê xwe firotîye û xeml û

Wele te mala-m xerakir
Bile te mala-m xerakir
Bi destê xwe agir berdayê
Hay de nayê, hay de nayê.
Min dîtibû di derencê de
Min milê xwe li milê wê da
Em tev ketin nêv hewşê da
Mi-1 ser sînga gewrê pal da.

Heta stêra sibhê lêda
Heta dengê melê lêda
Hay de nayê, hay de nayê.
Tu kevoka li ber çayê
Tu xezala-1 ber çemayê
Tu keroşka li nav lemayê

Wele te mala-m xerakir
Bile te mala-m xerakir
Bi destê xwe agir berdayê
Hay de nayê, hay de nayê.
Min dîtibû li nav şênî
Qozyê çava li min dişkênî
Destê gula ji mi-r dişênî
Ji min pêve kes nabênî
Hay de nayê, hay de nayê.

Wele te mala-m xerabkir
Bile te mala-m xerabkir
Bi destê xwe agir berdayê
Hay de nayê, hay de nayê.

Ev helbeste gelek xweş û bi tore hatiye danîn û hin gotin û peyvên xweş û ciwan têde hatine. "Keroşka li nav lema/ xezala li ber çema/ û kevoka li ber çayê.." gelek bilind û xweş hatine. Çawa ko, "te mala-m xerabkir/ û /bi destê xwe agir berdayê" gelek bilind hatine û dîlan li ber sivik dibî.

"Tu xezala li ber çemaye", "tu keroşka li nav lemayê", "tu kevoka li derê çayê", "wele te mala min xerakir û bi destê xwe agir berdayê" bê pîvan xweş

Pîr bûm dil pîr nabî
Wey malê-m dil
Pîr bûm dil pîr nabî
Wey emrê-m dil.

Şahê Ecem rabî
Hay, hay, hay dil
Şahê Ecem rabî
Wey emrê-m dil.

Dil ket ra lê nabî
Hay, hay, hay dil
Dil ket ra lê nabî
Wey emrê-m dil.

"Pîr bûm dil pîr nabî" tenê gotineke pir xweş hatiye. Eger Şahê Ecem jî rabî û bê ser dilê malxerab, nema dilê min dev ji dosta xwe berdidî, nema ra lê dibî. "Ra", çare ye, her wekû di şeran de "ra" bi daxwaza "bexte". Bişarê Çeto dibêji: "Heseno lawo! ra, ra Xwedê ye, were rayê", lê Hesênê Osman neçû rayê û naçar ji gundê Baximzê derket û revîya û xwe neda destê dijminê xwe. Lê gund şewitandin û kurekî Hesên biçûk tede kuştin, lê hevalên Hesên jî Mihemedê Derwêş-mezinê Kejika kuştin û istiraneke bi dilxurtî li ser vî şerî hatiye gotin.

Lê kengî dil pîr dibî, belkî jî, dilê pîra bêtir diware? Ji ber ko, ji xweşîya vê cîhana xweş dût dikevi û dikî bi çarek rawestî, ji lewra jê tê nabî û raboriyên wî tenê ber çavên wî û ji xwe dixeyidî: çima wilo... nekiriye?

Govend bi giranî li ber dibî û di kêşan û dawî de xweş hatiye danîn.

HAY DE NAYÊ

Hay de nayê, hay de nayê
Tu xezala-1 ber çemayê
Tu keroşka-1 nav lemayê
Tu kevoka li ber çayê.

xêza destgirtîya xwe yan jî dosta xwe kiriye û morîk, guhar, kember, qiflik û bazina.., ji hevala xwe re dikirî.

Çawa ko didî zanîn, ko ji Mûsil dibî Heleb ko her-dû bajar jî, ji kevnare de weke bajarên Kurdistanê dihatin jimartin.

Lê piştî hatiye mal, bav û bira û mirovên wî pê kenîyane û gotine: "Wele bavo xweş celebe"! xweş bazirgane! Xwedê parêzî, ka te çi kiriye ji perên xwe?

Helbest bi xwe ji alî kêşan û dilana wê ve xweş hatiye; govendeke bi giranî li ber dibî, lê tu gotin û peyvên zêde xweş û şêrîn nanîne, ko mirov karibî pesnê wan bidî û pê dilxweş bibî; tim "celebe" û tim "wele bavo"ye, tenê Gewrê, eger ne navê yara wî, destgirtîya wî bî, xweş hatiye.

"Min çêrandî li dor tatika; li dor kizina; li zozana...," tev gotinên nav gunda ne û her kes dizanî, lê carek "sed û sî" û carek "sed û çare" ne weke hev hatine; lê gelek diriste, ko ji bo kêşanê aninê, wilo gotiye? Çawa, ko carna "celebê berx û mî" û carek "celebê bizin" û carek "karikin". Ev jî, ko ji bo kêşan û dawî bî, newekhevî têde heye.

Lê gelek diriste, ko ji bo dawî wilo gotibî? Lê çima ji Mûsil dibî Heleb! Diriste, ko em bêjin, belkî ji xelkê Badîna yan Şengalê bî?

Lê "kareban", gotineke Farisî-Kurdî ye, ji (ka) û (revan) hatiye. Ji ber ko, karevan baş ew e, ko bi tişteki zivir bifirkênî û bidî ber kayê, ca eger ka revand ew karevan e? Lê ko ne revand, ne karevane.

Govend bi giranî li ber dibî, her weku "Bêlote" jî li ber dibî.

HAY DİL, HAY DİL

Hay dil, hay dil, hay dil
Wey malê-m dil
Hay dil, hay dil, hay dil
Wey emrê-m dil.

û bi torevanî hatine danîn û weke dir û yaqûta ri-
jandine ser riwê rûpelê Torevanî. Ancex hostakî me-
zin û ristevanekî zana bi hezar dijwarî karibî van
pesnên giranbiha li peyhev û her yek di cihê xwe de
deynî.

Helbestvanê gundî çawa ev gewherên yekane bi
heve danîne? Çawa ku di cîkî de dibêjî:

Min dîtibû li ser xanîya
Tena, tena dimeşîya
Bi serê lêva bi mir kenîya
Min devê xwe xîste gerdenê
Devê min kete ser benîya
Hay de nayê.....

Weylê çavê serê min bûyî? Ji xwe, ko bi serê lêva
bi te re kenîya, çi dimênî qurba?

Ji xwe mirin û mayîn di serê lêvan da ne ez benî!
Ca eger kenî, destûra te li bexçe sîng û berê xwe
daye, lê, ko tifikir ber piyên xwe û bi piyan ew tif
perçiqand, mirina malwêrane û wê çaxê ji te re dibê-
jî: Ez te weke vê tifê bê rûmet dibênim û dixim bin
piyên xwe..

Lê tenê di qanûna evîndarî de gerek bicarek bim-
rî, lê tolaz berxwe nakevin, xwe lê dîkin bela û ji
pey venagerin heta ko xwe bighênin daxwaz û
armanca xwe.

Ca bere hezar dijûnên pîs û dijwar jê re bidî jî,
lê ew dibêjî: Keça kûçika! derewa dikî, û gelek ca-
ran xwe digheni we u sere we dixî bîn destê xwe û
weka berxekê hogirî xwe dikî û jinik nema bela xwe
jê vedikî..

Jin jî, mirovên dilxurt û rûhişk hezdikin. Ji mi-
rovên bi paye û xeydok heznakin, dixwazin ko mêr li
pey wan bigerin û bela xwe ji wan venakin, gelek ji
zore hezdikin û zordesti pir bi wan xweş tê..

Ez gelek ji vê helbestê hezdikim û gelek caran jî
xwe re dibêjim. Biravo xortê Kurd!

HEYLA BÊZÊ

Heyla bêzê, li te bêzarê!
Çelemçîtî da ber şarê
Sêva sorê li gulîya darê
Lawno! lêxîn bînîn xwarê!

Bêzê kevoka beleke
Firek da xwe çû feleke
Yarê bêzê sed û yeke

Bêzê kevoka sipî ye
Firek da xwe çû banî ye
Yarên bêzê sed û sî ye

Bêzê, navê dosta wî ye, lê navê lêwik nehatiye zanîn. Lê Bêzê û Bêzarê ko peyhev de anîne, tiştêkî pir ciwane, torevaniyeke pir bilinde. Di zimanê Kurdî de, bêzî, neguhdana tiştêkî ye, lê bêzar, bê ziman û rebene. Seydayê Cizerî dibêji:

Bêzî dikin ji qencan
Ji gewr û naz xuncan
Qedrê gula çi zanin
Kelbeş divê kerê reş.

Daxwaza seydayê mezin ev e, ko mirovên xwe dîrî qenca û xunca dikin weke kerane, ko kelbeşê ji gulê çêtir dibênin, bêzî dikin, yanî ji qencan direvin, guh nadin wan. Ji ber ko weke kerane, weke kerê reşin, ko kelbeşê dixwazin û guh nadin gulan.

Herwekû sevasora li ser gulîya darê gelek giran-biha û xweşe, ji ber ko bi tenê maye û tiştêkî kes-nedîtî ye. Ji lewra, bi dilxurtî dibêji: Lawno! lêxîn bînîn xwarê!

Herwekû Çelemçît, terîşeke cawînî, ji çît çêdikin û zêra pêva didirûn û tevî zêran didin ber şarên xwe. Lê, ji ko hatiye ez nizamim. Dibî ko ji Kurdî û Erebi hatibî.

Ev helbeste di ber paleyê ra tê gotin û giran tê gotin. Herwekû govendê ji li ber digerênin û dilanê ke giran li ber dikin. Ji bilî "Bêzê - Bêzarê" û "sê-

va sorê li guliyê darê" tiştêkî dî sezayê dabaşê tede nehatiye.

WÊ LI SER BANÎ

Wê li ser banî, wê li ser banî
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Destê rastê li min hilanî
Lo kuro dîno wê li ser banî
Îşaret kir min nezanî
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Wê li ser banî çek dişuştin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Zend û bazin tev hilmîştin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Xortê xelkê li çola hiştin
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Wê li ser banî cil raxistin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Bisk û kezî li ber ba xistin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Xortê xelkê bi çola xistin
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Wê li ser banî cil kutane
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Zend û bazin tev hildane
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Xortê xelkê li çola mane
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Yara xwe li ser xanî dibênî, ko kinca dişoyî û radixî, biskên xwe dane ber baê, zend û bazin tev hilmîştine û bi destê rastê jêre raz û remzan dibêjî. Lê reben qey hê ji nû dil girtiye, bi van raz û remzan nizani.

Lê bi rastî rewşeke ciwan û xweşik ji yara xwe re daye, ko ev pesnên ciwan jêre anîne û camêr li xwe datênî, ko dibêjî: "Wê ji min re bi destê rastê îşaret dikir, lê min nizanibû çî dibêjî." Ma îcar sûc û gunehê wê çîye ezbenî?

WELE NAÇME BER GARANÊ

Wele naçme ber garanê
Bileh naçme ber garanê
Serê malê bidî nanê

Wele naçme ber garanê
Keçik nedî ramîsanê
Bileh naçme ber garanê

Ew garana ga û golika
Wele naçme ber garanê
Min çêrandî li dor tatîka
Bileh naçme ber garanê

Serê malê nedî nanê
Wele naçme ber garanê
Keçik nedin ramîsanê
Bileh naçme ber garanê.

Bere xortê xwendevan zanibin, ko dîlok û istiran heta li ser şivan û gavana jî hatine çêkirin û gotin, heta şivan û gavan jî, hejane, ko dila bigrin û evîndarî ne tenê ji beg û axa û dewlemenda re ye.

Bere xortên me zanibin, ko evîndarî, Sosyalîstî ye, para herkesî têde heye; bejinbilind û bejinkurt, gewr û boz, esmer û çerdtûz hemî di vê babetê de yekso ne, weke tîna laş û tava rojê û ava baranê ji herkesî re ne.

Gavanê delal dibêjî, ko "serê malê nanekî nedin, û keçik jî ramîsana nedin min, ez naçim ber garana gund." Nan dayîn tiştêkî raste û hemî gavan nanê xwe distênin. Lê min bi carek nedîtîye, ko gavan doza ramîsanê keçika jî bikî!

Tenê gavanê me jî carna kiriye garana ga û golika
û carna jî kiriye garana ga û kera.. Lê ev tev ji bo
kêşan û helbestê hatine û di gelek ristan de wilo ha-
tiye.

Kêşa wê sivik û dîlan sivik li ber dibî, wekî di
tişkekî pir xweş têde nehatiye. Ev jî di paleyê de tê
gotin û koçer jî di ber dîlanê re dibêjin û carna fe-
qeh jî di Bêlote de dibêjin.

YAR YAR LI MÎN QUDRETÊ

Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Topa Xwedê lê ketê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Keç dixwênî Tebetê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Ji bo xatirê umetê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Ramûsim te hurmetê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!

Di vir de, "tebbet, ummet, hurmet, qudret" bi
carek ji zimanê Erebî hatine nav zimanê me û belkî
tev ji bo dawî û lihevhatin anîbin vir.

Lê, dîlok xweş û sivik hatiye danîn û "topa Xwe-
dê lê ketê" nifireke navdar û bi denge, ko Kurd di-
bêjin. Herwekû tê xuyakirin, ko dosta wî "Qudreta"
wî quranê dixwênî û hêj zaroke. Lê çawa vê zarokê
dil girtiye, bîra dila biriye, nizanîm?

Lê dibêjin: "Keçik zû dila digrin û çavê xwe zû
vedikin." Herwekû gelek diriste, lêwîk ew hînî dil-
girtinê kiribî. Çawa ko keçikên xwendewar bêtir ji
jîn û evînê hezdişkin û bêtir agirê dilê wan gur dibî,
zû hişyar dibin.

Heta hina gotiye, ko keçika (9) neh salî diriste ko mêr bikî û dibêjin: "Ayşe, (jina Muhemed peyxember) neh salî mêr kiriye."

Ca, bê gomane ko Qudreta helbesvanê me ji neh salî bêtir bû, ko çûye ber xoce û quran xwendiyê. Ji lewra, ko dil girtiye. Gazin ji herduwan jî, nabin. Eger peyxemberê me yeke neh salî ji xwe re anî bî! Wey pîroz bin ji hevre! Amîn, amîn!

Perçê Duwem: BERDAN

BERDAN

Berdan, ew dîlokin, ko Kurd di ber dankutê re dibêjin. Dema savara dikutin, mêr hin dîlokan dibêjin û em ji wan re dibêjin, Berdan.

Çawa, ko dema jin savarê xwe dihêrin, di ber ve hin dîlokan dibêjin, ko em ji wan re dibêjin, Berdastari.

Herwekû ev dîlok gelek çaran di hin cihên dî de jî, têne gotin. Lê, ne herdem û her car têne gotin. Lê ji ber ko, herdem di ber dana re têne gotin, me ev nav ji wan re daniye. Weharengê "Berdastari" jî wilone.

Herwekû ev Berdan, li ser yek kêşanê têne gotin, lê tenê dawî têne guhertin çarna sivik çarna jî giran dibêjin.

Dankut ji van dîlokan gelek dibêjin. Lê ev ên, ko min nivîsîne tenê hatine bîra min û min hew kari-bû ji devê wan bistênim. Ji ber ko, dankut nemane û çax û demên min jî, nahêlin, ko ez bigerim û bibihizim û binivîsim.

Û naçare ew dîlokên, ko di bîra min de mabûn, min di vir de nivîsîn û ev çend dîlokên, ko min di vir de nivîsîne, tev di bîra min de ne û min ji berkirine. Berî sîh-çil salî ko hêj ez melayê gundê Hasdajorî bûm, çend çaran min ev dîlok nivîsîn û ji devê Dankut û Destarhêriya girt, lê çend çaran jî hatine windakirin, yan jî ji min hatin dizîn û sitandin.

Lê niha ez van dîlokan, ko bes di bîra min de
mane, dinivîsim, bi hindikî qenebî bere ev jî wînda
nebin.

BEJNA ZÎRAV

Bejna zirav şiva zêro
Poz bi qulê xizêm têro
Ez xebitîm, tu xebitî
Lê lê Gewrê! ma ji xelkê ro.

Çi hewrekî reş û tarî
Berf û baran jê dibarî
Ya ko hate serê min û
Xelka delal nehat serê
Wî Eyûbê kurma xwarî.

Çi hewrekî li ser Mêrdînê
Ya ko hate serê min û
Xelka delal nehat serê
Serê Mem û Zînê.

Çi keçika çarde salî
Hewşa bavê xwe dimalî
Keçik çûye hewş ma xalî

Hezro bişewitî qesebe ye
Sed û sî mal jê file ye
Meymo gewre dest maneye.

Erê wele, hime û yela
Hêw-ha, him-ha.....

Hezro bişewitî bi kanya zuxur
Min av vexwarî, bi koda çerxê
Bi tasa sifir
Meymo gewre çibkim şuxul.

Erê wele, hime û yela
Hêw-ha, him-ha.....

Devê deryê mêr bihiri
Kûçik çûnê, nego wirî
Gava çavê mi-l çava ket
Xwîn li canê min tewirî.

Erê wele, hime û yela
Hêw-ha, him-ha.....

Dı vir de kêşan hate guhartin:

Golik çûne ziyane
Keçik vêre bezyane
Xortino wernê talane
Erê wela, hime û yela

Lê lê dînê, keça dînê
Kiras sorê pêşmal şînê
Haydê-m hevdî birevînin
Xwe bavêjin dor Mêrdînê.
Erê wela, hime û yela

Lê lê tolê, keça tolê
Pêşmal şînê gol bi golê
Xortê xelkê te dîn kirin
Te har kirin berdan çolê.
Erê wela, hime û yela

Lo Xwedêwo, xweş Xwedêwo
Av di konê me bizê wo
Keça malê rabe pê wo
Çi bejnika zirav lê wo
Çi xeftanê şamî lê wo
Her alîkî cêbek tê wo
Her cêbekê sêvek tê wo
Kes nizanî rizqê kê wo.
Erê wela, hime û yela

Min çî got û tu xeyidî
Ava gola lî me cemidî

Geyayê çola li me seridî
Çi aybika te-1 dor min dî
Dev ji min berda, yeke xwe dî.
Erê wela, hime û yela

Min gewrê dîbû li kanîya cila
Teşt û beroş li ser mila
Haydê-m hevdî birevînin
Xwe bavêjin nava mila
Xwe bavêjin gundê fila.
Erê wela, hime û yela

Min gewrê dîbû li ser kanîyê
Zêra zer kir li anîyê
Reşo lawo! her pêşiyê
Jê bistîne mēranîyê
Ji bo xatrê cîranîyê
Erê wela, hime û yela
Hêha, himha!.....

Min gewrê dîbû li ber qûbê
Ser bi zêrê kum bi ribê
Were rûnin heta sibê
Min çî got û wê go libê.
Erê wela, hime û yela
Hêha, himha!.....

Herê wayê, herê wayê
Qeda bikevî li xwedyê kayê
Ji wî were bihar nayê
Dosta xwe da bi selika kayê.

Herê wayê, herê wayê
Şêx û mele çûn zekayê
Berf û baran bevre dayê
Xwedo-Rebî, yek ji wa nayê

Himew hayê, herê wayê
Dikim nakim dan dernayê

Qeda bikevî vê dinyayê
Kes di hana kesî nayê
Heçî nayê, bigrî tayê.

Ta xerabe jê ranabe
Îsev bigrî
Sibe bîmrî
Jîn û mêre
Mal ji te re
Bibe û here
Tu li çi digere
Ma tî kere?

Erê wela, hime û yela
Hêha, himha.....

Li vir germ dibin û bi hêrz û tîn dibêjin û giran mêkutên xwe radikin û xwe li ber veditelênin.

Lê gereke em bidin zanîn, ko her beytek ji van dîlokên ducar dibî û li hev vedigerênin; carek Ehmed dibêjî û carek Reşo lê vedigerênî. Herwekû Ehmed dibêjî: "lo xwedêwo" û Reşo jî lê vedigerênî û dibêjî: "lo xwedêwo". Ev nîşîre lê nikarim tevan di vir de bibêjim.

BERDESTARÎ

Ew kî bû-l ser erzêlê, li ser erzêlê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na
Xesro bû li ser erzêlê, li ser erzêlê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na

Perekê hûr dijmêrê, hûr dijmêrê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na
Qelenê serbizêrê, kofî kêlê, bisk bi têlê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na.

Herweha navê xortên gund teva dibêjin û tev jî hatine keçikê bixwazin, perekê hûr dijmêrin û li ser Erzêlê rûdinin.

Xuyaye havîne û bişev lawik tê li ser erzêla mala bavê wê rûniştîye û perên hûr ji bavê wê re dijmêrî..

Ev dîlok gelek xweş û bilind hatiye û li ser vê kêşanê hêj dîlokên dî min nedîne.

Li ser Erzêlê, li ser Erzêlê, li ser Erzêlê lê
Perekê hûr dijmêrê, hûr dijmêrê, hûr dijmêrê lê
Qelenkê serbizêre, kofî kêlê, bisk bi têtê lê
Ne min go wê bê, te digo, na.

Oh!.. Çiqas xweş hatiye! Daxwaz, kêşan, dawî tevde xweş û bilind hatine, daxwaz di virde xwestina keçikê ye û kêşan (7) heft kart û tevgerin û sê caran li pey hev wê karta (4) çar tevger dibêjî, weke: "ser erzêlê, ser erzêlê, ser erzêlê/ kofî têtê, ser bi zêrê, bisk bi têtê.."

Ji pesnên bilind û giranbiha ne û di virde destarê xwe sivik digêrênin.

BARAN BEGO! DÛBARÎ

Pezê kê û kê li wî diyarî

Baran bego! dibarî

Pêzê Şêro li wî diyarî

Baran bego! dibarî.

Ew kî bû çû bêriyê

Baran bego! dibarî

Gewrê bû çû bêriyê

Baran bego! dibarî

Zêr ketin ser eniyê

Baran bego! dibarî

Potîn kete heriyê

Baran bego! dibarî

Ew kî bû çû pêşiyê

Baran bego! dibarî

Ferhad bû çû pêşiyê

Baran bego! dibarî.

Herweha bi vî rengî keçikên gund tevan dişênin bêriyê û pûtîne teva dikevin heriyê û xortên gund yeka yeka dişênin pêşiyê..

Rewş û pergala dirokê xweş hatine, weke: "Baran barî/, potîn" çawa lawik diçi pêşiyê.

Herwekû tê zanîn, ko pezê mala beg-mîre û zeri-yên malê çûne bêriyê û potîna dotmama lêwik-pismam ketiye heriyê û nikarî kunê şîr bigihênî mal û naçare pismam bi dotmamê ve çûye û ji ber ve kun hil-girtiye û hatine malê. Lê nizanim pismam, ramîsanek ji xwe re ji dotmamê sitendiye yan na? Hema xwedê bikî rênçberîya wî bertelef, badihewa neçûbî?

Perçê Sêyem: BERDESTARÎ

DESTAR GERÎYA

Destar geriya li dora bajêre
Ser sîngê kê û kê madena zêre
Ser sîngê gewrê xurmîna zêro
Pismam sekinye nabî ji xelkê re.

Navê keçikên gund tevan tînin û li ser sînga tevan dikin madena zêr û dibêjin: "Pismam sekinye", nabî ko didin xelkê, bidin yek dî û bi vî awayî keçikên gund tevan bêmêr dihêlin.

Ji ber, ko di qanûn û destûra kurdên kevnare de heta ko pismam hebî, nikarin dotmama wî bidin yekî dî û gelek çaran kuştin li ser vê yekê çêbûye û di-vabû, ko pismam ji rê, rîya dotmamê derkevî heta ko karibin wê bidin yekî dî.

Lê di îro de, ev destûr bere bere radibî, jin ji vê bextreşiyê tene parastin û hinek serbest dibin û hêvîdarim, ko di çaxekî nêzîk de bi carek ev kevnê-destûr ji welatê me derkevin û hew vegerin û jin bi carek serbest bibin.

DE HÛRIK HÛRIK

De hûrik hûrik, hûrik devîya,
Çemê Leylanê girtî herîya
Hero heware, hero gazîya
Pêşya hewarê kî bû bezîya
Pêşya hewarê Xurşîd bezîya
Şûrî bi deste, eba li pîya.

Di virde, Xurşîd, navê kurekî min bû, ko li gundê Hasdajor çêbû û li wî gundî serê xwe danî û piştî wî Cemşîd çêbû û wî jî serê xwe li Hasdajorê danî. Dema min ev dîlok ji devê destarhêriyan distand û dinivîsîn, keçika navê Xurşîd pêşî digotin û naçare min jî ev nav xiste nav dîlokê û nivîsî.

Herweha xortên gund tevan dişenin hewarê û şûr û eba li milên wan dikin û didin destên wan û wan dixin pêşîya hewarê.

Ev nîfş gelek xweş hatiye danîn û mirov dikarî di ber dîlanê re jî bibêjî; hetta ji hin ristan jî xwestir hatîne û min ji sala (27) bîst û hefta de ev berdestarî nivîsîye.

DE BÎHÊR, BÎHÊR

De bihêr, bihêr dayîkê
Te çî-j min e, xwayîkê
Ezê te bidim nûşokê
Nûşoka min û kê ye
Nûşoka te û Xurşîd e.

Xurşîd didim ber avê
Lê bireşînim gulavê
Bîrakê mine mî navê.

Herweha xortên gund bi carek tînin û keçik wan didî ber avê û gulavê li wan direşenî û dibêjî: "Bîrakê mine min navê".

Lê çawa digihê dostê wê, wî xortê, ko jê hez dikî wilo nabêjî û hew dengê xwe dikî.

Nûşok, şokirine, mêrkirine, ji farisî hatiye û li nav Soran tê gotin: "Gewrê şokirdiye, kirdiwe, yanî mêr kiriye. Lê Nûşo, xuyaye cara pêşine, ko mêr dikî.

Ev rista ha jî gelek xweş hatiye, ko keçikên gund tevan didin şokirin û xortên gund tevan dikin zava, lê keçik yekî jî, ji dostê xwe pêve naxwazî û tiştê pir heja eve, ko çawa digihê ser navê dostê wê, keçik dengê xwe nakî û ev nedeykirin nîşana erêkirinêye. Xwayîk- xuşk- xwehe, herwekû Amudiya carna digotin: Hakê!, bi daxwaza xwakê ye, dibî ko ji bo şirani bî.

EBA-GEWRO

Ew kî li hewşê sekinî Eba-gewro!
Reşo li hewşê sekinî, Eba-gewro!
Eba, li pîka mekinî, Eba-gewro!
Welet pismamê minî Eba-gewro

Careke di xortên gund bi carek li hewşê disekinî û eba gewr li piyên wan di mekinênin û bangî pismamê xwe dikin.

Lê di virde gelek gotinên Erebi hatine gotin, weke: "hewş", "sekinî", "eba", "mekinî". Lê pirên folklorên kurdî paqij û sade hatine gotin û kêmgotinên bêgane têde peyda dibin.

Mirov dikarî li ber dîlanê re jî bibêjî.

GÛRTİKÊ HEBSA

Wele nadim, bile nadim
Girtikê hebsa bernadim
Ezê bînim, ezê bînim
Şivan axa ezê bînim
Girtikê xwe ji te bistînim.

Wele nadim, bile nadim
Girtikê hebsa bernadim

Ezê bînim, ezê bînim
Ezê Hemo axa bi xwe re bînim
Koma eşîrê pê re bînim
Girtikê xwe-j te bistînim.

Wele nadim, bile nadim
Girtikê hebsa bernadim
Ezê bînim, ezê bînim
Şemû axa bi xwe re bînim
Koma eşîrê bi biberxînim
Girtikê xwe-j te bistînim.

Herweha axayên hindamê bi carek tînî û eşîrên hindamê tevan bi axa ve tînî, ko karibî girtikê xwe ji zindanê derxîni. Lê hembera vê girtikê wê bernadî û di zindana evîndarî de dihêlî. Lê çawa dostê wê tînî dilekê hevalê wê dibêjî:

Wele raye, bile raye,
Min girtikê te j-ter berdaye.

Di virde jî kêşan û rewş û pergal gelek xweş hatine. Keçik, dost û destgirtiyê xwe bi van beg û paşa û şêx û axa û êl û eşîran tevan nadî û ji tevan mezintir û bi rûmettir dibênî, ko girtikê hevala xwe ji bo xatirê çavê wî berdidî.

Pir diriste, ev reng di zimanê bêgane de peyda nebin. Ca eger lawikê wê pê agah bibî wê çiqas serê wî mezin û bilind bibî û xwe payedar bibênî, ko dosta wî ewqas jê hez dikî û di çavê wê de wilo mezin û payedare.

XANIMOKÊ

Min xew tê, ha min xew tê
Xanimokê xewarê.
Xewa te l-mala kê tê
Xanimokê xewarê.

Xewam li mala Remo tê
Xanimokê xewarê

Serê xwe deyn ser çokê
Xanimokê xewarê.

Di virde jî xewa wê li mala gundiya tevan tê û hevala wê serê wê datênî ser çoka xortê malê, lê herwekû tê bira min tişteki dî jî dibêjin: "heta bê ji derde", yan jî dibêjin:

Ew kî bû hat ji derde
Xanimokê xewarê
Reşo hatî ji derde
Xanimokê xewarê
Kurd bû bi turkî xeber da
Xanimokê xewarê.

Di virde "Xanim", "xewar", li pey hev anîne, xewa wê li mala kê tê û çiqas xwe delalî dikî, ko serê xwe datênî ser çoka xortê malê. Pir rast û xweş gotiye, ko dibêji: "Kurd bû bi turkî xeberda". Çiqas kêmasî dibe, ko Kurdek bi turkî bipeyivî! Û careke dî li malê gundiya tevan radikevî û gundiya tevan mirov û dostê xwe dibênî, ko karibî li malê wan rakevî.

Herwekû di virde Sosyalîzm tê ber çavê mirov, ko li vê rewşê meyze bikî, çawa gundî rûmeta hev digirtin? Lê weke, ko Markis dibêji: "Ev wekhevîya destpêkê, jîndariya koçerî tê xuyakirin, ko di wê çaxê de, axa, xwe ji gavan mezintir nedidît, tev di xêr û û şerên hev de bûn, bi hev re digerîyan, datanîn û bi hev re bar dikirin; kesî nikaribû zordestiyê li yekî ji êlê bikî û qad bi carek ji teva re bû, bêxwedî bû, tevayî bû û tevan pez û sewalên xwe lê diçêrandin û têra tevan dikir. Weke ba û av bû".

Ev rist didî zanîn, ko di wan çaxan de çêbûye û heta îro jî, yanî çaxê ko min ev nivîsîne berî pêncî salî ev helbesta kevnare maye. Û bere dijminê gelê Kurd û dostên me jî zanibin ko em ne Tirk, Erebi û Farisin.

HEYLA DELALÊ

Heyla delalê, weyla hevalê

Ez û delalê çûne qirşika
Wê-1 me derketin siwarê şimika
Wê-j me bistênin delalê cotê memika

Heyla hevalê
Weyla delalê

Ez û delalê çûne piştîya
Wê-1 me derketin siwarê romîya
Wê-j me bistênin hel û morîya

Heyla hevalê
Weyla delalê

Ez û delalê çûne çolê wo
Wê-1 me derketin siwarê romê wo
Wê-j me bistênin qeza piştê wo

Heyla hevalê
Weyla delalê

Ez û delalê çûne sergîna
Wê-1 me derketin siwarê Badîna
Wê-j me bistênin cotê potîna

Heyla hey lêlê
Heyla hevalê
Weyla wey lêlê
Weyla delalê

Di virde, naxwazin jin tenê herin çolê, yan karekî bikin. Ji ber ko, ditirsin siwarên dijmina li wan rast bên û wan tazî bikin, yan birevênin! Wê çaxê ji êlê re gelek kêmasî û şermîkarî ye.

Herwekû çend ristên dijî di vê meydanê de hene, ko tenê navê wan dizanim, weke:

1- Narîne, narîn canê.

2-Malê me li ebrê.

3- Lolo pişmamo.

Çend gotin ji lolo pismamo:

Lolo pismamo, lazim bi lazim,
Sê tiştên giran ej te dixwazim:
Kember û bazin, cotek berbazin.

Lê gereke ez li van bikolim, ko karibim bixim destên
xwe, binivîsim.

Perçe Çarem: BERBÛKI

Rojên, ko bûkê diguhêzin, hin dîlokan dibêjin û car na li ser zava jî têne gotin.

BERBÛKÎ

Xanîyê bavê bûkê korte
Li ser xênî morte morte
Bûkê megrî! zava xorte

Bavê bûkê gurê nêro
Li ser xênî bê didêro
Bûk hêjaye tûrek zêro

Xwakê bûkê hatin teyo
Bike kar û bara xweyo
Zava xorte bi dilê teyo

Bûkê delalê! rabe xwe karke
Şûşa gulavê bi ser xwe dake
Zava ciwane xortekî pake

Zava zava, kekê mino zava
Mîn bazara bedlê te kir
Kekê mino zava
Mî-j bîr kir û te-j bîr nekir
Bîrakê mino zava.

Çûme Şam û Diyarbekir
Kekê mino zava
Mîn bazara sola te kir
Bîrakê mino zava
Mîn ji bîr kir boyax nekir
Kekê mino zava.

Terqînek ji çiyê tê
Işev ewro
Dengê bûk û zavê tê
Işev ewro

Herwekû ji van bêtir hene, lê min nikaribû biguhêzim û ne bihîstîme. Çawa, ko ev perçe xwe de jî di nav folklorên me de hindikin û min pirên wan nedîtine.

Pêşgotina Vê Niviştê

Stran: Bê kêşane lê tenê bi dawîye. Herwekû hin peyvên wê dirêj, hin jî pir kinin. Ji lewra gelek caran dengbêj van kurtebeytan naçare hê hê yan lo lo û lê lê bi serve cem xwe datînin. Lê divê mirov jibîr nekî ko di van stranan de hin gotin û daxwaziyên bilind û peyvên cuwan û giranbiha têne dîtin û gotin ko ristevan jî nikarin di nav ristên xwe de wilo bêjin. Ji lewra hin xortên nûhatî dixwazin riste jî weke stranê serbest bikin û guh nedin kêş û dawiyê. Di awira min de ev jî ji ber çend tiştane: 1- ev e ko bi xwe ne ristevan in, nikarin riste bi kêşan û dawî çê bikin. 2- Yek ev e ko baş bi zimanê kurdî nizanin. 3- Û yek ev e ko kurdî baş nexwendine. 4- Û yek ev e ko gelek dilbijok e ristevanî ye, lê nikare riste baş çêke.

Tenê tiştek heye ko nayê veşartin ko evreng ristên klasîkî-kurdî wê rojekî ji welatê me jî winda bibin. Lê kengê welatê me bikevî qonaxa dezgevanî û abora welêt berpêş herî ko heta serxweş karibin van ristên bêkêşan û dawî bibêjin. Lê di îro de ev ristên klasîkî bi mûsîqe ji gelê Kurd re bêtir bi kêr ve tên, ji ber ko Kurd û hemî miletên paşdamayî bêtir ji mûsîqe hiz dikin.

Stockholm 1982.

BAZO QURBA!

Bazo qurba! li ser xanîya li çi dinêrî?
Dawa taqîkê sipî dikî herî!
Wele zanim tu li kuştina min û xwe digerî!

Bazo qurba! li ser xaniya tu meş meke
Diwê çigarê bi ser simbêlên xwe de tu geş meke
Dilê tog û tewagê gundê min rebenê bimi xweş meke
De were bazî, were bazî, were bazî, were bazî
Tu feqîrî, tu rebenî, tu bê malî, belengazî
Qelenê te nîne, tu nikarî min bixwazî
Ezê muhbeta apê bavêjime ser birazî.

De were bazî, were bazî, tu bazîyê xelkê
Bejna te zirave bazî heyra, ji dara belkê
Minê soza mezin li ber destê Xwedê daye
Heta li darê dinyayê saxim nadim terkê.

Di virde, keçika Kurdî delalê ber dilê xwe weke
bazekî nêçîrvan, perbelek, çeleng û gernas dîtiye û
navê wî kiriye Bazî.

Raste, li ber dilê wê kesî dî weke lawikê wê di
nava gund û êlê de, belkî di cîhanê de peyda nabî û
li ber dilê wê gelek gernas û çelenge, ko di nav tirs
û sawiran de, li qozyê xaniya û li malên pîrebîya, li
bendên reza di rojên kakişin û destarhêriyan de;
weke bazekî çeleng êrişî ser kevokê dikî û bi darê
zorê talanê mirê cina dibî û êrişî nav bax û bostanê
keleşgewra xwe dikî û cotê memikan, demê gulî,
lêvên şekerî, çena gewherî, eniya məkewî; boxaza
qirikê, xala gerdenê talan û berbad dikî û bi carek
kuştin û mirin nakevin bîra wî, ji kesî paxavê nakî;
bav û bira û pismam û mirovên wê weke kelmêşan li
ber çavên xwe dibênî. Di çavên wê de paşa, beg,
axa ne hêjane mûyekî ji sinbêlên palikkirî, ko
dikevin boxaza gerdenê.

Hin dibêjin, "bazî", û hin jî dibêjin, "bazo".
Herdû jî dirîştin. Wek ko tê xuyakirin, ev stran li
hindama Mardîn çebûye û gelek navdar û bi denge,
keçik, jin pir dibêjin.

BAVÊ SEYRO

Bavê Seyro qurba! çima tu deynakî?
Her çar malê Alûca li qûna diyêr deman nakî?

Sîng û berê min keçikê weke bexçê zinara Mêrdînê
Ji xwe ra tapo nakî.

Yadê! navbera min û bavê Seyranê
Xweş dîware
Ezê rabîm pehînkê lêxim bere
Ji jorde bêtî xware
Heke dê û bavê min keçikê gotin:
Lawo çî bû çî qewimî?
Ezê bêjim: Yabo!Yadê! bû girêna destare.

Yadê rebenê! min bavê Seyranê dîbû li wî milî
Xwezî sê biskên dişê biketa ber
Sinbêlên bavê Seyro, reşe palikkirî
Min sond xwarîye terka bavê Seyranê tu car nakim
Heta teresê Çoxreşa li min û
bavê Seyranê nekin gilî.

"Bavê Seyro", "Bavê Elî", "Huseynê Axê" kurê
Sadûnê Mihemed Cizîrî ye, ko ji axayê Omerîya bû.
Dibêjin, bi ciwanî û rindîya xwe bi nav û deng bû,
li gundê Terê rûdinişt û çend salan bûye serkarê
hindama Omerîya. Yazde kurên wî hebûn, ko navê
mezinê wan Elî bû û Seyro-Seyran, navê keça wî
bû.

Çawa, ko ev keçika ko li ser bavê Elî ev stiran
gotiye, ji gundê Alûca ye, ko gundekî Omerîya ye.

Jîndariya Huseyn axa ji me ve ne xuyaye, lê we-
ke ko tê xuyakirin, di sedê (19.) nozdeha de ye? Ji
ber, ko heta niha jî, hê hin ji zarokên wî saxin.

Mala Mihemed Cizîrî, axa û mezinên Omerîya ne,
lê bûne du perçe: Mala Mele Mistefa bûne mezinên
Mehmûdkiya û mala Mihemed Cizîrî ên mayîn, bûne
mezinên Êtmankiya û ji bo mezinahiya xwe, gernasê
Omerîyan bi hev didane kuştin.

Lê di îro de, ev reng berberî û kuştin bere bere
winda dibin û hêvîdarim, ko di çaxekî nêzîk de navê
eşîrtî ji nav Kurdistanê winda bibî.

Tarîxa vê malbatê jî di nav rûpelên tarîxa min de
hatiye nivîsandin, ko hêj ne çapkirîye.

BAVÊ BEHCET

Lolo bavê Behcet, navê min keçikê
Xêrya, Xêrya Hecî.
Bejna min zirave, qutikê min
çoxê sorê dor bi xercî
Ûsal heft sal min û bavê Behcet
dil girtîye, kalê bavê min dibecî.

De lolo, bavê Behcet gidyano,
Rêka Safya xir û pane,
Ezê bala xwe bidimê hemî şopa
nalên di hespa ne,
Xwezya mizgîna xêrê ji mi-re bihatana
bigota: Bavê Behcet li odeka mala bavê min mêvane.

Li mi, li mi, li mi...

Li mi, li mi, li mi dîno!

Bavê Behcet! gidyano!
Çiqa sitêrê li ezmana li qublene
Heçî kesê derdê dila diye
Diaçîkê min û te ne.
Ma te ne bihîstiye, Kemal Paşa
di qanûna Cumhûriyetê de gotiye:
Heçî kesê dilê şêrîn bihebîni,
Musteqilê bi destê xwe ne!

De lolo bavê Behcet! rêka Safya serejêre
Minê xulama kolosê kevej, sinbêlên di reş,
diranê zêre,
Xwedê hebî! gava destê bavê Behcet girtin
û berê wî dane welatê xerîbiyê,
Destê min evdala xwedê bigrin, bişînin vêre!

Di virde mirov dikarî bêjî, ko stiran, ristên ser-
bestin û ji kevnare de ev reng-ristên serbest di
nav kurdan de hene. Lê gereke dawî weke hevbi,

ko em karibin bêjin: rista serbeste û kart û gavên ristê têde hebin!

Navê "Bavê Behcet", Şêx Fexrî ye, lê bi vî navî deng daye. Ji mala Şêxên Qamişlo, li nav Silivaye û birazyê Şêx Şemseddîne, ko di sala 1925 de li Diyarbekir, digel Şêx Seîd efendî hate bi darvekirin. Çawa, ko ev bavê Behcet bi hefte-heştê peyayî ve li Çiyayê Hevêda hatin kuştin, lê ser destê Elîsamî beg, li Pira Govedê hatin kuştin, lê bi gernasî hatin kuştin.

"Dilşa" û "Nefya", herdû jinên wî bûn. Dengbêjan li ser zimanê wan herdû jinan istiranek li ser kuştina Bavê Behcet çêkirine, ko gelek xweş û dilşewat hatiye.

Bi rastî, Bavê Behcet, rindî û ciwanî ji kesî re ne heştibû û hêjaye, ko "Xêrya Hacî" ev istirana han li ser gotiye. Xêrya Xanim agirê evîna dilê xwe berdaye dilê guhdar, dilgir û dilbikula û derd û nexweşîya dilê xwe ji dektorê tarîxê re daye xuyakirin. Lê, kî li derdê me dilgir û evîdar û rebena dipirsî.

Serpêhatiyên evîndarên reben û dilbikul û cîger-sotayî dibin istiran, çîrok û di civata de dengbêj, çîrokvan dilê xelkê, civatê pê xweş dikin. Lê dawî, di nav dilê tarîxê de wînda dibin û diçin.

Lê gereke ji îro pêve, zana û xwendevan, birewer û rêzanê Kurd van serpêhatîyan di nav rûpelên nivîst û nivîsarên xwe de bidin xuyakirin û binivîsin û ji pêlên windabûn û destên dijminan biparêzin. Bav û kalên me gelek kêmasî kirine, lê bere em wan kêmasî û çewtîyan nekin. Eger nikaribin bi kirasikî torevanî jî binivîsin, lê bere tenê wînda nebin.

Ev Bavê Behcet, min bixwe dibû. Xortekî gelek ciwan û berbiçav bû. Herkesî xwezî dikir, ko lê temaşa bikin. Lê dijminê milletê Kurd gelek xortên delal û ciwan û şêrin û gelek ciwanikên xemrevî xistine bin axa sar..

BAVÊ FEXRIYA

Bavê Fexriya qurba!
Dora kaniyê dora mine..
Bavê Fexro li gêjo siware,
Diki nakî gêjo di binde nasekine
Weyla li min, min porkurê!
Çavê bavê Fexriya li hêvîya tasek
ava destê mine! Xwedê wo!

Bavê Fexriya qurba!
Ji îne heta îne,
Îro sê ro bavê Fexro birîndare
di nivîne, wey li minê!
Ezê rabim daw û delingê xwe hilgêvim
herim Hadhaka xopan, mala Erakêlê hekîm
Ezê bêjim: Erakêlo! qurba! sîng û berê
min keçikê bike melhema devê vê birîne!

De lolo bavê Fexriya qurba!
Min dî çiya bankir çiya,
Siya zinara xwe berdabû
ser geliya
Ez û bavê Fexriya daketin
Berîya Amûda xopan her çar
gundên Ezîdîya,
Avê bîra genî bûne ji kuliya
Li serê min û bavê Fexro rabû
toz û ecaca van kerîya,
Îro sê ro torinê mala Ezo
nexweşe ketye nava cîya,
Ezê li ber serê bavê Fexro
bawêşinê bikim bi epriya û temezîya,
Bavê Fexro ji min dixwaze tasek ava

cemidî, ji kanîya çiya, li minê!...

De bavê Fexrîya qurba!

Îsev ewre nabe sayî

Li bavê Fexro derketine taqîbatê

Tabûra Sêrtê û sê alahî

Tu rabe destê mi bigre, emê hevdi birevînin

Xwe bavêjine binya xeta Firinsawî

Bikevine ber tan û niçên erebên reşê daw berdayî

Navê bavê Fexrîya, Sebrî ye. Sebrî, kûrê Hacî Mihemedê, ji mala Felîtê Quto, Reşkotî ye. Ji koçerên Elika ne. Di sala 1927 de hatibûn binya xeta sînor û ketibûn Cizîrê; li gundê Kerengo, binya Amûdê rûniştibûn û di şerê Batmana de tevlî eşîra Belean gernasîyeke mezin kirin, ko sê alahî ji leşkerê dijmin windakirin û di wê çaxê de, Emîne Ehmed bi leşkerê dijmin re çûbû ser Reşkota û bihêla lingê hespê xwe revîya.

Lê navê keçikê nehatiye zanîn û di navistirana xwe de ne gotîye. Lê navê hespê Sebrî, Gêjo aniye, ko di bin de ranewestayê. Keçika kurmanç daye zanîn, ko li ser ava kanîyê hevdi naskirine û dilê wan bi nêrina pêşî re ketiye hev. Bavê Fexro, dixwazî bi mehna avê keçikê bibenî.

Û di benda duwem de didî zanîn, ko axa birîndar bûye û Erakêlê Ermenî, ew derman dikir û çiqas xweş gotiye, ko dibêjî:

"Sîng û berê min keçikê,

Bike melhema devê vê birîne!"

Û pir xweş kiriye, ko dibêjî: "Min di çiya bankir çiya/ Siya zinara xwe berda ser geliya", keçika Reşkotî çê bala xwe daye xo û rindi û ciwanî û xweşkahîya çiya û dar û bera, ko wilo hatiye bîra wê, siya zinara danê êvara xwe berdidî ser geliya û pesnê nexweşiya Beriya Mêrdîne didî û dibêjî: "Avê bîra genî bûne ji kuliya". Ev gelek raste, lê niha ne wiloye. Bi rastî di wê çaxê de wilo bû; av genî dibû û dext dihate xwarin û ecac (toz) bi ser serê mirovan diket. Ji ber, ko ev deşta Cizîrê hêj ava nebûbû û keriyên pezên Kurdan, ecac bi ser de

bilind dikirin û kulî weke axê dihat û her tişt dixwar, li ser hev siwar dibûn û bîrên avê tije kulî dibûn û carna jî, genî dibûn.

Lê çawa, ev çiyayên ker û gêj dengê xwe li hev dikin. Lê tê xuyakirin, ko serê top û tiving û hûr-avêjan gelî dagirtibûn û dengê çiya li hev vedigeriyan heta, ko nema karibûn xwe di nav cîyan de bigirin. Ji lewra, naçare xwe avêtine berîya Amûda xopan, her çar gundên Êzîdiya û ketine bin tan û niçên Ereben dawberdayî (ji kurmanca re dibêji).

Lê Kurdên Kurdistana bindestê Turkan, ji Kurden Cizîrê re dibêjin, "ereboşk", "dawberdayî", "serbiqetik..." Ji ber, ko kincên Erebi li xwe dikin, wilo ji wan re dibêjin. Û herwekû dibêji: "Sê alahî leşkerên dijmin derketibûn taqîbata Bavê Fexriya", êrişî Ereban dikî û dibêji: "Emê bikevin ber tan û niçên Ereben reşê qûle, pisê dawberdayî.."

Di virde, dijminahiya milletê Kurd ji milletên hawîr xwe re, ko ji wan mezintir û çêtir û bêtir bi pêşve çûne, didî xuyakirin. Lê xwezî keçika kurmanc wilo negota.

HESENÊ MÛSA

Hey wax, hey wax, hey wax mala minê!
Soz û bext û qerar neman li darê dinê
Xwedê xerab bikî mala xwedyê dilgirtinê
Yabo, yadê, Hesênê mala Mûsa min dixwazî
min nadinê,

Wele bi Xwedê min didinê - min bidinê,
min nadinê, ezê kincê xwe bişênime ser
boyaxê reşkirinê,

Ezê mara mêra piştî çavê reş û belek
li xwe heram kîm li darê dinê.

De hey wax, mala minê!

Sola torinê mala Mûsa qetya ji çûyênê, ji hatinê
Cilê mala bavê min qetiyên ji daninê, ji raxistinê
Guhê dêka min qul kirin bi galgalê, bi gotinê

Heyf û xebînetâ çavê reş û belek sirta golê
ax û av ketinê.

De hey wax, hey wax...mala minê
Mala minê, mala minê, mala minê!

Heseno qurba li me derketî cejna Remezanê
Qîzê gundê me daketin ber govendê, ber dîlanê,
Xortê gundê me daketin ber kêlikê, ber nîşanê
Ezê çîqa çavê xwe rebenê digerinim, nagerinim
ezê torîna mala Mûsa qe nabênim li meydanê.

De hey wax.....mala minê!
Hey wax, mala minê!

Yadê rebenê! Hesênê mala Mûsa tenbûrvane
Gustîla tilya torinê malê qaş-almase, karevane
Xwedê xerab bikî mala Simê Qaso, Hesênê Cafo!
Li serê min û torinê mala Mûsa rakirne fermane.

De hey wax.....mala minê
Hey wax, mala mine!

Min dî dawetka li Biloka xopan digeriya,
Ez û Hesênê mala Mûsa ketin çiyayê mazî,
nav devîya,
Ketin kêf û henek û lîz laqirdîya
Min dî tîfîngka ji sirta golê diteqîya
Hesênê mala Mûsa bi ser mî-de wergerîya
Simo digo: Xwekê Hedô! birîna Hesênê Mûsa
ka li kuya?

Minê digo: Simo! Keko! korocaxo!
Birîna Hesênê Mûsa li ebabelek li nava pîya
De hey wax, hey wax! mala minê

Hesen kurê Mûsa ji gundê Bilokê -Çiyayê Mazî-,
ko dikevi rojavayê bajare Mêrdînê.

Çawa, ko navê keçikê Hedô-Hediye, keça Qaso-
Qasime û navê birayê wê Simo-Îsmaîle û pismamê wê
Hesênê Cafo-Cafere. Mala Qaso, ji malmezîna û dewle-
mendê gund bûn. Lê Hesênê Mûsa, mirovekî biyanî
bû, ko li gundê wan rûniştibû.

Herwekû istiran didî zanîn, destê Hesên teng bû û mala Qaso qelenekî giran dixwestin. Lê Hesên nikaribû bidî û her çendan sola xwe diqetand û çûn û hatin pir dikir jî, lê ne dê û ne bavê, guh li gotî-nên wî nedikirin û tevan di bin çavan re lê dinêrîn, naxwe çi di destê wî de ji revandin pêve maye!

Lê revandin jî, ne hêsani ye. Kuştin û talan li pey hene. Lê reben çibkî? Tev dane ber çavên xwe û rojekê bi çepê Hedo girt û hevdî revandin û berê xwe dane gundê Xarokê, cem mala metika xwe. Lê çawa ketin sirta golê, li hev rûniştin û ketin nav kêf û henek û laqirdiya û hevdî hembêz kirin û taca Şehinşahi dane serê xwe û li ser textê bextewarî rûniştin. Ev kêlik, ji xweştirin û şerintirinê gav û çax û demên herdû dilgîr û evîndaran bû, ko di vê kêlikê de serbest direjî nav bax û bustanê jîn û evîne û kulmiskan li hev didin û gez û maçan ji hev distênin û xwe bi ser hev de diguvêşin, hev digevizênin. Kengî berî hingî dikaribûn, ko ne di bin çavan re bûna, heta li hev jî binêrin? Kengî karibûn weke wê bîstikê, serbest li hev rûnin û bi dilxweşi hev hembêz bikin?

Hedo, deng li Hesên kir û got: "Oh! de rabe be-se rabe! Em herin! Ez pir ditirsim, zanim niha li me digerin.." Wilo got û ronik ji çavên reş hatin xwar û Hesên çavên wê maliştin û maç kirin û got: "Zanim ji çi ditirsî! Lê kî heye, ko pey me keví? Hisabê sed mêrî nakim.."

- Na! Na, em herin çetire! Riya me dûre! Zanim, Simo wilo bela xwe ji me venakî! Wê pey me keví.. Ya wê xwe bidî kuştin û ya me.

Lê Hesên, şerîna xwe xiste ber hembêza xwe û bi ser xwe de givaşt û maçeke bi tîn ji demên gulî da û got: "Îro dawet û dilane! Kê hay ji me heye? Kîye pey me keví?" Her tişt di ser guhên xwe re avêtin û ketin nav şahî û xweşi, laqirdiya û hevdî dane ber gez û maçan û hev gevizandin.

Lê, Simo û Hesênê Cafo dane pey şopa wan û di vî nependî de dîtin û xwe li wan qelizênin, ko keysa xwe li Hesên bênin, ko gulekê berdîne. Hê herdû evîndar di hembêza hevde, dengê gulakê hat û He-

sen bi ser milê Hedo ve gêr bû û ji nişka ve Simê Qaso û Hesenê Cafo hatin ser laşê Hesen û ji xuşka xwe re got: "Ka birîna wî li kuye?" û Hedo jê re got: "Simo! Keko! Korocaxo! Birîna torinê mala Mûsa li ebabelek, li nava pîya. Te kuştî Hesenê Mûsa, beranê pezkoviya" û çawa bejna bilind bi ser milê gulîşenga xwe de hate xwar, pêlê xwînê pêsîrên bûka bextreş xemilandin û bi carek ew dilê, ko di bihara jînê de bi şadî û xurtî ciwanîya xwe derbasdikir, hate rawestan; ew laşê ko di çola jîndariyê de serbest digeriya, li deşta hebûnî di nav pencê mirinê de di-xwazî serguherî hev bibî û ji pingava jînê bipeqizî çolistana hebûnê û di nav damarên qadê de cihekî di ji xwe re bistênî. Lê ji destê xwe derket û bê havil û bêtîn hate herivandin û serê xwe danî.

Dawîya dilgirtinê, revandinê tim kuştin û girî û berberî û talan bûn. Ev bû di Kurdistanê de xelata hiskirin û dilketinê. Di benda yekem de, evîndara me, dengbêja navdar Hedoxatûn, ko ev rist û qanûn di welatê me de ne rast û diristin. Risteke bê soz û qerar û bexte; berdîberdan û pêkarî û zordestiyê.

Çiqas xweş gotiye, ko dibêji: "Sola torinê mala Mûsa qetiya ji çuyin û ji hatine.."

Çûn û hatina pir, nişana şewata dilê evîndare, ko nema dikarî xwe bigrî û naçare hema hawir diçî û tê. Lê kî guh lê dikî? Çi xema xelkê ye? Çawa, ko nişana belengaziye jî, ji ber ko, perê wî pir nînin, ko bavê wê çî bixwazî ew didî! naçare diçî û tê, ko belkî karibî dîya wê, bavê wê razî bikî, ko barê wî giran nekin. Lê, kengî ev camêrî ji mirovên nezan û hov û polperest tê, ko karibî keça xwe bê pere bidî yekî, ko dilê keçikê ew girtiye.

Lê eger, ko Hesen termal û pere bûna, carek-du car bes bûn; yan bixwe nediçû mala bavê Hedo û dibû, ko çend mirovên xwe yan risîpiyên gund bişanda mala bavê wê û Qaso çiqas bixwesta, wê bidana û ev kuştin, dijminahî, bextreşî jê venediketin û cilê mala bavê xanima Çiyayê Mazî ne diqetiyên û guhê dîya wê qul nedibûn. Lê Kurd dibêjin: "Yan barek dirav, yan barek derew."

Barê diravê Hesên nebû. Ji lewra dixwest bi barê derewa kêleka xwe di avê derbas bikî û di guhê dîya Hedo de digotin. Lê tim, barê derewa cihê barê pera nagirin ez benî!

"Guhê dêka min qul kirin bi galgalê, bi gotinê." Çiqas xweş gotiyê! Vê keçika nexwendî, nezan çawa karibû li ser peravê istiran û rîstevanî van gewheran belav bikî, bidarveki. "Ezê çekê xwe bişênime ser boyaxê reşkirinê", ev, nişana jina bextreşe, ko kincên xwe bi carek reş bikî û di denê dakî. "Reşkirin, reşgîredan", di Kurdistanê de ji kevnare de hene.

Di virde "çek", di şûna "kinc" hatiye. Ji ber, ko çek ew alavên ko mêr pê şer dikin; herwekû cil jî, ew tejberên ko li oda radixin û li nav malan datênin. Çawa, ko "boyax" di virde, bi daxwaza "denê", "sebxê" hatiye.

"Heyf û xebînetê çavê reşbelek ax û av ketinê!"

Herê wele, xuşka Hedo! Sed heyf û mixabin, ko av û ax bikevin çavên reş û kesk û şîn û ev laşê nazik bikevî bin axê. Lê em çi karin bikin? Çi ji destê min û te tê, Ko karibin nehêlin ax û av bikevin çavên ciwanik û camêran? Çi ji destê me tê, ko nehêlin çavên hozan û gernas û dilrevîna bikevin bin axê? Lê xuşka Hedo! Ev, rîya me teva ye. Şivan û gavan, paşa û hozan, nerind û ciwan û pîr, tev de diçin bin vê axa sar û em ji wan bêdîdar û bêpar dimênin. Xwezî her kesî weke te zanibûna, ko sed heyf û mixabine, ko em weke hova xwe bixwe, hev dikujin! Lê çi bikin, çi karin bikin? Tiştê ji destê me dernakevî. Rist û qanûnên milletên paşdemayî, ev reng qanûn û rist û destûrên çewt û vajî xistine welatê me û serê mirovên weke Simê Qaso û Hesênê Cafo, ko ji bo hezkirina we Hesênê delalê ber dilê te kuştin û serî li te gerandin.

Lê gereke tu bi camêrî, wî bax û bostanê, ko Hesên çend sal pêwanî lê kiriye, ji destê dijmin û altaxa biparêzî û nehêlî sira bayê sibihî lê bidî. Niha, tu perpirsari. Tu pêwan û dergevanî. Çiqas ew xwîna sor û sosinî bê bîra te, gereke vî bexçê

gulan, ko Hesên bi xwîna xwe avdaye, bi ronikên çavê xwe avbidî û nehêlî ziwa bibî; gereke ser bi reş di kuncê reşetarî de jîna xwe ya mayî rabiwêrî. Ez jî bi te re me û dixwazim bi camêrî li ber xwe bidî!

Hesên qurba li me derketî eyda Remezanê,
Keçkê gundê me derketin ber govendê, ber dîlanê,
Xortê gundê me derketin ber kêlikê, ber nîşanê.
Çiqas çavê xwe rebenê digerinim, Hesên mala
Mûsa ez nabînim li meydane...

Erê xuşka Hedo! Ev cejna Remezanê, ne cejna Kurde, lê bi zor ketiye gerdena me. Cejna miletekî hevşînorê me ye, ko berî (1380) hezar û sêsed û heştê salî bi gernasî êrişî welatê me kirin û tac û text û ol û pîrozgehên me bi carek pelixandin û rewş û pergal û ol û cejn û sersalên xwe xistin şûna ên me.

Her çawa dibî? Lê rojêke şahî, ko di wê rojê de, me welatê xwe, tac û textê xwe bi destê xelkê we berdanê û me cilika gidiya kişandiye serê xwe û nema dikarin, nema dixwazin; li berxwe bidin, nema karibin destê xwe bilind bikin.

Çima çavên xwe digerênî? Ma nizanî ku delalê berdilê te bi carek destê xwe jî her tiştî kişandiye û piştê xwe daye cihana jîngarî û jî me xeyidiye û çûye.

Çima li xort û keçikan çavên xwe digerênî? Aya dixwazî ciwanîya xwe veqerênî yan jî ciwanîya Hesên tene bira xwe? Aya dixwazî xortekî di di nav baxê evîna xwe de xwedî bikî?

Na! Na, xuşka Hedo! Na, na! Te soz daye, ko mara mîra piştî çavê kurê Mûsa li xwe heram bikî. Ji pey soza xwe venegerî, ji te re sed qatî çetire!

Du pêtiyên agirî di dilê te de digerin: Yek dixwazî te bi carek bişewitênî, pîr û kal bikî; wî laşê ciwan jî hevde bavêjî, biherivenî û yek jî dixwazî, jî nûve te vejênî, xwîneke germ di nav damarên laşê te de bigerênî; dixwazî te jî van kul û derd û sawir û gomanan biparêzî. Lê bi ya min bikî, bi camêrî jî te re çetire.

"Hesenê mala Mûsa tenbûrvane."

Raste xuşka Hedo! Jixwe tu bi raz û awazên vê tenbûrê gihaye vê payedarîyê; çawa, ko seydayê Cizîrî dibêji:

"Wer guhde çeng û nayê,

Şêrîn ko tên semayê,

Camê binoşe vêre,

Çi sade û çi zêrgeş."

Gava ko dengê sazê tê guhê me, naçare em têne hejandin û ger û govend û semayê dikin; cihan tev de dûrî me dibî û bi carek em di nav saz û pêjinê de dimênin. Ev çiye, ko vî laşê giran, vî mirovê payedar wilo bêhiş digerênî? Ev çi hêz û tîne, ko me digihênin vê tevger û bêhişîyê? Peyxam û îlham, eve hevala Hedo!

Belam Hesenê te bi sed mêrî bî yan jî bi mêrekî bî, weke heve. Herkes di vê rîya reş û tarî ve diçî û hew vedigerî, serguherî hev dibî û ez û tu jî wilo diçin û hew vedigerin.

"Hedo qurba! Min çi got û çi ciriya?"

Raste hevala Hedo! Çi tiştê, ko mirov dixwazî, bi hêsanî nakevî destê mirov û kes nikarî bighê dawîya daxwazên xwe û dimrin û daxwaz pêre diçin goristanê, yan di nav ezmanê bêdawî de têne pişavtin û winda dibin.

Te bawer dikir, ko winê bibin xwedî mal û zarok û di nav xelkê de bi rûmet bijîn. Lê, lihevraştatinê yan rist û destûra welatê me yê paşdamayî tiştêkî dî anî devê rîya we, ko heta dawî dilbikul û xemgîn bimênî. Eve evîn û karbidestîya me di tarîxê de; ji jîn û hebûnê eve kara me. Eve jîndarî, vêdikevin û vedimrin; geş dibin û reş dibin; dipeqizin, diqelizin, çêdibin û dimrin.

Lê Hedo, rewşa rûniştina xwe û Hesen û henek û laqirdî û kuştina Hesen û perîşaniya xwe tîni ber çavê me, dibêji: "Ez û Hesen ketin kêf û henek û laqirdîya/ Min dî tivingek ji sirta golê diteqîya/ û /Hesenê mala Mûsa bi ser min de wergerîya.." Û Hesenê Mûsa hate kuştin û dawîya vê serpêhatîyê bi

jan û kul li vir qedîya û ez û Hedo mane li ber deriya.

XERABO

Lolo xerabo!

Ji dinyayê, alemê xerabtiro
li ber dilê min evdala xwedê
ji bav û birakê min çêtiro
ji şekirê elbika,
ji muhibeta dê û welediyê
şerîntiro xerabo!
Min evdala xwedê,
heft sala di dawa taqîkê xwedê
bi pars û pûsê xwedî kiro,
sala heşt toleke reşe lêvdeqandî
ji xwer dibiro, xerabo!

Lolo xerabo!

Malxerabo! dikim nakim tu xerabî,
tenîya bi duhnî ji riwê min venabî,
dikim nakim ji ber çoka min ranabî.
Derdê dila derdkî noye ra lê nabî
şûşa dilê min şikestîye cebar nabî,
ji min evdala xwedê re tu ezabî
de lolo xerabo, tu xerabî!
Malxerabo! min bihistî te yek xwestî
Ezê herim daweta xerabê malê
bi taqîkê sipî, bi dilê şikestî
eger ji min çêtir bî, sed pîroz bî li wî canî
lê heke ji min pîstir bî, tu nifirê xerab
li te nakim, bere goştê laşê te bihelî,
bimênî komek hestî;
serapîra tu kor bibî, heft sala bikevî
ber vî destî, lolo xerabo!

Lolo xerabo!

Malxerabo! ne te xwestim, ne revandim!

Te ez kirim darê tenûrê reş qelandim!

Te kirim şareke hemawî, li dora kumê xwe gerandim!

Te kirim taseke çingo, li odê maqûl û axelera
diçingandim! lolo xerabo!

Lolo xerabo!

Malxerabo! bere li mi-bî li vî dilî

Na wele, bere li mala bavê te bî, li wî aqilî.

Çawa te dev ji min kihêla serê tewla berda

û li bergîleke pişturmî, qoşfilitî

li pey etara dihesilî.

Kul û derdê xerabê mala min giranin,

Şaxê xwe berdane ser qulpa kemberê

ser vî dilî xerab!

Min sond xwariye terka delalê mala

bavê xwe rebenê nakim

heta bikişênin serê min rebenê

topek cawê şêrêz kirî.

Li ber serê min deynin cotek kelên

dikevirî, xerabo!

De lolo xerabo!

Malxerabo!

Ez û xerabê malê qaskê li hafa

mala li hev rûniştin.

Ji kul û kederê dinyayê

meyê gilî kirin, gazin bi şûnve hiştin

berf û baranê li me dayê, hêstirê çavê

min rebenê kevir û kuçikê binê newalan tev

dimiştin xerabo!

Masiyê binê behra ji derdê min û xerabê

mala min biriştin;

teyr û tilûrê serê çiya bi ser nikilên

Xwe de dipûniştin, xerabo!

Mirîyên cebana heft salî,

qerqerê xwe li serê xwe gerandin

û li ser tîrbê xwe rûniştin xerabo!

Xerabo, ne navê lêwike, lê keçika sûrgicî hingî jê xeyidye, navê wî nabêjî û dibêjî, "Xerabo", "Nebaşo", "Neqenco", "Piso" !..

Gelek cihê axîne, ko navê herdû evîndar, gund û eşîrên wan nehatine zanîn. Lê, herwekû ji şîwe û zaravê istiranê tê xuyakirin diriste, ko ji hindama raxorê Mêrdîne bin. Herwekû ev Lawik, gelek xweş hatiye danîn û gelek gotin û peyvên payebilind tede hatine danîn.

Lê, her ji ku dibî bere bibî, tenê dengbêj û evîndara me ya kurmanc û piştperde, di meydana dilgirtin û istiranê de gava pêşî ji xwe re sitandiye û rê nedaye kesî, ko hespê xwe li vê meydana bibezî.

Heta îro jî, ristevan û dengbêjên rojhilat hêj tiştekî wilo hêja çenekirine û keçika kurmanc bi agirê dilê xwe hinav guhdar û dengbêj û dilgîran peritandiye û heçî kesê derdê dilê malwêran diye, girîyê wî li ser rewş û pergala keçika kurdî tê, di nav kul û kederan de dimênî. Rajorê Mêrdîn, gelek xweşe; bi av, dar, şînahîye; cihê evîndarî, dilgirtin û hev-xwestinê ye.

Ca, ji lewra gazin ji keçika kurmanc nabî, ko nîfira li lawikê xwe biki; ko heft salan ew di nav sîng û berê xwe de xwedîkiriye û paşê yeke jê ne çêtir ji xwe re xwestiye û aniye, yan yeke lêvdeqandî ew ji nav destê wê derxistiye û ji xwe re biriye!

Wey bêbext, xortê sûrgicî! Çawa dev ji hevala xwe berdî û herî yeke dî bixwazî? Ma bextê dinyayê wiloye? Keçika, ko te heft sala di nav sîng û berê xwe de xwedî bikî berdî û yeke dî, ko ji wê ne çêtir, ji xwe re bînî.

"Lolo xerabo!

Ji alemê xerabtiro!"

Reben, ji şêrîne ber dilê xwe re bê dilê xwe dibêjî, "Ji dinya alemê xerabtiro". Lê keçika kurmanc ne rast dibêjî, ji ber, ko di rista dawî de dibêjî: "Li ber dilê min evdala xwedê, ji bav û birakê min çêtiro! / ji muhibeta dê û welediyê, ji şekirê elbika şêrîntiro!"

Çiqas xweş kiriye, ko ev pesn û gotin û peyv weke dur û gewher li pey hev bidarvekirinê. Çawa ji herkesî xerabtir bî û li ber dilêwê ji bav û bira ji hezkirina dê û kur, ko kurê wê li welatê dûr û begane bî, ji şekirê elbika şerîntir bî? Lê ev hevrikî, xweşiya rista wê ye û ji vir tê zanîn, ko ne ji dil nifira li xerabê xwe dikî. Lê ji ber, ko gelek jê xeyidye, kûpê xeyda xwe bi ser serê wî da rijandiye û gotiye:

"Ez tu nifirên xerab li te nakim,
Bere goştê canê te bihelî, bimênin komek hestî,
Serapîra tu kor bibî,
heft sala bikevî ber vî destî."

Dibênin? Heta niha jî, naxwazî bi carek bimirî lê divê, ko bikevî ber destê wê, ko tola xwe jê bistênî. Dixwazî, komek hestî bî, kor û kulek bî tenê dîsa jê re bî, li ber destê wê bî. Goya, ku dixwazî tola xwîjê bistênî! Lê na. Tenê dixwazî, ko delalê mala wê jêre bî û di nav mala wê de bî, lê bindestê wê bî.

"Heft sala di dawa taqîkê xwe de bi parsê xwedî kiro."

Guhdarê delal, xwendevanên bîrewer! De bala xwe bidinê, ka çawa xortek dikevî nav dawa taqîyê keçikê û di nav dawa taqî de tê xwedî kirin? Lê keçika kurmanc, ji şîranî wilo gotiye; xwe kiriye weke jîneke qereçî, ko li parsê digeri û zaroka xwe dixî nav dawa taqîyê xwe û lawikê xwe, şerînê ber dilê xwe kiriye weke zaroka nav dawa taqîyê, ko carek tişteki nizanî û carek jî, herwekû didî zanîn, ko keçikê gelek perîşanî û rebenî di dilê xwe pê çêrandiye û li ser kîsê wê tûtin vexwerye, ko di îro de ji vê reng hezkirinê re dibêjin dostanî. Lê keçika sûrgiçî, bi dilekî sade tiji evîn xwe pêre berdaye, lê ewle bûye. Na! Na keçika kurmanc! Zinhar, zinhar! Win li xorta ewle nebin! Baş bixwênin, ko karibin xwe nasbikin û baş zanibin ka mêr, çi ji jinê hevî dikî û çima ji we hezdikin! Baş bixwêne, ko dost û dijminên xwe ji hev bidî alî û çê wan nasbikî. Li bejn û rewş û pergala xortekî temaşa meke xuskê,

tenê li zanîn û bawerîya wî binêre! Mêrê baş, ne bi pîvan û bilindîya ser milê wî ye, ne bi giraniya goşt û hestiyên wî ye; tenê mêrê baş ewe, ko zana, birewer û çêkrox û rûnêrm û karker bî! Bere bostek ji bejna wî kêmtir bî, bere kêşana wî ji pêncî berjêr bî! Bere esmer û çavreş bî, lê bere ne hov û nezan û serhişk û dilhişk bî! Lê heta baş nexwênî nikarî baş û nebaş ji hev nas bikî.

"Lolo xerabo, mi bihistî te yek xwestîye,
Ezê herim daweta xerabê mala bi taqîkê sipî,
bi dilê şikestî."

Taqîyê sipî li xwe dikî da xelk nebêjin, weyla rebenê! bi kincê kevin hatiye dawetê! Ji ber ko xeydiye. Çima dev jê berdaye, naxwazî kincê paqij li xwekî.

Lê çiqasî taqîyekî sipî jî li xwekî, tenê dil şikes-tîye. Di virde jî, didî zanin, ko heta niha jî hê dilê wê pêve ye, ko taqîkê sipî diçî daweta delalê xwe.

" Te ne xwestim, ne revandim,
Kirim darê tenûrê, reşqelandim,
Kirim taseke çingo, li odê axelera di çingandim."

"Darê tenûrê" hem reş dibî û hem dişawitî û sêfil dibî. Çawa, ko Feqehê Teyran jî gotiye: "Darê tenûrê ezim, kela difûrê ezim". Darê tenûrê, şiveka dirêje, ko jin pê agirê tenûra xwe tevdidin.

Lê piştî, ko ji xwe re jinik anîye, keçika sûrgîçî har û dîn bûye û gotiye: "Bere li min bî, li vî dili", lê careke dî li xwe vegeyriyaye û gotiye: "Na wele, bere li tebî, li mala bavê te bî, li pîra diya te bî, li te bî, li wî aqilî! / Çawa te dev ji min kihêla serê tewla berda, li bergîleke piştakurmî, qoşfilitî, li pey etara dihesilî?"

Vê carê, ji dil êrişî jina wî kiriye. "Bergîl", "piştakurmî", "qoşfilitî", "li pey etara"..., çî pesnê dijwar jêre bidarvekirine, ko Ebûnewas bixwe nikarî van pesnên pis bidarvekî; yan Cimo û Xêlikê Xirbekavirî, nikarin wilo êrişî mirovekî pis bikin!

Lê ciwanikê, careke dî li xwe vedigerî û dibêji: "Min sûnd xwarîye ko terka delalê xwe nakim, /heta

bikişênin serê min rebenâ xwedê topek cawê şêrêzki-
rî û li ber serê min deynin cotek kêlên divekiri".
Bere tenê bêjî, ko ez evindarim, ko tevî vî qasî jî,
hê naxwazî terkê delalê xwe bikî! Ne Mem û Zîn, ne
Xecê û Sîyamed û ne Ferhad û Şîrîn, ne gihane vê
evîndariyê !..

Lê binêre careke dî! jê xeyidye û agirdoma dilê
xwe, bi ser serê wî de rijandiye û gotiye: "Kul û
derdê te giranin, mîna Gola Wanê şaxê xwe ser vî di-
lî, ser qulpa kemberê ser vî dilî." Ji Gola Wanê me-
zintir di Kurdistanê de nedîne, ji ber ko navdare.
Eger na, golên mezintir hene. "Qulpa kemberê", tê
zanîn, ko vê çaxê jî kember di Kurdistanê de hebûn.
Lê "qulpa kemberê", li ser nava wê ye, ne li se dilê
wê ye. Yanî kulên te şaxên xwe berdane ser nav û
dilê min!

"Ez û xerabê malê qaskê li hafa mala
li hev rûniştin,
Ji kul û kederan dinyayê me-yê gilî kirin,
gazin bi şunve hiştin."

Gilî ji felekê, ji serê sebebâ ji gundî û cîrana, ji
bextê reş kirine. Lê gazin ji hevkin bi şunve hiş-
tine ji ber ko ne çax û dema gazinkirina bû bizor
gilî bikira û çawa dost û yar digihên hev, devê wan
nema digerî, ko gazina ji hev bikin; kelegirî dikevî
qirika wan yan qirika keçikê û nema karibî dengê
xwe bikî, herwekû ew bixwe didî xuyakirin û dibêji:

"Hêstirê çavê min rebenê , kevir û kuçikê
binê newala tev dimiştin,
Masiyê binê behra ji derdê min û xerabê mala
min biriştin,
Tilûrên serê çiya bi ser nikelê xwe de dipûniştin,
Miriye cebana heftêsali qerqerê xwe li serê xwe
gerandin û li ser tîrbên xwe rûniştin, Xerabo!"

Kesî rêzê wilo negotiye! Hingî gilî kiriye û girî-
yaye kevir û kuçikê newala di ber hêstirê wê çune
û ji derdê wê masî di binê pingava de şewitîne û ti-
lûrê serê çiya bi ser nikelên xwe de pûniştine û mi-
riyên heftêsale, qerqerê xwe li serê xwe gerandine

û li ser gorên xwe rûniştine! Êh! çi mijî ye, ko ev ristên hewqas dilşewat û bi tîn ji xwe derxistine.

Hemî jî, belaxe û wekhevîne. Hêstirên xwe kirine weke lehiyeke xurt û mezin, ko karibî kevir û kuçan di ber xwe bibî masî di nav pingava xem û derdê wê de şewitîne û tilûr, ji ber xem û kulên wê pûniştine û ji derd û hawar û zarênê wê miriyên heftesale, ko bûne ax û riziyanê, ji gornistanê rabûne û qerqerên xwe yên riziwayî dane serê xwe û rûniştine. Lê ji bo çi ev hemî wilo bûne? Ji ber, ko evînoka van herdû dilbikul û Cigerbixwînan, neçuye serî.

Hêjaye, ko çirokeke li ser Xerabo jî çêbikim.

DELALÊ BERÎYÊ

Lo lo, lolo delal,
de lolo, lo delal

Agirek kete binê berîka min di jêre
şewitî şerqalê Evdilezîza şewitî,
Kepezê Kîka, hawîkê Hemedîya xopan
pûş û pelaxê newala Îstîlîlê vêre,
Cîhê ters û talanê mala bavê min keçîkê.
Ezê neketime heyra ters û talanê mala
bavê xwe rebenê,
Lê siba bihare, wê Wardozî bigerin
li wara
Ezê ketime heyra şerpeziya siwêre
lo delal, hey lolo!

De lolo, lo delal!

Tu delalî malê,

şekirî nava desmalê,

mewijê Hibabê,

sêvê Xelatê,

êmîşê dora Rişmilê û Qibalê

kul û kedera ber dilê min evdalê lo delal

lo delal!

Lolo lo delal!

Li me derketî sitêra va egîta,
Şewqa xwe daye pozê keleha Mêrdîn,
serê minara Nisêbînê;
pozê Bagoka şewitî
di binyê re, her çar konên me Aşîta
hey lolo!
Minê sonda mezin xwariye!
Terka delalê mala bavê xwe nakim,
Heta li ser serê min evdala xwedê
nebî hewehewê di siwaran,
xuşînê rîman, şingînê şûran,
Terqîna darê bêxwedîyê va darçîte!
Lo delal!
Lolo delal!

Xwedêwo, Rebîyo! minê tiştêkî giran
ji te navê!
Minê tu terş û talan ji te navê!
Minê tu qesr û eywan ji te navê!
Tiştê minê ji te divê:
Konekî sêsîtûnî, darçîtî,
ji darê darbenavê!
mêkutî ji darê darbotavê.
Minê vegirta li ber çemê Hemedîyê
serê vê duavê,
Bere serê minê li ber sîyê, nigê minê li ber tavê
belkî nola carê di berê
delalî malê, siwarê Hedbên
xwe bide ser qûna rimê,
li min evdala xwedê bikrana silavê
hey lolo!

De lolo lo delal!
Delalê malê siwar bûye bi sariy sibê re
li mehînê,
Min evdala xwedê destekî xwe avête
zengiwê û destê dinê avête vê dezgînê,

Delalî malê kar û bara xwe kiriye
 wê herî nêçira karê xezala, binê berîka
 vê Mêrdînê,
 Roja qal û qewamê digiran
 mêra dikuje kela vedgerîne;
 mala Êmşa û Îmêşa çelabatê bedewa
 û Şemera dişkênine
 talanî kurê Kurmênc
 bi tena darê rimê vedgerîne
 hey lolo
 de lolo lo delal!

Minê sûnda mezin xwariye
 Heçî saloxekê ji delalî malê ji me re bîne
 ezê bidimê heft aşê mala bavê xwe rebenê
 li ber çemê Nisêbînê.
 Eger pê razî nebû, ezê ramîsana rûkê rastê
 bidim di mizgînê
 Hey lolo.....

Xuyadikî, ko keçika aşîti dil bi kul û kedere, ji
 ber, ko delalê ber dilê wê bi sarîya sibê re siwar
 bûye û berê xwe daye binê beriyê û kî zanî çî pê
 hatiye? Hatiye kuştin, hatiye girtin, çî bi serê wî
 hatiye, nizanî!..

Pir pesnekî xweş aniye, ko dibêjî "bi sarîya sibê
 re delal siwar bûye û min evdala xwedê bi tena
 kirasê melesî, piştvekirî, / destekî xwe avêtiye dez-
 gînê û destek avêtiye zengiwê.."

De ka vê rewşê werêne ber çavê xwe, bê çiqasî
 bi saw û şîranî tê dîtin! Keçeke bejin bilind û bi te-
 na kirasê melesî, piştvekirî, bi sarîya sibê re destê
 xwe bavêjî zengîwa kê, wê çawa xwe bibênî, wê çî-
 qas payedar bibî!? Bêgomane, ko niha ramîsanek jî,
 jê standiye, çendan bi siwarî bî jî! Lê ramîsanê ze-
 rriyên wilo, di sarîya sibê de jîna mirov duqat dikin.

Lê bi rastî keçik şîrpaqîje, ko dibêjî "ezê heft
 aşê mala bavê xwe li ber çemê Nisêbînê bidim bi miz-
 gînê", lê pir xweş gotiye, ko dibêjî "eger pê razî
 nebû, ezê ramîsana rûkê rastê bidim dimizgînê" û

hin dibêjin "heta ber doxînê". Ev çiqas payebilinde ko heta ber doxînê jî, di mizgîna saloxa delalê xwe didî!.. Û pêde çûye û pesnê delalê xwe daye û gotiye, "şahidê delalê min gelek hene, ko di rojên tengasî de - rojên ko dijmin (Ereb) talanê kurê kur-menc dibin, di van rojande delalê min bi tenê, bi tena darê rimê, talana vedigerîne û Ereba, Bedewa, Şemera dişkênî û talan ji wan distênî, vedigerênî."

Ca ev mêrê wilo hêjaye, ko keçika Aşîti heta ber doxînê jî di mizgîna saxîya wî bidî.

Lê sitêra egîta min nebihîstiye, kîjan sitêre. Tenê ew dibêjî "şewqa xwe daye pozê keleha Mêrdînê, serê minara Nisêbinê pozê Bagoka şewitî, di binyê re her çar malên me Aşîta". Lê di virde gotiye, "her çar malê me Aşîta"; gelo bira çar mal danîbûn? Lê na, balkî di çavê wê de ji ber ko delal ne li nav konaye, konên Aşîta kêm û biçûk dane xuyakirin, yan jî ew biçûk û kin dikin!

Lê çiqas mezine, ko dibêjî "ez terka delalê xwe nakim, / heta li ser serê min nebî hewe-hewê di siwaran, / xuşîna rîman, şingîna şûran, / terqîna darê van darçîta.." Keçika Aşîti, siwar û peya tevî hev dikî û teva li ser serê xwe dicivênî û dibêjî, "heta wilo nebî, ez terka delalê xwe nakim!" Çi rewşeke mezin? Gava mirov bidî ber çavên xwe, ko êl bi carek li ser serê jinekê bi şûr û rim û darçîta lê didin û dixwazin wê bikujin; tenê ji bo ko nikarî terka delalê xwe bikî?!

Çiqas bi dilpakî hetîye meydanê, ko dibêjî:

"Lolo Xwedêwo!

Min tişteki giran ji te navê!

Min terş û talan ji te navê!

Xan û qûnax û eywan ji te navê!"

Lê tişteki tenê jê divê, "konekî sêsîtûnî" ko li ber çemê Hemedî, çemê Nisêbinê li ber avê vegirî û serê wê tenê li ber siyê bî, ne xeme, ji bo, ko belkî carekê nola carên berê delalê malê-siwarê Hedbên, xwe bidî ser qûna rimê û li keçika Aşîti selavekê bikî. Keçika Aşîti ev selav bi malê dinyayê tevî nedaye.

Lê çawa agir dikevî welatê Mêrdînê û çiyayê Ev-

dilezîzê, Kepezê Kîka, Hawîkê Hemedîyê û Newala Sitilîlê bi carek dişewitî û cîhê çêra terş û talanê mala bavê wê namênî. Lê nakevî heyra terş û talan, tene xema lawkê xwe dikî, ko di biharê de wê siwar herin beriyê û çûna warekî bigerin; di wê çaxê de wê lawîkê wê şerpeze bibî.

Herwekû ji vir tê zanîn, keçika Aşîti ji maleke mezin û xwedî terş û talan bû, ko beriya Mêrdîne ji Newala Sitilîlê û ta bi çiyayê Evdilezîzê, cîhê terş û talanê mala bavê wê bû. Û heft aşê mala bavê wê jî, li ber ava çemê Hirmas-çemê Nisêbînê jî hebûn. Lê keça kê ye gelo? Pir diriste, ko ji mala axê Nisêbînê bî, yan jî keça Xelef Axa bî?

Lê kula pir giran eve, ko em nizanin ka delalê wê lê vegeyriyaye, yan hatiye kuştin! Kesî jêre salox anîye û ramîsanek jê sitandîye, yan na? Eger yekî salox jê anîbî û ev ramîsan jê sitandibî, sed xwezî bi dilê wî bextewarî!

Lê pir ditirsim, ko keça Aşîti hew delalê xwe dîtibî. Wê çaxê malwêrani ye û ew jî weke min bi vî derdî çûbî!..

FEQÎ Û EYŞANÊ

Eyşanê dîgo: Feqîyo qurba!
Bejna zirave tak rihane pel dîje,
Lî devê deryê mala bavê min keçîkê
şax tavêje,
Ezê esl û fêslê te nasnakim,
Çika esl û fêslê xwe-j min ra bêje.
Lawîko lo!..
Feqîyo lo!..
Bext ne waye kuro.

Feqî dîgo: Eyşanê!
Bejna min zirave takê vê rihanê,
Bere şîn nekira lî devê deryê
mala bavê te keçîkê lî ser dikanê,
Wele heke tê lî esl û fêslê min dipirsî?

Ezê mihacirê deşta Wanê berîya Qaqızmanê.
Eyşanê lê!..
Nezanê lê!..
Te-z helandim keçê.

Eyşanê digo: Feqîyo qurba!
Bejna min zirave takê vê rihanê,
Bere şîn nekira li devê deryê
mala bavê min keçikê li ber dikanê,
Ezê keça Hecî Elî me, navê min Têlîeyşanê.
De Feqîyo lo!..
De lawiko lo!..
Bext nemaye kuro.

Feqî digo: Eyşanê dînê!
Ezê ji teyra teyrê bilindci me,
Li devê deryê mala bavê te danîme
Îsal heft sale bi sê jina zewicîme.
Eyşanê lê!..
Cîranê lê!..
Te-z helandim keçê.

Eyşanê digo: Feqîyo qurba!
Dilê min sêla hesinî,
Ji êvara xwedê de agirê qurma daye binî,
Çika ji min re bêje: tu ezebî ya bi jinî?
Lawiko lo!..
Feqîyo lo!..
Bext ne waye kuro.

Eyşanê digo: Feqîyo qurba!
Bejna min zirave ji darê bîyê
Bere şîn nekira li devê deryê
mala bavê min keçikê li ber kanîyê,
Kuro, min qebûle derdê vê hêwîyê.
De Feqîyo lo!..
De lawiko lo!..
Bext ne waye kuro.

Feqî digo: Eysanê dînê!
Wele nabî, bile nabî,
Şûşa dilê min şikestîye cebar nabî,
Min nanê mala bavê te xwariye,
Reva keçê Eşîra jî min re nabî.
Eysanê lê!..
Nezanê lê!..
Te-z helandim keçê.

Eysanê digo: Feqîyo qurba!
Devê deryê mala bavê min bi rê ye,
Feqîyê min rebenê bi şev û bi ro
pêde diçî, têye,
Kuro, de rabe destê-m bigre emê
hev û dinê birevînin,
Ma dê û bavê min çi jêye.
Lawiko lo!..
De Feqîyo lo!..
Bext ne waye lo.

Feqî digo: Eysanê dînê!
Bejna min zirave takê vê benavê,
Bere şîn nekira li devê deryê
mala bavê te keçikê li ber avê,
Keçê bela xwe jî min veke!
Wele tu dîya min bî tu xuha min bî,
min tu navê.
Eysanê lê!..
De nezanê lê!..
Te-z helandim keçê.

Eysanê digo: Feqîyo qurba!
Devê deryê mala bavê min bi ce ye,
Ezê bala xwe didimê serê vî cehî bûye şe ye,
De rabe tûrik û kitêbê xwe hilgire here
jî gundê me ye.
Mihaciro lo!..
Feqîyo lo!..
Bext ne waye kuro.

Di virde tē xuyakirin, ko Eyšanê gelek nexweşike yan jî Feqî gelek zanaye, ko dixwazî xwendina xwe biqedênî, naxwazî jinê benî, birevênî. Herwekû xuyadikî, ko çend nîr li Eyšana Hacî Elî derbas bûne û kes wê naxwazî; yan jî Feqî gelek ciwan û delale. Ji lewra çûna ser sê hêwiya qebûl dikî û tenê dixwazî di bin mara Feqe de bî.

Ev reng giran avêtina berhev, di hemî zimana de nîne û ko hebî jî, gelek kêmin.

Risteke min jî, di Dîwana Çaran de bi navê "Fatê û Mela" (avêtina berhev) ne, ko winê têde bibênin.

Lê Feqe bixwe, ne bi jine, tenê derewa li Eyšana Hacî Elî dikî, ko dixwazî xwe jê biparêzî, ji nav pencê şerê evîne derxî, yan nekevi nav bend û davikê "şokirinê" (jinanîne).

Lê herwekû tē zanîn, Feqî naxwazî bax û bustanê zanîn û xwendewarî bi mijandina lēvên sor ziwa bikî û bêber bihêlî.

Herwekû çî feqehên ko jin revandine, poşman bûne û li xwe xistine; çawa, ko dibêjin, "zanîn-xwendewarî, di nav lingê jinê de hatiye serjêkirin." Feqehên ko jin anîye yan revandine, serê xwe dixî nav davik û bendê û nema dikarî li berxwe bidî, yan gerden şikestî di bin dîwarekî herivî de dimênî. Barê jin û zarokan dikevi istiwê wî û nikarî di bin vî barî de bi camêrî milên xwe rakî. Naçare, divê herî cem axakî, cem şexekî û rênçberîya wan bikî, yan jî bibî melakî pîsik û li gundekî li ber destê keyakî rûnin! Û bi kerî karekî jî nayê. Naçare derewa li xelkê dikî, niviştoka ji jinebiya, bihêwiya re çêkî û xelk li dor jina wî bigerin, ko nanê xwe û zarokên xwe bi qeşmerî karibî derxî.

Tenê çawa ji vê devjenkê tē xuyakirin, Feqî Eyšanê ne xwestiye wilo li xwe bikî, aferin Feqe! Eger te rast wilo bir biribî, herwekû min gotiye:

"Ev dîn û dewlet xwendine, xwendine.

Ev tac û şewket xwendine, xwendine.

Ev serbilindî xwendine.

Ev dewelemendî xwendine."

Bê xwendin mirov weke kêzik û kurmika ye. Her kes, her teba, her candar li nanê xwe û zarokên xwe digerî. Lê, tenê mirovê mezin li serbilindî û payedari, zanîn û birewerî digerî; guh nadî qirêja desta tim li cîhê bilind digerî û cîhen bilind, bê xwendin, bi dijwarî dikevin destê mirova.

Ji lewra di awira min de, her tişt bi xwendinê ye. Di rist û istiranê Kurdî de "avêtinaberhev" çend cara hatiye, weke vê istiranê û istirana "Bişêriyo", "Hacî Mûsa û Gulê" û rista min "Fatê û Mela" û risteke Feqehê Teyran û risteke Cizirî û yeke Melê û Feqehê Teyran û yek jî li nav Badîna hatiye çêkirin û hin istiran jî di Kurmancî de wilo hene, ko avêtine berhev û ev reng avêtinaberhev di hemî zimanan de kêmin.

WÎ WÎ LI MÎN

De wî li min, wî wî li min!..

De wî li min, wî wî li min bext bireşe.

Kurê xalê mino,

Ezê Kopê bi demankim,

Du sed zêrê Osmanlî têde karkim,

Ezê herim bajarê Erzeroma xopan,

Şal û şapikê kurê xalê xwe bi qeytankim,

Bavê xêrê bikî bi çavê serê xwe nebînî,

Çawa nedame kurê xalê min rebenê

Îsal heft salê min dilketê,

Ez dame Çaçanê mala Simo,

bûye çîleçîlê Çaçanê dibên:

Bûkê siwarkin, bûkê siwarkin!

De wî li min, bê wî li min, bê wî li min!

Bê wî li min, bê wî li min, lê bext bi reşê.

Lolo kurê xalê mino,

Min dil girtî ji nedîve, ji nedîve,

Min dî kurê xalê min derbas dibû taxa

mala Efendî ve, Efendî ve..
Xwezka ezê bibûma kosteka wê saetê,
Qaskê biketama ser berstika eba kendoyî ve,
kendoyî ve.

De wîwî li min, wîwî li min!
De wîwî li min, lê bext bi reşê.

Lolo kurê xalê mino,
Kopa xopan li wî benî, li wî benî,
Bavê min rebenê xêrê bikî bi çavê
serê xwe nebînî!

Çawa nedame kurê xalê min rebenê,
îsal heft sal min dilketê,
Ezê dame Çaçanê mala Simo
kalê pîsê papax genî, papax genî.

De wîwî li min, wîwî li min!
De wî li min, de wî li min, lê bext bi reşê.

Lolo kurê xalê mino,
Min çî got û te deynekir, te deynekir,
Kurê xalê min rebenê kolos xwarkir
mitale kir, mitale kir,
Lawko dîno gazin û loma ji min meke!
Eza rih û canê te bûm xwedê li banê
banî nekir, banî nekir.

De wî li min, de wî li min!
De wî li min, lê bext bi reşê.

Keçika Kopî, ne navê xwe û ne navê kurê xalê
xwe ji me re dedaye zanîn. Tenê navê gundê xwe û
navê kalê mêrê xwe gotiye.

Lê nizanim, ko navê mêrê wê Çaçane yan jî mêrê
wê yekî çaçane? Lê ji ber, ko dibêjî, "Çaçanê mala
Simo", xuyaye, ko navê mêrê wê Çaçane û bixwe jî
çaçane.

Bi rastî, bavê wê zor û setem lê kiriye, ko ne-
daye kurê xalê wê û daye vî kalê papaxgenî tevî ku
heftsala berî hingî jî, dil ketibû kurê xalê xwe! Lê
bavê nezan û polperest, naxwazî bidî wî xortê, ko
keçikê bi dilê xwe xwestiye, lê tenê divê hinek pere

zêde bistênî yan yekî cendirme bikî mirovê xwe û keça xwe bidî wî, ko karibî ji zordestiya wî kar bikî. Ji lewra keçika Serhedî pêşî pesnê kurê xalê xwe dikî û dixwazî hezkirina xwe jêre bidî xuyakirin û dibêjî:

"Ezê kopa şewitî bi demankim,
Dused zêrê Osmanî tede karkim,
Ezê herim bajarê Erzeroma xopan,
Şal û şapikê kurê xalê xwe bi qeytankim."

Lê çawa bû, ko bi dused zêrî qeytana li şal û şapikê wî bidî? Eger sade zêr bikî, dused zêr besin.

Xuyaye, ko bejn û bala kurê xalê wê gelek delal û çelenge û şal û şapikê giranbuha li xwe dikî. Ji lewra dixwazî dused zêrî li qeytana tenê bidî da karibî li bejn û bala lawikê xwe bikî, ko xelk bêjin "wele xortekî pir delale!" Wey sed carî pîrozbin! Û keçika Serhedî, heta naxwazî bihayê kil û kildanê xwe jî, ji wan zêran hilênî!., hingî ji kurê xalê xwe hezdikî.

Reben keçika Kopî! Heta diçî Erzeromê, Çaçanê mala Simo wê ji bavê nezan bi pera dikirî û şal û şapik ji pêçeka goman û sawîrên wê dikevin û tevî kurê xalê wê ji destê wê diçin.

Wey reben keçên Kurmancan! Gelek, ne bi dilê xwe diçin mala mêr û dilşikestî dibin bûk û jîngariya xwe bi azarî û xemxwarî derbas dikin; û di dojeha bêdilî de, jîna xwe radibiwêrin û herdem di goman û sawîran de dijîn û tenê di xewnên şevan de dilgirtiyên xwe tînin bîra xwe û gelek ji wan, ji qanûna jin û mêrî derdikevin û dighêne yarê xwe û gelek jî, di vê rê de tene kuştin yan jî, tene berdan.

Kengî wê gelê Kurd karibî xwe ji vê rista çewt dûr bikin. Ancex tarîx karibî bersîva vê pirsê bidî.

Keçika Kopî rast gotiye, ko dibêjî, "wî wî li min! wî wî li min bextreşê!" Raste, bextê wê reş û tarîye, ko negihaye kurê xalê xwe ko berî heft sala dilê wê ketibûyê; raste, bextê wê bi reşe, ko bavê qirêjperest ew daye yekî kal û pîs, ko keçik wî naxwazî. Lê, ne tenê bextê Keçika Kopî reşe. Bi hezaran weke wê li Kurdistanê peyda dibin û heta ev

rewş li nav Ereb û Eceman jî heye. Lê pir xweş gotiye, ko dibêjî, "min dil girtî ji nedî ve."

Raste, dilgirtina ji nedî ve, gelek diware. Lê di virde bi daxwaza "ji nişka ve ye, ne ko min kurê xalê xwe nedîbû û dilketîbûme!" Lê "ji nişka ve" û çawa ew dî, dilê wê ketiyê, yanî bi cara pêşî re dilê wê ketiyê? Herwekû ew bixwe dibêjî, "min dî kurê xalê min derbas dibû di taxa mala Efendî ve." Xuya-ye, taxek ji Kopê ye yan Efendî bixwe mirovekî navdare di Kopê de. Û çawa kurê xalê xwe bi şal û şapik û eba kendoyî bi serde li xwe kiriye û zencîra saetê berdaye ser berstika ebuyê, hatiye bîra wê û xwazî kiriye, ko bibûna zencîra wê saetê û qasekê biketa ser berstika eba wî ya gendoyî û xwe berda ber sînga delalê malê, belkî carekê destê xwe bavêta zencîrê û pê bilizta! Di dilê keçika Kopî de, xwediyê van şal û şapika û vî kumê kolos, ko eba gendoyî li xwe kiriye û zencîra saetê berdaye ser berstika wê weke padîsahekî tê xuyakirin û çawa ji nişka ve dîtîye, dilê wê ketiye kurê xalê wê, vî xortê delal.

Lê piştî ew dane Çaçanê Simo, carekê li hafa mala lê rast hatiye û silav lê kiriye, lê kûrê xalâ wê kolosê xwe xwar kiriye û guh dedaye keçmeta xwe. Ji lewra keçmet dibêjî, "gazin û loma ji min meke! Ez ya te bûm lê xwedê li banê banî nekir, / ez bédilî min dane vî kalê papaxgenî."

Raste, ne tev sûcê wê ye; lê sûcê mezin sûcê nezane bavê wê ye, ko keça xwe daye vî mirovê ji hevdeketî.

Tenê, keçika Kopî nizane, ko "Xwedê nekir", daveke, ko gerdena gelek reben û nezana têde şikestîye! Ji bo, ko nexin gerdena xwe, dixin gerdena Xwedê û dibêjin "çibkim? Xwedê nekir! Na, na keçika Kopî! Ne sûcê Xwedê ye, sûcê te ye û sûcê mezin sûcê bavê te ye! Herwekû keçika Kopî, xwe li ezmana daniye. Lê xwe şaş kiriye. Xwedê li her derî li her şûnê ye. Xwedê di nav cîhanê de ye. Eger dixwazî dilê kurê xalê xwe xweş bikî, jêre bêje "herê çîroka 'Sitêr û Şepal' bixwêne, tê zanibî ka sûcê kê ye, tê zanibî ka çawa tu dame mêr!"

Xuşka Kopî! Sûcê mezin, sûcê rist û destûr û

qanûna kevneperestîye, ko ev hezar û çarsed salin di welatê me de cî girtiye û em nema zanin ka çawa ji ser pişta xwe bavêjin? Sûcê mezin, sûcê bexwendinî û paşvemayînê, ko nahêlin em di meydana serbestî de çend gavan bi pêşde bavêjin! Ne tenê çiroka "şokirin" û jin û mere, belkî her tişt di welatê me de herivî û wêran maye.

Pîjên kaviîlên bajarên kevnareyên Kurd û Kurdistan pozê xwe bi payedarî li me bilind dikin û kevnekelehên Kurdistanê, bi xurtî û mezinahî şerê tarîxê dikin û bi me dikenin û tinazê xwe bi me dikin û dibêjin, "sed mexabin ko win jî kurên wan gernas û fêrisa ne!" Lê çi bêjim, xwehê?

"Lê Kurd ne çê gihane,
Zingar giha mêjî."

Lê tenê dixwazim tişteki ji te re bêjim: Keça Kurd! bixwêne! Bê xwendin, ne ez û ne tu, em nikarin bighên daxwaz û armanca xwe. Bê xwendin, kes nikarî bighê daxwaza xwe. Ma ne xwendin bî, kî dikarî van balafir û tang û topan bîni meydanê? Kî dikarî welatê xwe ji destê dijmin û çileka biparêzî? Kî dikarî bighê serbestî û gerdenezadî? Ma te nexwendîye, ma te ne bihistîye, ko min çi gotiye?

"Ev dîn û dewlet xwendine, xwendine,
Ev tac û şewket xwendine, xwendine,
Ev serbilindî xwendine,
Ev dewlemendî xwendine."

Kurmanca berî niha gotine, "ma ga dikî ga dixwî." Na, na! Ga dikî lê ker û golik ji wî bêtir dixun; bergîl jî dixun, ne tenê ga dixwî. De bere ker û golik bixun û ga ji birçîna bimirî!...

HEYRAN

Heyran bûye nav ji wan istiranên, ko li ser keçîka hatine gotin. Çawa, ko berî bîst sala, ko min di bersîva "Evdilxaliq Esîrî" de gotiye û di kovara Hawar de belavkiriye. "Lawik" û "Heyran" li nav Soran li hindama Erbîl, ji van istirana re dibêjin: "Heyran",

û dibêjin "Meqamê Heyran" ji nav kurmanca çûye nav Soran-hindama Erbil.

Herwekû pir diriste, ko ev nav ji zimanê Eerebî hatibî. Ji ber ko, gelek caran "heyran" û "Qurban" li pey hev tîn. Lê li şûna "Qurban", "gorî" bi kurdî heye; lê li şûna "Heyran", heta îro jî, hêj tiştek nehatiye dîtin.

Eger keçik naxwazî navê şêrîna berdilê xwe eşkere bikî, wilo jî lawik naxwazî navê şêrîna berdilê xwe eşkere bikî, û li şûna navê wê dibêji: "Heyran", yan kubarî, yan gewrê û hin navên tevayî jêre datênî; da kes navê dosta wî nasnekî, da dosta xwe ji mirin û çirokên ber tenûra biparêzî.

"Heyran", di zimanê kurdî de pirin û nayên jimartin, lê dixwazim di virde çend Heyrana bidim xuyakirin:

"Ofof li min, ofof li min, oy oy li min,
ay ay li min"

Ev çend gotin gelek caran di serê istiranan de têne gotin û dengbêj serê xwe di berve dihejênin ji bo naskirina kêşan û meqam. Lê bi xwe alavekî dilêşi ye, ko kengî mirovek teşî, dibêji: "Ay", "Of", "Oy", "Ax", "Ox", "Ah", "Aman", "Hawar" !...

Di destûra zimanê kurdî de, ko di sala 1962 de li Bexda hatiye çapkirin, gelek xweş û dûr û dirêj min "Alav" dane xuyakirin.

Ofof li min, ayay li min!

Ez evdelim Xwedêwo!

Lêlê kubarê bejna te zirave li gotinê,

Wele min bihîstiya hatiye çarşîya lehdê,

Diyarbekra xopan firotine,

Xelkê tê da, qesr û qisûr malê dinê,

Ez evdalê Xwedê xizan bûm, tiştêkî min tune bû,

Min têda canê xweyî şêrîn li ber mirinê lê!

Oyoy li min, ofof li min!

Ayay li min tengezarim lê!

Hey malwêran! nebî te hin li ser dosta xwe kuştîbin, ketibî zindanê? Çiqas malê dinyayê giranbiha û bi rûmete jî, lê ne weke canê li ber mirinê ye!

Dengbêjê me gotiye: "li ber mirinê". Ji ber ko canê li ber mirinê gelek giranbiha û şerîne û xwedî, dost û mirov tev li ser digrin û dektoran tenin ser û hevî dikin, ko careke dî li wan vegeirî. Û di wê çaxê de lawîk, canê xwe dikî bihayê bejna zirav; ji ber ko tiştêkî dî li cem tune ye gelo? Yan jî ji ber ko can di wê gavê de gelek giranbihaye, ko dixwazî canê xwe bidî?

Lê ey hevalê Xwedê jêsitandî! Eger te canê xwe yê şerîn da di bihayê bejna dosta xwe, ko te bixwe jî nedîtîye! Belkî li ser gotinên xelkê tu bûye kiryarê bejna wê, lê tê paşê çawa bikî? Û çî karê ji wê bejnê bikî?

Eger dixwazî li wê cihana di "gomana" xwe de pêre geş û dilxweş bijî! Xuyaye dosta te tu heyran û bêhiş hiştiye û nema zanibî çî bikî! Û paşê çawa dizanî, ko bi can tenê razî dibî? Seydayê Cizirî dibêjî:

Dil û can jî, li ser danîn
Û zalim hej dibêjit: deyn!

Bizane, ko camêran berî te can û dil dane dosta xwe:

Ez ji xew rabûm
Gulfiroşek dî,
Pîr gelek şabûm
Gul bi dil didî.

Hebû me yek dil
Tev jan û kul bû,
Nebûme bawer gul bi dil bidî

Bazar kir me go:
Ser biser nadim,
Ê gulperest bî
Can û dil didî.

Min go: Kî didî
Can û dil bi gul?
Go: Ev bazare!
Dil bi kul didî! (*Cigerxwin*)

Hevalê "Zinarî"! Eger te canê şerîn bi tenê daye bihayê bejna yara xwe! Lê ciwanmêr hene, ko can û

dil jî, li ser danîne û di bihayê Gulek ji destê yara xwe dane. Lê bi rastî, ev gul, ji bejna zirav bihati-re. Gula destê gulfiroş Kurdistan e, ko weke me sadedil peyda dibin, ko li ser gernas û fêrisa giranbi-ha rûniştîye! Reben pir weke me sadedil peyda dibin ko wilo bêhiş, can ji dest xwe tavêjin û bihayê wî nasnakin! Çawa ko, Seydayê Xanî dibêjî:

"Sermaye ye umrê jîndegani". Jîngariya xwe bi carek didî bihayê bejnazirav! Lê nizanîm, Bejnazirav bi çavekî evîndarî weke wî, lê temaşa dikî yan na? Qozîkê çavê xwe lê dişkênî yan na? Yek caran ramû-sanekê didiyê yan na?

Lê raste,, gelo xizan bû û tiştekî wî tune bû ko heta canê xwe dayê, yan jî, derewa li xwe dikî? Lê, ko rast xizan bî, ma ji can pêve çî ji destê wî ve tê? Çî di destê wî de heye! Lê evîndar can didin, ko bighên cana xwe.

Lawik pêde diçî û dibêjî:

Ay ay li min, kubarê dînê!
Derê Meşkîna xopan bi'ewitî, ne tu dere,
Pozê Kela Mêrdînê bişewitî, tim rasere.
Xwezya ez bibûma zêrekî Mehmûdî,
Ji xanboxaza qirikê xwe berda nava
cotê sîng û bera!
Sîng û berê xelka têlî kaleboze sipîne,
Mîna bexçekê Sultan Evdilhemîd,
Bî şev û rojê qereqol û newbet tim li bere lê!
De ay ay li min, of of li min!
De ax ax li min, tengezarim Xwedêwo!

Gazina ji derê Meşkîna dikî, ji ber ko pozê kelehê raserî wî ye û xelkê serê kelehê nahêlin li wir dost û yar hevdi bibênin û ji xwe re henek û laqirdiyan bikin; nahêlin hev hembêz bikin û maçan ji hev bidizin û di çola evîndarî de gerdenezad bigerin, hilma gulistana jinê bikşenin pozê xwe û bi ciwaniya cihanê dilxweş bibin. Xelkên serê kelehê pêwan û altax û qelawizin.

Raste sîng û berê Keçika Meşkîni weke textê Ev-dilhemîd-padîşahê Îslamê ne, ko bi şev û roj pêwan li

ber hişyarin û nahêlin çûk bi çûkaniya xwe li nav deynin; wilo jî, xelkê serê kelehê, nahêlin lawik bighê nav baxê sîng û berê dosta xwe. Lê ew pêwan û nobedar bikêrî Evdilhemîd nehatin û roja, ko mîlet rabû, ew avêtin û Mihemed Reşad xistin şûna wî û di zindanê de serê xwe danî.

Reben nikarî bighê sîng û berê dosta xwe-xelka têlî. Ji ber ko newbedar û pêwan li ber in û dixwazî ko bibî zêrekî Mehmûdî û ji nav hel û morîyan ji xanboxaza qirikê xwe berdî nava cotê sîng û bera! Lê nizanî, ko "kes bi xwezîya naghê baqê keziya"! Eger bi xwezîya bibûna, niha wê camêran bighana ezmanê hefta, yan sitêra Merîxê! Lê dixwazin bizanin û bihna fireh bighêne daxwazê xwe. "Heq tê sitendin, lê kes heq nadî"! û kurmanc dibêjin: "Yan bike û mericif; û yan meke û mericif!"

Lê xuyaye, ko dilê keçika Meşkinî pê şewitiye û jê re gotiye:

Lawiko dîno min nizanibû
Bextê te jî, eve lo!
Ezê li bextê bavê te ketime!
Qaskê were mala bavê min bi şeve lo!
Emê sêbiskê dişê û simbêlê palikkirî
qoşme bikin tevî heve lo!..
Jî nîvê şevê pêde ezê cotê memikê
xwe rebenê bavêmin deve lo!..
Wele sîng û berê min evdala xwedê
mînanê bexçekê Zînara Mêrdînê,
Serê salê sê cara zekata malê xwedê lê dikeve lo!.
Wele heke dê û bavê min xeyidîn
û gotin: Çi bû çî qewimî?
Ezê bêjim: Yabo! Yadê! Adetê xort û qîzên vî
heyamî yek jê eve lo!..
De were lo! Were lo! Te-z helandim kuro!

Di virde keçik serbestîyekê nîşanî me didî, lê nizanîm bira li Mêrdînê wilo serbestî hebû yan na? Bira yek ji adetên wê çaxê ew bû, ko kur û keç dikaribûn di ber sînga hev de rakevin û cotê memikên xwe bavêjî devê lawikê malê û şêbiskên dişê û simbêlên palikkirî tevlihev bikin? Ca eger wilo bî, aferîn Mêr-

dîn! Tiştê ko ez dizanim di nav koçerên bedew ên Erebe de ev tişt hebû. Lê li nav bajarên min nebihîstîye! Dibî çirapif di wê çaxê de li welatê Mêrdînê hebî? Çirayê vedimrênin û jin û mêr dikevin nav hev û dibî cerg û bez û gur û pez. Lê bi rastî li nav bajarên min nebihîstîye, ko ev adet peyda dibin. Lê dibêjin: "Di nav Begdaşîya de, di nav Elewîya de ev tişt di ola wan de peyda dibûn." Lê nizamim bi çi rengî bin? Herwekû li nav Kurdistanê di çaxê destarhêrdînê de, xortekî çira vedimirand û jin û mer di reşê de di nav hevde diman û belkî dost û yar jî, digihane hev û maç û ramîsan jî hev distandin! Min bixwe ev tişt li Amûdê û li Gelale dîtiye. Herwekû hin tiştên din jî, di nav Êzîdî û koçerên de hebûn, ko ev der ne cihê wane.

Lê keçik dixwazî zekata malê Xwedê bidî lawikê xwe. Lê, ma şêx û mela dihêlin tu zekata wan bidî xelkê? Gereke bi hindikî tu nivî bidî mela û şêxa û heçî ji ber ma, bidî belengazê lawikê xwe. Lê pir xweş gotiye, ko dibêji: "Mîna bexçekê zinara Mêrdînê / Serê salê sê cara zekata malê Xwedê lê dikeve".

Di virde didî xuyakirin, ko "bexçeyên zinara Mêrdînê" gelek ber didin, ko zekat li wan sê cara di salê da jê derdikevî. Carek "avî", carek "rez" û carek "dar û ber" weke gûiz, behîv... Herwekû didî zanîn, ko diristê sêcaran ez destûra lawikê xwe li bexçê sîng û berê xwe bidim, ko zekata wî biçîni!

Lê para me rebena kî wê bidî? Ma bere zekat tevde ji lawikê te re bî, keçika Meşkinî!

AWUREK:

Di tore û rist û istiranên Kurdî de, bê şerm û fedî û eşkera di nav civatê de van gotinên xweş dibêjin: "Memik, gerdên, sîng û ber, dem û rû, çav û ebrû" wan dibêjin û pêde diçin û dibêjin:

"Min destê xwe avête cotê memika", "min devê xwe xiste boxaza gerdênê", "min devê xwe xiste qirikê", "ezê memikê xwe bavêjim devê..." Bi kurtî, lêv û dev, gerdên, enî, çav û dem, tevan talan dibin û kes dengê xwe nakî; didin ber ramîsan û maç û gez

û givaştinê û hevdi digevizênin, sîng û berê wê tev-
didin, gez dikin, talan dikin, dimijin, lê kes nabêjî
kuro şerme! bes li cem jinan wilo bibêje! û di odên
axa û bega û di nav jin û mêran de dengbêj wilo di-
bêjin. Lê ev ji ku hatiye, lêkolinek divê!

Weke ko tê ber çavê mirov, xuyaye ev ji rewş û
pergala gûnaxa destpêkê bû, ko Markis jê re dibêjî:
"Qomunîstîya Destpêkê", yanî her tişt tevayî bû. Lê
bê rist û destûr bûn. Hê mirov ne ghiştibû avayî û
bi pêşve neçû bû û abor, gelek hêsanî û li paş bû.
Kurd di qûnaxa koçerî de xwedî pez û sewl bû. Û
Kurdistan: Çiya, av, dar, giya, çûn û hatin tevayî
bûn. Êlekê ji warekî bar dikir û êlekê li şûna wê
datanî û ava çema û giyyayê çol û çiya têra tevan di-
kirin û ji teva re bûn.

AY MEDED

Ay meded! Ezê nazdarim,
Nizanîm nazdariya xwa li kê kim?
Ne li pîra dê kim, ne li kalê bavê kim?
Şindolê mêra zend û bendê mine,
Kalê bozê sipî, şikandine
Ezê nikarim kofîya bilind bi ser
Enîka keverde ji lawikê xwe re çêkim!
De hay meded!..
Ez tengezara lawikê xwe lolo...

Evistirana "Meded", gelek dirêj û xweşe. Lê min
nejibere, lê ko carekê dengbêjekî bibênim, ezê tevi
binivîsim.

Tê xuyakirin, ko keçik (jinik) kale boze bilinde,
lê bav kal û dê pîr û bê biraye û naçare dane şin-
dolekî mêra û dilê wê ketiye xortekî çeleng. Lê mêrê
şindolê hero lê dixî û destên wê dişkênî û bi ser mala
bavê xwe de diçî. Lê wê gazinê xwe ji kî bikî? Ne
bav dikarî dengê xwe bikî û ne dê dikarî zimanê xwe
dirêjkî û nema karî ji lawikê xwe re bejn û bala xwe
çêki. Çawa ko tê xuyakirin, ko şindolê mêrê wê ke-
yayê gunde, yan yek ji mezinên êlê ye? ko kes nika-
rî li ber dengê xwe bikî. Lê ne bi dilê jinikê ye û

guh nadî mal û mezinahîya mērê xwe û çavên xwe berdane delalê ber dilê xwe. Lê herdu reben weke Ferhad û Şerîn, di bin darê zorê de mane, dikin hawar, lê kes di wan û hewara wan nayê. Ma kî dikarî jina mērê zorçane jê berdî û bidî yekî belengaz?

Herwekû tê ber çavê mirov, xuyaye mērê wê jî dizanî, ko jina wî yekî ciwan li gora dilê xwe dîtiye, ko bi şev û roj di goman û bîr û hişê wê de ye û haya wê ji şindolê mēr nemaye; û çiqas lêdidî, serê wê dişkênî jî, lê çi hêjaye!!

dişkênî jî, lê çi hêjaye!!

Lê diwabû, berî hingî bîra vê yekê bibira û bextê keçikê reş nekira! Ma jin jêre peyda nedibûn? Nizanibûn, ko jin û mērîti, bi zor nabin? Herwekû dibî mērê wê ji yarê wê ciwantir bî jî! Lê kambaxê dil yekî ji xwe re bigrî, hemû kêmasiyên wî li ber çavan winda dibin û mērê wê li ber çavê wê reş dibî, nema dixwazî riwê wî bibênî.

"Bere dilî bi dil bî û tûrê parsê li mil bî.."

Kurdan, ji kevnare de ev gotine. Ji lewra, di vî sedê bîstem de gereke jin û mēr bê hevdi û dilgirtin, hevdi marmekin, yan bizor nedin şokirin! Bi hindikî ji salekê bêtir, keç û xort bi hevra bigerin û hev bibênin û baş qencî û kêmasiyên hev nasbikin û paşê hevdi marbikin; wê çaxê gazina wan, tenê ji wane.

Tenê gereke, di wê navê de herdu jî, birûmet û xwegirtî bin; nekevin nav çirava şaşî û çewtiyan û xwe pîs nekin. Û di awira min de, gereke herdu jî, li gewde û bejn temaşa nekin. Mirovên baş û nebaş bi Xo, bîr, bawerî û dan û sitandina anîya. Gereke jin û mēr, bicarek guh nedin gewde, laş, bejn û balê, lê gereke ne bicarek jî, wêran bî. Çawa, ko gereke guh nedin mal û mezinahîya hev. Ji ber ko mal, qirêja destaye, tê û diçî. Lê şokirin, di ser her tiştî re ye. Gelek diriste ko mēr yan jin, bi bejn û gewdê xwe pir ciwan û berbiçav bin. Lê eger di dan û sitandin û bîr û bawerîya xwe ne hêja bin, wê çaxê wê çibkin ji bejn û gewde? Çawa, ko heye gewde ne pir ciwan û, bilnd bî, lê di nava xwe de, gelek payebilind û şareza û bîrewer bî! Lê herwekû me

derbas kiriye, gereke gewde jî, ne bicarek wêran bi!

Kurd di anîna jinê de bûne dubendî. Hin dibêjin: "Jinên werin ji malên mezin, têbidin hezar û hin."

Lê hin dibêjin: Jinên werin ji sergo, sehûde bixwazin ji Xwedê." Û ez jî, hevalbendê awira dawî me. Tenê gereke mêr li rewş û pergala mala bavê jinê bipirsî, binêrî. Ji ber, ko hin malbat hene ko di nav wan de nexweşî û bûdileyî û gelek kêmasiyên civakî peyda dibin û di vê meydanê de gereke ji dektor bipirsin!

Di berdana jinê de gelek kêmasî hene. Bi hindikî bêrûmetî û perîşaniya zarokan têde hene; di wê çaxê de jin û zarok tevde, diljar û perîşan û xemgîn dimênin.

Lê eger hevdi baş nasbikin û dilê wan hev bigrî û dektor awira xwe di herduwan de baş bidî û malbat pak û paqij bin; ji van nexweşiyên civakî û di bir û baweriya xwe de nêzikî hev bin, wê çaxê, berdan, pir kêr dibî û belkî bicarek namênin jî!

Lê ev jî, gelek diware û bi hindikî çend sedsal jêre divê, ko miletê me bighê rêza Ewropa. Lê eger em ji dil bixwazin berepêş herin, divê em zor bidin xwendina jinê û destûra wê bidin, ko bikevî nav xebat û kêferatê û rist û destûr û qanûnan baş nasbikî.

BESNA XELÎL

Yadê, navê min keçikê Besna Besnayê!
Weyla li min porsorê por belayê,
Tenîya Mûşê, heşa Helebê di xwe dayê,
Bavê-m xêrê bikî bi çavê serê xwe nebînî,
Çawa nedame xortekî ji mala Hesên axa apê Behrî
Simbêlsorê ser xaniya, destmala dest lawika
Roja dawet û ayd û şahîya,
Ez dame İbrahîmê Temo hîrçê Bûbilanî,
Kerqolanê riya Nisebînê, heq ji sîng û berê
min dernayê, yadê rebenê!
Besê rebenê!

Yadê rebenê!

Ezê rabim kumekî çêkim bi lîrakî,

Ezê dorekî lêxim bi heqê gakî,

Ezê nivîstekê lêxim bi devakî..

Min digo:

Qey ezê bidim serê xortekî,

Ji xortê mala Hesên axa apê Behrî,

Min nizanibû,

Ezê bidim serê Îbrahîmê Temo,

hîrçê Bûbilanî, kerqolanê riya Nisêbinê

Şahid û şihûdê vî ciwanmêrî gelek hene,

Ji çemê Amûdê heta bi lêfê Darê,

Reviya ji ber filakî.

Besê rebenê!

Yadê rebenê!

Navê min keçikê Besê, Besna Xelîle,

Porê min sore nava min qendîle,

Bavê-m xêrê bikî bi çavê serê xwe nebînî,

Çawa nedame xortekî ji xortê mala

Hesên axa apê Behrî,

Ez dame Îbrahîmê Temo hîrçê Bûbilanî,

kerqolanê riya Nisêbine,

Hostekê Tifikan û Kulîna.

Besê rebenê!

Besna Xelîl, ji gundê Golê ji nav eşîra Omerîya ye ko dikevî Rojhilatê Mêrdîn. Û bêdilê wê dabûn Îbrahîmê Temo, mezinekî Bûbilanî ko hinek bi nav salan de çûbû. Ji ber ko ne bi dilê wê bû, evistirana ha li ser mêrê xwe gotiye.

Kerqolan, giyakî bi istirîye, çawa ko navê tebakî ye. Lê di virde, herdû jî diristin. Bûbilanî, eşîreke Kurde, mêr û gernas ko dikevî Rojavayê Nisêbin, ko berî hingî tevî koçeke Temika, Mîrsînya, eşîra Pî-nareli bûn.

Pînar, bi Turkî, kanî ye. Malmezina vê eşîrê, mala Xelef axa bûn, ko niha jî hin ji wan li Rojhilatê Nisêbinê mane. Herwekû Îbrahîmê Temo, mirovekî navdar bû, lê ne bi dilê Besna bû. Mala Hesên axa,

mala Mele Mistefa ne, ko mezinê Mehmûdkîya ne û ji mala Mihemedê Cizîrî ne.

Lê di vê istiranê de, gelek êrişên xurt hatine ser İbrahîmê Temo, ko dengbêjan gotine: "Kerqolanê riya Nisêbinê, hirçê Bûbilanî ji çemê Amûdê heta bi Lefê Darê revîya ji ber filakî."

Reva ji ber Fileha kêmanîyeke pîs û giran bû di nav Kurdan de, ji ber ko Fileha nikaribûn li ber Kurdên misilman dest hilênin, yan şer bikin! Tenê du perçe fileh hebûn, ko şerê Kurdên misilman dikirin, Teyarî û Torî, ko herdu ji Kurdin û bûne Fileh çûne ser ola İsa.

Lê keçika Omerî, dest bi porê xwe kiriye û gotiye: "Li min porsorê, porbelayê!" Belayê, bi daxwaza belavkirin hatiye, yan jî dibêji: "Li min bûye bela"; lê wê çaxê "bela", Erebiye.

Lê xuyadikî, ko Besna Xelîl gelek ciwan û şerîn û porsor bû û porê wê bi ser çavên wê de belav dibû, yan jî lê bûbû bela û ji heq dervediket, ko bihûnî û şerpeze bi ser dêmên gulî de dihate xwar û xwe pê nazdar dikir.

Lê keçika Omerî, li xwe vedigerî û dibêji: "Tenîya Mûşê, Heşa Helebê di xwe daye!"

Ev nîşanên bextreşî ne, ko tenîyê di xwe didin, yan jî Heşa Helebê di xwe didin. Ji ber ko, ew kesê ko bextreşî bi ser de neyên, xwe reş nakî! Besna porsor, nazdar nedane yekî li gora dilê wê.

Ma ji vê bextreşîyê mezintir heye, ko dane yekî, ko naxwazî rûçikê wî bibênî? Yekî weka hirçekî, weke kerqolanekî!.. Li ser bextê Besna û dengbêja dimênî.

Besna, ji "Biseyne" hatiye, ko evîndar rîstevanê navdar ê Erebe. Lê Besê, Kurdî ye, ko bi daxwaza "Hemê" hatiye, yanî bila bes keçik ji me re çêbibin! Ji ber, ko di wê çaxê de rûmeta jinan, keçan bicarek tunebû!

SÎNEMXAN

Ay Sînem!

Te rû heyva nûrîne,
Şewqê daye ûmetê.
Te gerden şûşa hêşîne,
Nuqte nuqte xal ketê.
Heçî herî Sînem bibîne,
Bêşik diçî cenetê.

Ay Sînem!

Ezê Hîzanê dihebînim,
Salê sê cara tê bihare,
Te rû heyva nûrîne,
Şems û qemer tê re diyare,
Ezê herim Sînem bibînim,
Dîna min û Sînem ev care.

Ay Sînem!

Hingî li dinê digerîyam,
Kesî nedigo, Sînem nexweşe!
Ezê hatim Hîzana xopan hicrokê feqîya,
Dinivîsîn kêl û ferşe.
Ezê tenbîhê bikim li mar û mişkên mirîya,
Bere nexun navtenga çarê,
Sed heyfe li ewraqên reşe.

Ay Sînem!

Sînem koça xwe-b-rêkir,
Em bixwe mane li şûn wara,
Rûnişt û kofî çêkir,
Berdan şirkêd guhara,
Mi-d-kir Sînem ramîsim,
Felek bû min neyara.

Birca Sînemxan têde,
Wê-d navroka behrê da,
Hat leşkerê dewletê,
Sê rojan kişyan pêda,

Min kir Sînem ramîsim,
Felekê çerxek lêda.

Ev perçê paşî di ber dîlan û bêlote re dibêjin, lê perçe pêşî bi istiran tê gotin.

Ev Sînem, keça Mîrê Hîzanê ye û Mîr Mihemed pismamê wê ye, ko di saxîtiya bavên herdiwan de li hev markiribûn. Çîrok bi vî rengî destpêdikî:

Dibêjin, bavê Mîrmihê û birayê xwe li odê rûniştî bûn û ji wan re hate gotin, ko "jinên we herdiwan ketine ber pîrikan", û herdiwan ji hev re gotin: "He-me jina kî ji me keç bîni, bere ji kurê ê dî re bî!"
Û lihevraştatinê wilo çêkir, ko diya Mîrmihê kur anî û jina mîrê mezin keç anî. Di wê şevê de wan li hev mar kirin.

Lê gelek neçû, bavê Mihemed Beg serê xwe danî û kurik li ber destê apê xwe mezin bû. Û çawa bû xort, xelkê jê re got: "Çima destgirtîya xwe naguhê-zî?"

Lê Mîr Mihemed ji wan re got: "Destgirtîya min kî ye?" Jê re çîrok gotin. Lê apê dilovan ji wan re got: "Naxwazim niha jinê li biraziyê xwe bikim bela. Bere herî baş bixwênî û îcaza xwe wergirî û bê, ezê herdiwan bişênim kelehêkê û bere bibî mîrê wê hîndamê." Çawa ji Mîr Mihemed re gotin, bixeyd ji bajêr derket û berê xwe da nav Badîna û çû xwendinê. Lê heta xwendina xwe qedand û hate mal, Sînem serê xwe danî bû!

Naçare Mîrmihê, bi çolan ket û avête ser dotmama xwe, û dibêjin "Sînem ji evîndarî serê xwe daniye!" Çawa min bihîstiye, ko bavê wê ew nedaye pismamê wê, xeydiye û nexweş ketiye û dawî bi wê nexweşiyê serê xwe daniye..

Lê ev istiran, di navbera istiran û rîstan de tê jimartin. Lê weke, ko tîn gotin, hersêyên pêşin istiranin û hersêyên paşin rîstin û feqeh hersêyên paşin di ber Bêlotê re dibêjin.

Bi rastî di virde gelek torevanî hatiye meydanê û Mîrmihê, ristevanekî navdare û di nav ristevanê kurd de navê wî hatiye danîn û hin rîstên wî jî, hatine nivîsandin.

Di virde pir xweş gotiye, ko dibêji:

"Te rû heyva nûrîne,
Şewqê daye umetê.
Te gerden şûşa hêşîne,
Nuqte nuqte xal ketê,
Heçî Sînem bibîne,
Bêşik diçî cenetê."

Heyva nûrîn, heyva çardeşevî ye. Ji ber, ko heyva sêşevî de evîndar, ewriwên yar û dostên xwe weke wê dibênin, hingî ziravin!

"Te gerden şûşa hêşîne,
Nuqte nuqte xal ketê."

Wekheviya gerdenê û şûşa şîn, ko nuqte nuqte xal dikevinê? hê kesî nebihîstîye û cara pêşîne, ko dibihîzim.

Ev didî zanîn, ko ristevanî û şehrezayî di Kurdistanê de wê çaxê gavên mezin bi pêşde avêtibûn.

Lê, "Heçî Sînem bibîni
Bêşik diçî cenetê."

gelek giran hatiye, ko Mîrmihê dixwazî yara xwe weke Xwedê bikî û daxwaza wî ji Sînem mecazî ye. Seydeyê Cizirî dibêjî: "Kê dî heqîqet bê mecaz".

Li ser awira olperestan, Mîrmihê di virde mecaz derbas kiriye û ketiye qûnaxa Fenafilah, xwe di nav Xwedê de wînda kiriye. Daxwaza wî eşkera, Sînem-xanê, lê di bin de Xwedê ye. Xwedê di riwê yara xwe de dibênî, yanî navê Sînem tênî, lê daxwaz Xwedê ye.

Ezê Hîzanê dihebînim,
Salê sê cara tê bihare,
Te rû heyva nûrîne,
Şems û qemer têde diyare.
Ezê herim Sînem bibînim,
Dîtina min û Sînem ev care.

Yanî ji hersê mehên zivistanê pêve herdem bihare.
Lê keçika Mêrdînî, xwestir gotiye:

"Sîng û berê min keçikê,
Mîna baxçekê Zînara Mêrdînê,
Serê salê sê cara zekata malê Xwedê lê dikeve!"

Lê çawa Zînara Mêrdînê bi nav û denge, hewqas

Hîzan jî, ciwan û xweş û bax û bustanên wê navdarin.

Hin dibêjin, Hîzan û hin dibêjin, Xîzan û hin dibêjin, Hîzan. Tenê di Kurdî de H û H bi hev tene guhartin û gelek diristi, ko Hîzan bî û paşê bûye Hîzan. Lê wê çaxê daxwaz gelek dijwar tê, ji ber, ko Hîz, mirovên tolaz destmehne hatiye. Lê ger ji Xêzan hatibî, bêtir xweşe, lê Farisî ye, bi daxwaza, Payîze.

"Tenê te rû heyva nûrîne,
Şems û qemer tede diyare."

Pir diriste, ko ne wilo hatibî gotin! Ji ber, ko berê carek, "te rû heyva nûrîne" careke dî di pêş de gotiye û "şems û qemer", di heyvê de nayêne xuyakirin. Çawa, ko "qemer" bi xwe heyve, çawa dibî, ko rû "heyv" bî û heyv tede xuyabikî?

Lê xwezî bigota: "Te rû rengê ayîne/ şems û qemer tede diyare"! Wê çaxê gotin nedihate ser. Lê pir diriste, ko ji devê hev şaş û çewt guhaztîbin. Ji ber, ko yekî weke Mîrmihê zana û rîstevan, nakevî serê min ko wilo bibêjî.

"Hingî li dinê digerîyam,
Kesî nedigo: Sînem nexweşe!"

Nedixwestin dilê wî nexweş bikin; nedixwestin dev ji xwendin û xwendegeha xwe berdî! Lê xwezî jêre bigotana, ko bi saxî Sînem bidîta çetir bû. Ji ber ko bi dîtina Mihê, jîna Sînem dirêjtir dibû û zû bi zû dev ji dostê xwe bernedida. Û pir diriste, ko bi awîreke Mîrmihê, dilê wê bi xurtî bigerîya!..

Lê Kurd, ji dilxwazê nexweş û mirîyan re nabêjin: "nexweşe! yan mirîye!" Ji bo, ko dilê wan neêşenin, wan xemgîn nekin!..

"Ez hatim hîcrokê feqîyan,
Dinivîsîn kêl û ferşe."

Di virde tê xuyakirin, ko ji malmezina ye. Ji ber, ko di wê çaxê de û di nav Kurdan de, ko ne mirovekî malmezîna bûna, kêlikên ber serê wî şeh nedikirin û nedinivîsîn!

Lê nizanibû, ko bihara dilê wî di payîza Hîzan de hatiye veşartin; nizanibû, ev kêl û fersên şerîntirîne mirovê ber dilê wî ne; nizanibû, gula jîna gulşenga wî pelên xwe weşandine û çiçeka ber dilê wî bicarek ziwa û hişk bûye... Lê çawa naskir, got:

"Ezê tembîhê bikim,
Li mar û mişkên mirîya,
Bere nexwin navtenga çarê,
Sed heyfe li ewraqên reşe."

Lê gelo mar û mişk bi gotina wî dikin? Ev tiştêkî dî-yalektîke, ko mar û mişk me bixwin û em jî, mar û mişkan bixwin. Û her weha ev jîn, berepêş gavan tavêjî û di ser hev re em tene guhartin.. Na, na! Hozanê mezin, na! Ev cîhana, ko em tede çend salan dijîn, bicarek candar û cenawir, ter û hişk hev dixwin û nûjen dibin û dîsa tavêjin nav pelên jînê û dîsa tên guhartin û her weha bê dawî ye..

Gazina ji mar û mişkan meke, ko navtenga çarê bixwin! Wê laşê min û te jî bê xwarin. Bê çilo bi te şerîne, hewqas bi wan jî xweşe; bê çilo tu dixwazî wê bixî nav dilê xwe, ew jî, dixwazin wê bixin nav dilê xwe! Bere bixwin, noşican be! Lê reben! nizanîm kî wan dixwî? Bê çawa ew, me dixwin, wilo jî, em wan dixwin! Bê çawa bi xwarina me dilxweş dibin, wilo jî, bi xwarina wan em dilxweş dibin, û her weha ta dawî.. Lê dawî li kuye, nizanîm? Ev jîn, ev cîhan bêdawî ne. Çawa, ko bêdestpêkin jî. Lê, çiye, çawa çêbûye? tev nexuyayî mane. Û niha em dixwazin herin nav van sitêran bigerin, belkî bighêne tiştêkî, ko dilê mirov pê xweş bibî, bikevî cî. Lê emê wê çaxê nebênin...

Lê piştî, ko hişê wî hatiye serê wî, dest bi felsefê kiriye û gotiye:

"Sînem koça xwe birêkir,
Em bixwe mane li şûn wara."

Heval! Em li şûn warê hina mane û hin jî, li şûn warê me dimênin! Destûr û rist û qanûna jîndarî û cîhanê her û her evin. Ezbenî! Dixwazî ramîsanekê ji yara xwe bistênî, lê Felek dijimine, nahêlî, ji lewra

dibêjî:

"Min dikir Sînem ramîsim,
Felek bo me neyare."

Ma Felek, yarê kê ji me ye? Dijminê Felekê,
kengî biser xwe tê? Lê carekî di li xwe vedigerî û
dibêjî:

"Birca Sînemxan têda,
Wê di navroka behrê da."

Canizanim, ne di nav Gola Wanê de bircek jêre ava
kiribûn, yan jî, di navroka Çemê Hêşetê de hatibû
avakirin? Lê navrok, gereke di nav çeman de bin. Ji
ber, ko ro bi daxwaza çeme. Lê bi gilî û gazin dibê-
jî:

"Min dikir Sînem ramîsim,
Felekê çerxek lê da."

Lê di virde, mêrê hozan qelsîti kiriye. Gereke
weke Siyamend rahişta çîpa devê û biçûna şerê
Felekê! Lê dizanibû, ko dijminê Felekê biser xwe
nayê û dawî pişta wî dikevi kelemekî dijwar û serê
xwe ji mirinê re xwar dikî. Lê çawa hebî wê, ji me
re pey xwe de serpêhatiyeke mezin di nav rûpelên
tarixê de bihişta...

Lê koçerê mîran, ji min re ev serpêhatiya "Sînem"
bi awakî di dane zanîn, ko dixwazim di virde bidim
xuyakirin.

Dibêjin: "Sînem keça melakî bû û mêrê wê çû se-
ferê û jina xwe siparte du mirovên xwe, ko lê miqate
bin, çavdêriya wê bikin. Tenê herdu mirovên bê-
bext, xwestin ko li dor jinikê bigerin, lê Sînem xwe
bi destên wan ve berneda û çawa mêrê wê hate mal,
jêre gotin: 'Jina te tolaze û em şermîkar û rûreş ki-
rin'. Hawir xelk li dor digeriyan û naçare mêrik Sî-
nema jina xwe kuşt û diya wê, li ser ev çend dilokên
dawî gotine:

Sînem dure di behrê da,
Emê rabin destek xewas bigrin berdin têda,
Çibkim destê min gihabû miradê,
Feleka malikwêran çerxek lê da!

Sînem, tu rabe ev çî deme!
Bejin ji Kela Tikrîtê, sîng qumaşê Eceme,
Bere bixêr bêyî mehka remezanê,
Ez fitreka serê te me!

Sînem gulçîçeka li çiyayî,
Şewqa xwe daye gêr û giyayî,
Heçî kesê Sînem nedîtî,
Bere binêrî rengê birayî!

Sînem! Ezê dinêrim li Bexdayê ezîme,
Min du şahid hene îsal heft sale,
Lawik seferî bû, Êlixê reş kil nedîne!

Belkî ev jî, ji ristên Mîrmihê bin? Lê destê deng-
bêja, ew jî hevde xistine. Çawa, ko di hin ristan de
nexweş hatine danîn; dawî û kêşan tevlihev kirine.
Çawa, ko çîrok bixwe hatiye guhartin, belkî jî, bi
Sînema keça Mîrê Bota hatibî guhartin. Lê di hin ris-
tan de bihna ristên Mîrmihê jê tê. Lêkolanek divê,
ko bighên dawîya serpêhatîyê!

EYŞANA MÎRZA BEGÊ

Eyşan! Eyşan!
Xînus xweşe Bîngol di berde,
Bere Şûşan bişewitî Turkman bi serde.
Te dilê min evdalê xwedê kirîye mîna
behra Wanê, cî û meskenê kul û derda.
De hay, de hay! Eyşan hayê...
Wer Eyşanê!

Eyşan! Eyşan!
Naçim Mûşê bi dikane,
Sîng û berê Eyşana Mîrza begê
mîna zîvê Sewadê, bi zêr kildane.
Çawa sala par vî çaxî Eyşana Mîrza begê
dosta rih û canê min bû, li mala bavê xwe bû,
Sala vê salê, ketiye bin darê Ezîzxane.
De hay, de hay! de hayê!
Wer Eyşanê!

Eyşan! Eyşan!

Bihare lezke rabe ser xwe!

Tê navê Xwedê û Pêxembera dihebîne,
Kilê subhanî û neynikê deyne ber xwe,
Min sûnd xwariye heta bejna bilind,
çavên belek li darê dinyayê saxin,
Ezê navê rewacê nabim ser xwe.

De hay, de hay! de hayê!

Lê wer Eyşanê!

Ezê dikim nakim têr nabim,
Ji galgalê, ji gotinê, ji awirdanê,
Sîng û berê Eyşana Mîrza begê,
mîna cotek sêvê Xelatê li ser dikanê,
Lê li sûka Wanê.

De hay, de hay! de hayê!

Lê wer Eyşanê!...

Di virde navê Eyşanê û bavê wê û mêrê wê û gund û bajarên wê, hatine zanîn. Lê mixabin, ko navê dostê wê-Lawikê Serhedî-, nehatiye xuyakirin. Lê bi rastî dengbêj, di virde gelek pesnên ciwan bidar-vekiriye. Weke, "Sîng û berê Eyşanê" kirine Sêvê Xelatê li ser dikanê sûka Wanê û carek kirine weke zîvê Sewadî bi zêr kildane...

Zîvê Sewadê, navdare, ko bi kil kildidin. Lê vî mirovî xwestiye, ko bi zêr kildayî bin. Ji ber ko zêr ji kil bêtir birûmete.

Dilê xwe kiriye weke Gola Wanê. Lê Behra Wanê, cihê seyran û havîngeha xelkê ye. Tenê dilê Lawikê Serhedî, cihê derd û kul û perîşaniye.

"Naçim Mûşê, bi dikane,
Sîng û berê Eyşana Mîrzebegê,
Mîna zîvê Sewadê bi zêr kildane."

Xuyaye, ko ev reng zîvê bizêrkildayî li bajarê Mûşê çedikirin. Lê zîvê bi sewadê kildayî min ditiye. Di-bêjin, çêkirina Mûşê ye! Kember, bazin, xilxal û gustilên keçikên xanedan û malmezinan bizêrkildayî çedikirin. Çawa, ko mêran jî, qeftê xenceran, qame,

şûran, qûndaxên tiving û demançan, riwê saeta, serê çilak û qamçî û zencîrê saetan bizêrkildayî çêdikirin. Herwekû sênîyên xwarinê, kevçî, tas û qutîyên cigarê, tîrêkên cigarê û gelek tiştên dî jî, bi zêrav, zêrhel çêdikirin, kildidan. Herwekû ev reng dezge li bajarê Wanê peyda dibûn, ko bi destê xwe çêdikirin û pirê wan di destê Filehan de bûn. Ji ber ko Filehên me dezge digerlandin û çek hilnedigirtin û şer nedikirin. Tenê cotar û karker bûn; ji mîrek û beg û malmezinan re dixebitîn.

Herwekû ev, di çaxa koletî û bindestîya Filehan de dibûn. Lê çima Kurdan çenedikirin? Ji ber, ko Kurd leşkerê mir û beg û paşa û axayan bûn, nika-ribûn yan jî li xwe danetanîn, ko vî karî bikin. Ji ber, ko ev kar û hemî karên dî ko bi destan çêdibûn. Ji leşkerê Kurd re kêmasî bûn, ko tenê tîravêjî, şûrbazî, avjenî, siwarî, tivingavêjî karê şervanên Kurd bûn. Lê kirin û firotin û dezgeh û cotkarî ji kurdan re şerm û fehêtkarî bûn. Lê tenê dikaribûn, pez xwedî bikin û hespan bikirin û bifiroşin û şûr û xencer û tîr û kevan û tiving û rext dikaribûn bikirin û bifiroşin. Ji lewra çawa Kurd bûne gundî û dest bi cotkarî kirin, bûn wek filehan û nikaribûn li ber koçeran dest hilênin û naçare xwe dane ber siya paşa, mir û began û gundên xwe sipartin wan û tenê bi cotkarî di gundan de rûniştin. Lê dîsa, hinekî di ser Filehan re bûn û zor û setem li wan dikirin û malê wan dixwarin.

Tenê ev der, ne cihê vê dabaşê ye. Ji lewra emê dev jê berdin. Reben xortê Serhedî weke Keyxesro Ezîzخان, Eysan ji xwe re biriye û lawik li ser har û dîn bûye.

Cizirî dibêjî:

"Xesro çi zanî lezeta îşq,

Ji Ferhadê bipirs, sira Şêrînê."

Ezîzخان çi zanî qîmeta Eysanê? Ji lawik bipirsin, sira Eysanê! Lawikê Serhedî, bi vê sirê zanî. Ezîzخان çi zanî, ko hinek hene ko piştî çavê Eysanê, mehra jina li xwe heram kirine û roj û şev li ser axîn û kesera dikşenin. Û dilê wî bûye weke pingava Wanê, cihê

kul û derd û keseraye.

Belkî Ezîzخان ji Eyşanê dilsar bî û dijûn ê çêran jê re dibêjî û poz pê nakî û diçî li dor jinên gundiya digeri? Ma kî dizanî, ko di çavên hinekên di de pa-dişah û pîroze, Ezîzخان her şev di nav sîng û berê wê de radizî? Lê reben xortê Serhedî, tenê dixwazî ji xwe re meger ji salê carek bî jî, çavên reş bibênî û dibêjî:

" De were, were, were wer! wer Eyşanê!
Dikim nakim têr nabim ji galgalê,
ji gotinê, ji awîrdanê."

Ma kî ji awîrdan û gotinên yara xwe têr dibî? Kes ji vê cihanê têr nabî û roj bi roj xweştir dibî, şêrîntir dibî. Lê bîrewerîya mirovên talanker, xwedîmal, xwedîgund, xwînmij negihaye hember xweşîya cihanê; negihaye hember pêşveçûna jîngarî û dezgeh. Em di balafiran de çend hezar kîlometir bi ber ezman ve bilind dibin û hezar kîlometir bi saetekê tavêjin û bi gernasî diser hewran ve diçin. Lê çawa tene mal, nikarin kîlokî şekir ji zarokên xwe re bikirin. Me ev ne tiştên kesnedî ne? Ev mirovê, ko weke dêwê sipî di ser hewran ve diçî, nikarî bihayê kîlokî şekir peydakî?

Ev, hemû ji destê mirovên xwînmij û talanker û tînexwar, ko dizanin mal bidin hev û dixwazin malê cihanê bicarek bixin qasa xwe û bere her û her belengaz ji birçîna bimirin! Lê di meydana wekhevî de, nikarin gavekê berepêş bavêjin!

Lê naçare gereke em li berxwe bidin û bi xurtî bighên doz û daxwazên xwe; bighên wekhevî û mirovani û xweşîya cihan û mirovan. Naçare gereke em zora van faşîst û dijminên mirovaniyê bibin û ji vê cihana xweş, şer û talan, zordestî, çavsorî û pîsitûrîyê wînda bikin û wekhevî, biratî, dilxweşîyê bixin şûna wan û serbestî û evîndarî li ser riwê vê sitêrke belav bikin, ko mirovên weke Ezîzخان, nikaribin dostên dilgiran bi zor û pera bistênin..

GEWRÊ

Lêlê Gewrê, kubarê!
Navê kanîka gundê me Bîrîna,
Xwedê hebî jê avê bikişîne,
Bi gunguma, bi misîna,
Kûzî girane, avrazî bilinde,
Milê zerî-kubara min têşîne.
De hay Gewrê!
De hay Gewrê!
Tu bermalya min bî lê!

Lêlê Gewrê kubarê!
Sêrtê sed carî bi min Sêrtê,
Xelka mine têlî, serê sibehê
bi tena kirasê melesî ji avê tê,
Ezê bala xwe didimê çîqa kirasê melesî
lî bejnê tê.
Ca ramîsanekê ji dêmê gulî,
Çavê reşbelek li min keremke,
Wê çaxê mirina malxerab di bîra kê tê.
De hay Gewrê!
De hay Gewrê!
Tu bermalya min bî lê!

Lêlê Gewrê, kubarê!
Ezê navê te nasnakim gazî dikim:
Filan û bêvan!...
Sîng û berê xelka mine têlî,
Mînane bexçekê gulan û sêvan,
Dê ji xêra mala xwedê re,
Şevê ji şevê çile-kanûnê zivistanê,
Ezê di ber sîng û berê xelka têlî de
bibûma mêvan.
De hay Gewrê!
De hay Gewrê!
Tu bermalya min bî lê!

Lêlê Gewrê, kubarê!

Ev payîze çaxê maşan û debrê,

De tu rabe, emê du qam limêja sibehê bikin,

Berê xwe bidîn paşayê kerem û sebrê,

Belkî nehêlî hesreta çavê reşbelek,

Bi min evdalê xwedê ra here qebrê.

De hay Gewrê!

De hay Gewrê!

Tu bermalya min bî lê.

"Kuzî girane, hevrazî bilinde

Milê zerî kubara min têşine."

Didî xuyakirin, ko gundê wan li serê çiyê û kanî
li binê newalê ye; tenê, ne çiyakî bilinde, belkî hev-
razekî bilinde. Hevraz, serjoreke.. Naxwazî avê bi
kûz bikşênî, ko milê gewra wî neêşin û navê kaniya
gundê wan Bîrîna ye û av lê naherike. Herdû jî,
gundî ne, Ne Sêrtî ne lê, Sêrt, bajarê wane.

Lê çima gotiye: "Sêrtê sed car bi Sêrtê!" Ji ber,
ko bajarê wane, gelek jê hezkiriye. Lê pir xweş ki-
riye, ko dibêjî: "Ramîsankê li min keremke, / Mirina
malxerab di bîra kê tê." Ev raste. Dema, ko dost û
yar digihêne hev, mirin nayê bîra wan. Jixwe sermi-
yanê mirovan ciwaniye, xweşî û serbestî ye..

Jîna ciwanî hemû bihar bû,

Weşim çî xurt bû, hişim şîyar bû.

Herkes dixwestim, tenê tu yar bû.

Ji bo te jîna xoş û ciwanî,

Hemî me borand bi dilgiranî. (*Cigerxwin*)

Bi serbestî bijîn û jîna xwe ya ciwanî badihewa
bermedîn û belaş mavêjin. Ev tirs û sawîr ji ber ne-
xwendina me ne.

Bijîn serbestî, gerdenazadî,

Bijîn dilxoşî, bijîn bi şadî.

Lê nizanim, çima dibêjî?

"Lêlê gewrê kubarê!

Ezê navê te nasnakim,

Gazî dikim "filan" û "bêvan"!

Gelo raste, ko navê gundiya xwe nasnaki? Na. Derewa li xwe dikî! Lê pir diriste, ko bi gelek navan bankiriyê! Ev jî, ji şiraniye û delalî ye, ko navê dosta xwe hilnadin.

Lê eger nasnaki, çilo pesnê sîng û berê gewra xwe didî û dibêjî: "Sîng û berê xelka mine, teli ka-leboze gewrin, sipî ne, / Mînane bexçekê gulên û sêvan."

Xwelî li bexçê gul û sêvan bî, ko weke bexçê sîng û berê gewra wî bin! Milyar gul ne hêjane lêvên sor û sed milyar sêv ne hêjane ferek ji memikê yara mirov û nabin bihayê ramîsanekê.

Lê xuyaye, ko gelek dijware ko karibî şeveke tenê jî, bikevî nav bexçeyê gul û sêvên yara xwe. Ji lewra gotiye:

"Xwezî şevêkê ji şevên çilê kanûnê zivistanê,
Di ber sîng û berê xelka teli de bibûma mêvan!"

Lê pir xweş gotiye ko binav kiriye, "şevên çile kanûnê zivistanê". Şevên çile, ko ji kanûnê zivistanê mirov bikevî nav sîng û beran, dewleta bavê mirove. Hingî ew şev sarin û mirov bîkare! Tenê dixwazî dosta xwe bişev bibênî û di nav sîng û beran de xwe germ bikî û herkes dixwazî, di wan şevan de di ber sîng û berê jina xwe de rakevî. Di wan şevan de kes li kuç û kolanan nagerî û dizê sîng û beran, dikarin serbestî, bêtirs û pîrs bikevin nav sîng û beran.

Ber, bi daxwaza pêsîr hatiye gotin, yan jî, fêkî ye. Ne ko bi daxwaza kevîre. Lê xuyaye, ko bi xwezîya tiştê neketiye destê wî, ji lewra berê xwe daye Xwedê û dibêjî:

"Ev payize çaxê maşan û debrê,
Tu rabe emê du qam nimêja sibê bikin,
Û berê xwe bidin paşayê kerem û sebrê,
Belkî nehêlî hesreta çavê reşbelek,
Bi min evdalê Xwedê re here qebrê."

Li welatê jorî, di payîza de herkes dixwazî barxana xwe deynî û lawik jî, dixwazî di vê payizê de du

qam nimêj bikî, belkî Xwedê nehêlî hesreta ramîsanê
çavê reşbelek pêre herî qebrê! Lî xuyaye nebihisti-
ye, ko dibêjin: "Bide aqçe, here nav bexçe". Xwedê
jî, bê aqçe nahêlî tu herî nav bexçe! Xwe rûsar me-
ke û hevîya ji Xwedê meke! Dirav û derew, gernasî
çek û alavê evîndara ne! Bi xwezîya, nagrî baqê ke-
zîya! Devê tirsoneka nagihê bin guhêr..

Lê bi rastî, xweş gotiye..

Perçê Heftem: LAVIJE BOTAN

LAVIJE BOTAN

Çiyayên bilind xalî nabin,
Jî mijê, ji moranê,
Kevîyên biçûk pala xwe didanê,
Qentarê kul û xeman birêket,
Lê ê şahîyan li nêvê rê gihanê..

Şevên çiriyan dirêjin,
Xewa min nayê,
Bist û pêwir bilind bûne,
Qurix li min hate qayê,
Xwedê birînên kurulavêjê
min kûrin derman li wan nayê.

Ezê li dîwanê fikirîm,
Dîwan ne temame,
Qehweçî qehwê digerênî,
Bi fincan û came,
Ezê çavên xwe digerênim,
Herwekû bûye Misr û Şame.

Dilo kovandaro!
Emê pîr bûne û tu pîr nabî.

Dilo minê divên tivingeke berwec,
Cotek dermanê du aşivan bihevre dayê,
Wextê serê min diçî ser sitehrikê,
Ji min weye nêriyê pezkêviye,
Lê çawa dibezimê, Evdalê gulî berdayî.

Lo dilo kovandaro!
Emê pîr bûne û tu pîr nabî.

Herwekû dizanim, "Lavêjê Botan" ne ev tenê ye.
Lê ev, min ji devê hevaleyê kevnemêrê koçera sitandiye.

Lavêj - lavij, lawik in. Lawik bûye lawiç, bûye lavij. Awayê istirana Lavij, weke Ewrûpayê gelek nerm û dirêj dibî; weke nehvirandina jina ye û olpe-restiye..

Herwekû, keşakî Torî, lavijek bi kurmancî çêkirîye û gelek xweş çêkirîye. Û gelek caran min bihîstiye. Lê vê paşiyê hina guhaztine Suryanî û yê kurmancî hew dikevi destê me.

ESMER Û GEWRA

Gewran digotin esmeran:

Em ji we çêtirin,
Em bejin bilndin
û guhar ji almas û durin,
Em şevên tarî zivistanê dibin,
Ebayên xortan de diveşirin.

Esmeran bakirin gewran û gotin:
Em we nakin gelî xwehan em we nakin!
Emê di taxa jorî û jêrî ve,
Biçin û beniyên xwe li bakin,
Emê miriyên heftê sale ji mar û cebana,
Ji gornistana bi awira rakin.

Gewra gote esmera, belane
Emê gewrin em şêrinên ber dîlane,

Em bi herkesî razî nabin,
Lê babetê mîr û şêx û melane.

Esmera gotin: Ji esmera em esmerên tarîne,
Bejna me bilinde û gerdena me mirarîne,
Em ne babetê şêx û melane,
Lê em babetê xundekarîn rûsipîne.

Ev istiran, ji kevnare de heye û pirê caran sofî dibêjin. Herwekû ji "Lavij" têne jimartin? Lê bi rastî, ne lavij in, serbixwe ne. Lê xuyaye, gelek kevnare ne. Çawa, ko ev Avêtinabernev e. Felsefa jîngariya jinên ciwane, ko hîn ji Kurdan, ji gewran hezdikin û hîn jî, ji esmeran hezdikin û her alîkî dibêjin: "Daxwaza me ciwan û rind in". Herwekû tê xuyakirin, ev reng istiran, di nav şêx û melan de dihatin gotin. Ji ber ko şêx û mela naxwazin istiranê ko di biwara şer û gernasa de bî, li nik wan bêne gotin û dixwazin rindiya jinan zanibin û guhdarî bikin! ku felsefa ciwanî tede heye. Ji ber ko, ji rindî û ciwanî hezdikin.

BES
2

AVÊTÎNASER YAN ŞER Û SERPÊHATÎ

Daxwaza me ji nivîsandina van "Şer û Serpêhatî û İstiranan" eve, ko em karibin sergêjî û bextreyên miletê Kurd deynin berdestê wan mirovan, ko dixwazin di pêşiya miletê xwe de çend gavan di meydana rêzanî de bi pêşde bavêjin; da wekû karibin raborîyên miletê xwe bi rast û dirist nasbikin û careke di ew jî, nekevin nav çirava çewtî û şaşîyan; da em karibin bidin zanîn, ko miletê Kurd ji kevnare de di Kurdistanê de bi gernasî li berxwe daye û serê xwe ji kesî re dananiye, yan herwekû dibêjin: "Heta serê xwe nedaye şikandin, beşa xwe nedaye".

Herwekû em dixwazin folklorên xwe yê kevnare di vê nivîştê de bidarvekin û ji nav toza windabûn û guhnedanê, van gewheran paqij bikin û di nav rûpelên tarîxê de bidin xuyakirin, ko di nav zimanên cîhanê de zimanê me jî, ji xwe re cîhekî bilind û hêja bistênî. Meger çendan, ko em ne mirovên ko karibin vî barê giran hilgirin yan dibin de rabin?

Lê hozan bicarek naxwazin, ko di nav kerwanê kêferata welatperwerî û mirovanî de destvekirî bimênin. Ez bixwe jî, ko yek ji bîrewer û hozanê miletê Kurd im, navem, ko di nav kerwanê welatperwerî û mirovanî de destvala birêkevîm! Herwekû hêvîdarim, ko ev karê me jî, ji xebata welatperwerî û mirovanî bîn jimartin.

EHMEDÊ HECÎ EVDILA

Mala Hecî Evdila, mezin û axayê eşîra Rema ne. Ev eşîr, di bin sîya hindama Kercosê de ye û li ser herdû rexên ava Çemê Dicle rûniştî ne. Ev eşîr ne gelek mezine, lê bi mêranî deng daye û mala Hecî Evdila gelek caran li ber pozê dewletê rabûne û karê dijwar di riwê leşkerê dijmin de kirine û pirê wan, bi destê cendirman û leşkerê Turkan hatine kuştin. Lê ev Ehmedê Hecî, tenê bi destê dijminên xwe hatiye kuştin û istiranek li ser hatiye gotin, ko Meryemxan di Qawana de dibêjî:

Yadê sibeye, sibe sar tê,
Dengê mawzerên mala Nêsir çarnikar tê,
Çardarê bavê Emîn berbi mal tê..

Ji vê pêve jî heye, lê ez nizanîm bêjim. Ji zariwên Hecî Evdila ên navdar, ko navê wan nasdikim, Ehmed, Mihemed, Îbrahîm, Evdirehman tene ber çavan. Ehmed, bi destê mala Hesiwê Îbrahîm - mezinê mala Nêsir - û leşkerê Turka hatiye kuştin. Herwekû tê xuyakirin, di dawîya Sedê Nozdehan (19) da hatiye kuştin û du kur bi navê Seîd û Emîn jê mane. Seîd jî Eyşo û Emîn jî, ji Perîxan bûn. Tenê Perîxan, piştî kuştina Ehmed, tiyê xwe markir û çend kurên di jê çebûn, Misto, Emer, Evdila, Elî. Lê Îbrahîm jî, bi destê cendirman hate kuştin û Perîxan jinbî ma û navê wê bi mêranî belav bû û navê zarokên wê li ser navê wê dihatin naskirin, Emînê Perîxanê, Mîstiwê perîxanê..

Perîxanê ji wan jinên Kurde, ko pêlakê mezinayî kiriye û ketiye zindana Diyarbekrê jî. Lê zariwên Perîxanê her pênc jî, bi destê Turkan hatin kuştin.

Emînê Perîxanê, di şerê sala 1925 de hevalbendê Turka bû û bi çend alahî leşker ve çûne ser mala Quto û Belean. Lê leşkerê Kurd, leşkerê Turk bicarek wînda kir û Emîn û çend peyayên xwe bi hezar dijwarî revîyan. Dewleta Turk, bakire Mala Quto û hin leşker da wan û şandin ser Emîn. Lê Emîn revîya û hate nav kurdên Cizîrê û xwe avête nav dewleta Firansa û bû yek ji destikên Civata

Xoybûn. Lê di sala 1927 de Emîn axa, careke dî çû nav dewleta Turkî û hemî veşartiyên Xoybûn ji serkarê dewletê re gotin û Îbrahîm Telî (Lênerê Tevayî) li Diyarbekir gelek rûmeta wî digirt û Emîn gelek ziyan gihandin miletê Kurd, heta birayê xwe Evdila bi destê dijminên xwe (Turkên xwînrej) da kuştin û çend mirovên hêja pêre xistin bin axê. Û dawî de, Emîn jî, hate kuştin. Lê çawa hate kuştin, gereke em bibêjin:

Çawişek û çend cendirme hatin mala wî û gotin: "Cendirme qumandarî te dixwaze Qubîne û tenê bi me re bê". Emîn, destvala dide pêşiya wan û çawa gihane ber çem, xwest ko qundera xwe vekî, hema tevî qunderê wî dibezînin nav avê û çawa derbazkirin, birin nav kavilê kevnebarê Erzen û di nav kavila de kuştin û destek tiving berdan û gotin: "Şukrî kurê Emîn, hatiye pêşiya me û bavê xwe kuştîye"!

Bi vî rengî, bav kuştin û kur fermanlî kirin. Û naçarê Şukrî, bi çola ket û dawî hate nav Kurdên Cizîrê, binya xetê.

Ji Emîn, Şukrî, Huseyin, Seîd, Hesen û Osman -pênc kur- man. Dîya Şukrî, ji mala Hesenê Hecî Wezrîni bû. Lê dîya vanê dî Wesîle, keça Evdirehman -kurê Hecî Evdila bû, ko dixwest şûna Perîxanê bigrî! Lê mala Hecî rê nedanê û xwe bixwe berberîya hev kirin. Li vîyalî avê zariwên Mihemedê Hecî, Sebrî, Xelîl û Cemîl, doza axatîya Reman dikirin. Lê yekî ji wan weke Emîn deng nedaye û nehiştin Wesîle, weke Perîxan axatîyê biki.

Zariwê Mihemedê Hecî, Sebrî, Xelîl, Cemîl nasdikim. Sebrî piştî şerê mezin ê pêşî, bi destê leşkerê Turkî hate kuştin. Lê Elî, li Diyarbekir Turka ew bidarvekirin û Evdila li ser destê Emîn, bi gulên Turka digel yazdeh (11) mirovan hatin kuştin.

Herwekû birayê Emîn, Seîd, bi destê Misto hate kuştin û çawa Seîd hate kuştin, Emîn jina wî Wesîle markir û ji Şukrî pêve zarokên Emîn, hemî ji Wesîle çêbûne.

Lê bi rastî, kuştina Misto û Emer hêjaye, ko mirov bidî zanîn. Misto û Emer, serê dewletê gelek eşandibûn û tim xerabî, sergêjî di riwê dewletê de

çedikirin. Carekê Emer kincê derwêşan li xwe kiriye û çûye zindana Dîyarbekir û bi diyarî dîya xwe Perîxan ketiye û di hindirwê qutiya cigarê de sed zêr dane dîya xwe û Perîxan, ji nûve ew naskiriye û jêre gotiye: "Derwêş Xwedêhebî! Tê îro ji bajêr derkevî û herî nav Rema û ji xelkê me re bibêjî, Perîxan silava li we dikî!" Û naçare Emer derket. Çawa ko digotin: "Emer û Misto, li serê çiyê bûn û bi şev dihatin nav gund û ji gundî û leşkerê Turkan re li def û zirnê dixistin û kesî ew nasnedikirin. Ji ber ko, du mirovên keçel bûn, ko nediketin çavê mirov. Lê Turkan, çawa fermana Ermenan rakirin, kuştin û guhaztina wan sipardin van herdû mirovên xwînrej û keleş. Û rojekê di nav kerwanê Ermenan de, herdû jî kuştin û laşê wan jî windakirin.

Zariwên Evdirehmanê Hecî: Ez, zariwê Evdirehman baş nasnakim, lê digotin, dawîya jîna xwe dîn bûye. Tenê du keçên wî navdar hebûn, Wesîle û Meyase, ko Wesîle dabûn Seîdê Ehmed û piştî kuştina wî, Emînê Ehmed, ew markir. Lê Meyase, jina Elîyê kurê Îbrahîm bû û piştî bidarvekirina wî, Şukrî kurê Emîn ew revand û li riya Hecê Meyase serê xwe danî û Wesîle birin bû û navê zariwên Evdirehman nehatine xuyakirin.

Kuştina Seîdê Ehmed:

Seîd û Emîn, herdû kurên Ehmedê Hecî bûn. Çawa Îbrahîm hate kuştin, Seîd bû axayê Reman. Lê ji ber, ko dîya wî, Eyşo, êzîdî bû, ne ji mala Hecî Evdîla bû, Perîxan, kurê xwe Misto-kurê Îbrahîmê Hecî lê deger kir, ko bikujî û axatî ji zariwê re bimênî! Û rojekê Seîd û Misto bi hev re diçûn cîkî, ji paşê Misto, tiving xiste piştê Seîd û berda. Lê çawa Seîd ket, ji Misto re got: "Misto! Li xwe miqate be! Dîjmin ketine riya me!" Lê Misto jêre got: "Kurê min tu kuştîye! min!

Li ser zimanê Eyşo û Wesîla, dengbêja istiranek li ser gotine:

Eyşo digo, Wesîla! lê lawo!
Bejna Seîdê min zirave,
Kulîlka vê Sibatê,
Bere şîn nekira li şikefta xopan,
Lî serê latê!
Misto! Lawo! Tu ocaxî korbî!
Te li me windakirî gulçîçeka nav civatê.

Wesîla digo, Eyşo rebenê!
Dilê min heye, sed carî bi min weye!
Tu rabe, emê teyara binya mala,
Jî ciwanîkê bavê Ehmedê min re bikin ceye!
Ezê neketime xema kuştina bavê Ehmed,
Kuştin, kuştina mêra ye, dayê!
Lê ezê ketime xema wê xemê,
Xelkê, siba bêjin: dilê Wesîla û Misto
dihev heye! Dayê!...

Û ji ber vê yekê, piştî kuştina Seîd, Emîn mar kir.
Lê Emîn jî, ji Perîxanê bû û ji wê rojê de dijmînahî
kete navbera zariwên Ehmed û zariwên Îbrahîm û çawa,
ko tev li ser mezinahîya eşîrê bû. Her yek di-
xwest, ew malê miletê Kurd, malê eşîra xwe bixwî.

Lê ew Ehmedê kurê Seîd, xuyaye ko serê xwe danîye
û mezin nebûye. Mala Hecî Evdila, ji Seîd pêve,
tev bi destê Turkan hatiye kuştin û kurekî Cemîl bi
navê Evdila, bi destê Turkan hate kuştin. Lê Cemîl,
li binya xetê serê xwe danî û mir...

Lê serpehatiya Îbrahîmê Hecî, gelek hêjaye ko mi-
rov zanibî û hêjaye ko rojekê bikevî nav filimê sîne-
ma.

Dîvabû, ko em serpehatiya Îbrahîmê Hecî di nav
perçê diwem de binivîsin. Lê ji ber ko, em, niha di
çabaşê mala Hecî Evdila de ne, dixwazim bi ser wan
ve bidim xuyakirin.

Îbrahîm, kurê Hecî Evdila ye, ko malmezîne eşîra
Rema ne û di wê çaxê de navbera mala Hesên Şemdî-
mezîne Dêkşûrya- û mala Hecî-mezîne Reman- gelek
ne xweş bû û mala Hesên Şemdîn, tim xwe bi dewletê
ve girêdîdan û dijmînê xwe bi alîkarîya dewletê dişi-
kandin. Herwekû di wê çaxê de, mezîne Dêkşûrya
Yûsivê Axê bû, ko gelek deng dabû û Yûsif,

dixwest kesî navdar ji hindama Dekşûrya de, di hindama Kercosê de nehêlî, ko karibî Rema, Hesarya, Hebizbinîya, Mihelmîya bixî bin siya xwe.

Û ji bo vê yekê, jinek bi serdarê cendirman re gotin, ko Îbrahîm bikujî; û hin dibêjin: "Bertîl kiriye?" Lê Nadir Çawiş-serdarê cendirman-, ko bixwe ji kurdên hêla Licê bû, şev û ro li kuştina Îbrahîm digeriya û hefte-heştê siwar pêre û tim li pey şopa Axê Reman digeriya.

Lê rojekê Îbrahîm, bi birek peya ve di ava Çemê Dicle derbas dibûn; lê hêj derneketibûn derve, cendirme hatin ser avê û Nadir Çawiş, bi dengê bilind û bi zirt û fort gazikire Îbrahîm û got: "Axa! Axa!. Mereve! Mâ tê bi kude herî! Ev çend salin, ko şev û ro ez li te digirim!" Îbrahîm Axa, siwarê hespekî boz bi kumê kolos û şal şap, qerepotin di lingê wî de, qamakî dirêj di berde û di Çemê Dicle derbas dibû. Lê hevalên wî tev bi tiving û peya bûn û derbas bûne wiyalî çem û dixwestin herin şikefta gundê xwe.

Lê Nadir Çawiş, ko ji xelkê Licê bû, papaxakî reş li serê wî, siwarê hespekî reş, qerepotîneke reş di lingê wî de û kincê reş ê cendirma lê bûn, ko xeteke sor li herdû rexên pantilonê wî bû, yan jî qeytaneke sor bû; simbêlên reşebadayî û hefte-heştê cendirme pêre gihane devê avê û bi dengê bilind wilo ji Axê re got.

Lê Îbrahîm, gelekî ji vî dengê wî xeyidî û bi hêrs gazî kir û got: "Kuro! Qûnbiciliko! Tu zirta li min dikî. Heme çarika jina wî li serê wî bî, ji min û te ê ko birevî!" Axê wilo got û serê hespê xwe bi hêrs vegerande nav ava çem û got: "De tû mêrekî çeye, xwe bigre vaye ez hatim te!"

Lê ji ber ko Nadir Çawiş ji kurdên Licê bû, paxav Axê nekir û wî jî bi gernasî serê hespê xwe berda nav avê û got: "Ji jina xwe pîstir bî, ê ko tivingê biteqênî" û herdû gernasî di nav pêlên ava Çemê Dicleya xwîn-xwar û dijwar de.

Herdû gernasî bi qama dirêjî hev kirin û firên ketê pozê hespan û weke du şeran, di nav ava çem de raperikîne hev, bi qama êrişî hev kirin û herdû alî

ji, li wan temaşe dikin.

Peşkê avê bi ser serê wan dikevin û di ser serê herdiwan de qame dibirîsênin; pertav didin û agir ji devê wan dipijiqî û pêlê Çemê Dicleya xwînxwar, carna bi ser piştê hespan ve bilind dibin, serê pozê wan tenê xuyadikin. Û carna bi sînga hespên xwe avê diçirênin û ji pozê wan av dipijiqî ser çavê herdû gernasên. Hesp, geman di devê xwe de dicûn û herdû gernas, bi hovî êrişî ser hev dikin û nav di xwe didin û bi hovî têne hev û her yek dixwazî, zû ji dijminê xwe rûpak bibî. Lê herdû pehlewên û fêris ji, bi mêranî şerê hev dikin.

Lê çawa ko dibêjin: "Îbrahîm, qamak li serê Çawîş da, ko tevî papaxê serê wî kire du perçe û bi avê de berda û serê hespê wî kişand, ko ji avê derkevi, cendirman ji hev re gotin: 'Nadir bê kuştin û em wilo li wan binêrin! Emê çi bersiva xwe bidin?..' Û reşek tiving berdane Axê û ew ji, bi nav avê de gêr kirin û laşê herdiwan di nav pêlên avê de berjêr çûn."

Lê çawa ko dibêjin, hevalên Axê peyayên Reman ji, reşek tiving li cendirman girêdan û gelek ji wan kuştin. Han û hewara Reman, hawir li wan derketin û mêrê bextsipî ew bû ko bi lingê hespê xwe, xwe gihande nav zarokên xwe û destê wan ji qerwanê qetîya û her yek bi cîkî de revîyan. Reman, laşê Axê ji nav avê derxistin û laşên cendirman bi avê de berdan.

Îstiraneke li ser vê serpêhatiyê hatiye gotin, lê ez nizanîm ko di virde binivîsim.

Lê ev serpêhatî heye, ko di rojekê de bibî fîlîmek û di sînema de bê belavkirin. Tenê gerek ayîna çiya û ava Dicle û rewşa siwar û peya bi qamêra bistênin. Yanî fîlîmekî sînemayî ji vê serpêhatiyê çêdibî, ko bi milyona pere jê derdikevin.

EHMEDÊ ÎSKAN

Îskan kurê Çeto ji mala Hisiyê Qasime, malmezîne Pencînara ne, ko bavîkekî mezin ji koçerên Xerza ne.

Mala Çeto, di nav Xerza de bi mala Hisîyê Qasim navdarin. Ji wan Bişar, Cemîl, Îskan deng dane. Eger hinekî dî jî, ez wan nasnakim. Lê dizanim, ko zariwên Hesenska jî hene, ko mirovê wane, lê nizanîm bi kîjan bavî digihêne hev. Çawa ko mala Mihemedê Bişar jî, dibêjin, Ji mala Hisîyê Qasim in, lê ez baş nizanîm. Ji lewra divê, ko li wan kûr û dûr bipirsim.

Ev Ehmed -kurê Îskan- piştî ko apê wî Cemîl, li Diyarbekir bidarvekirin kete serê çiya û sergêjî ji dewletê re çêkir û naçare leşkerê Turkan hate ser welatê Xerza û çend şerên giran bi Ehmed re kirin. Û çawa dibêjin, Ehmed û hevalên xwe jî, gelek ji leşkerê dijmin kuştine.

Îstiraneke bi hêrz li ser Ehmed hatiye gotin, bi navê "Axawo, axawo! Kula Kemal Paşa di dil de mawo". Lê ez vê îstiranê nizanîm, ko di virde binivîsim. Ji ber ko niha ez li bajarê Dîmişq (Şamê) rûniştîme, nikarim dengbêjekî binim cem xwe, ko ji wî vê îstiranê biguhêzim nivišta xwe. Lê dibî, ko rojek bê ez karibim bi tevayî vê îstiranê binivîsim!

Ehmed, kurê Îskanê kurê Çeto, Çeto kurê Hisîyê Qasime. Ji mala Çeto, Sado, kurê Çeto, kurê Bişar nasdikim û digotin, Mala Hesenska du birayên wî kuştine, ko navê wan nasnakim! Çawa, ko ez, Evdê û Çeto herdu kurên Cemîl jî nasdikim û kurê Sado, Derwêş û kurên Ehmedê Îskan, Îskan û Xelîl jî nasdikim. Lê min ji wan ev dabaş ne pirsîye. Herwekû zariwên Hesenska, Sebrî û Mehmûd jî nasdikim, lê nizanîm çawa digihêne mala Çeto? Nûrêya jina Ehmed, bav file bû û keça Ehmed, Wesîle, jina Şukrîyê kurê Emînê Ehmed bû û kurek ji vê jinê, ji Şukrî re çebû, ko min navê wî kire Sertîp.

Bişar, gelek navdar bû. Di şerê mezinê pêşî de li Îran hate kuştin, ko şer bi leşkerê Qeyserê Rûsya re dikirin û carekê bi destê cendirmekî Sertî birîndar bûye, ko bavê wî îstiraneke xweş li ser kurê xwe gotiye, ko min ji devê yekî Qermûtî bihiştiye û di virde dixwazim hinekî jê binivîsim:

SERPĒHATĪYA BIŞARĒ ÇETO

Çeto digo, lolo Bişaro lo lawo!
Bi serê bavê xwe û te kim, tu nezani,
Roja çemê Mirdêsîkê, li kaviî mala wendo,
Li ber cendirmê Sêrtê dest hilnani.

Bişar digo, bavo de bese! te bi tan
û niçan rihê kurê xwe derani,
Ma di bîra te nayê,
Li dereca Têlanê minê ji nav lepê
cendirma bi darê zorê tu derani,
Daketim mêrga Tengeliê,
minê başbazirganekî giran
ji bavê xwe re ani,
Bi çemê Şêrwan ketibûm,
Minê sê kurê Mehmûdê Şemê kuştibûn
û min qesabxana mêra li mala
Mihemedê Bişar danî,
Wele ezî destvala bûm,
Tali' û fersenda xerab ji kurê te re ani.

Çeto digo, Bişaro lo lawo!
Bejna te zirave kulîlka va kuncîya,
De bere şîn nekira li kaviî mala Wendo,
Li çemê Mirdêsîkê li bilind çiya,
Kurê mino, minê ji te re negotibû?
Xwe navêje mala Osmanê Emer,
Bere te nekî şivanê pey kerîya,
Xwezî mizgîna kuştina bavê Şebo
ji min re bihatana
û xelkê negota, Bişarê Çeto
bûye esîrê destê kûçikên van Romîya.

Çeto digo, Bişaro lo lawo!
Ezê bi çemê Mirdêsîkê diketim wa bi şuje,
Dengê mewzerê cendirmê Ridwanê helawxwerê
di sêrtê li ser serê bavê Şebo

girtî dûman û mije,
Kesî ecebê giran bi çavê serê xwe nedî bûn,
Çawa helawxwerekî Sêrtî mêra ji mala
Hisîyê Qasim bikuje!..

Di virde, Çeto, gazina ji kurê xwe Bişar dikî û dibêjî: "Çawa te li ber cendirma dest hilnani?"

Lê Bişar, dixwazî bixî serê bavê xwe, ko ne ji tîrsa desthilanîne ye, belkî Fersende jêre xerab anî ye ko di wê çaxê de destvala bû û bi xencerê êrişî ser yekî Sêrtî kiriye, ko bikuji û tiving û hespê wî jê bistênî, serê dijminê xwe biki; û gava lê bû pêsîrtengî, karibî birevî. Herwekû tê xuyakirin, Bişar, bavê xwe razî kiriye, ko bav li xwe vedigerî û berê xwe didî Osmanê Emer û gazina tevan dixî rexê wî û dibêjî: "Min ji te re negotibû xwe navêje mala Osmanê Emer! Bere te neki şivanê pey kerîya! û xwezî dikî, ko kurê wî bihata kuştin û bi dilî neketa destê Romîya. Ji ber ko, di wê çaxê de gelek kêmasî bû, ko Kurdekî navdar, bi dilî xwe bidî destê Romî û Ecem û Ereban. Ji ber ko, di tarîxê de me ne bihistiye, ko Kurda xwe daye destê kesî. Ji Kurdan bajarê Eka pêve, ko naçare ketin dest Firinsa û bîst hezar ji wan kuştin û çend mezinan navdar, weke Mîr Seyfidînê Hekarî, di nav wan de nebûn. Lê Firinsa, ew bi pera berdan.. Lê Kurd, xwe bicarek dida kuştin û xwe bi dilî ne didane destê dijminê xwe!!

Herwekû Çeto li xwe vedigerî û dibêjî: "Kesî ecê ben giran li dewrê zemana nedibûn, ko helawxwerekî Sêrtî mêra ji mala Hisîyê Qasim bikuji!

Lê Bişar, pesnê xwe ji bavê xwe re didî û dibêjî: "Ma nayê bira te! ko li Dereca Telanê min bi dare zorê tu ji nav lepê cendirmê Turka deranî! Nayê bira te! ko min ji Merga Tengelifê kerwanekî giran ji bayê xwe re anî! Ma nayê bira te, ko min sê kurê Mehmû de Şemê kuştin û qesabxana mêra ji mala Mihemedê Bişar danî!... Lê ez çibkim! Destvala bûm û bi xencerê min ajote ser mêrikê Sêrtî, ko hesp û tivinga wî jê bistênim, lê mêrik, tiving berda min û birin kirim û dil ketim destê dijminan."

Di wê çaxê de, Turkan berê xwe dabû, ko navê
êl û eşîran ji Kurdistanê rakin û yekî navdar di
Kurdistanê de nehêlin. Û di çaxê cumhûriyetê de, ev
bûye, ko di wê çaxê de dest bi vî karî kiribûn û
hevalên Evdilhemîd bicarek kuştin û dixwestin mîlet
tevî weke hev bikin.

Lê faşîst û şoven bûn, ko dixwestin hûrgelên bin
destê xwe tevan di nav xwe de bipişêvin, wînda bi-
kin. Herwekû eşîrê Kurd, kevneperest bûn û hevalê
Evdilhemîd Paşa yê Osmanî bûn, êlperest û olperest
bûn.

Ji ber, ko berî hurîyetê, Sêrtîya, newêrabû mezi-
nên kurda, axayên eşîran bikujin. Ne tenê Sêrtî, bel-
kî hemî bajarîya newêrabûn li her kurdên eşîr lep
hilênin, destê xwe bilind bikin.

Lê di çaxê hurîyetê de, Turkên Jon yan jî
Jonturkan, gelek mezinên weke Korhuseyn Paşa
girtin û gelek jî, kuştin. Ji ber ko hevalbendê
Evdilhemîd û paşdamayî bûn û weke çêlekewan bi pey
axan diketin û digirtin û dikuştin. Ji wan mirovên,
ko navdarin û bi destê Jonturkan di wê çaxê de
hatin kuştin Îbrahîm Paşayê Milî, Seyfiddîn Paşayê
Zirikî û Îsmail Begê mirê Mihelmîyan...

Dibêjin: "Bişarê Çeto li serê çiya bû û di riwê
dewletê de rabûbû û li serê çiya digeriya û rojê
dî, ko yekî fileh ji bajarê Farqînê tê û Bişar ji peya-
kî xwe re got: 'Here vî filehî werêne cem min! hela
ka pêjna tu têborînê nekiriye?' Lê çawa mêrikê fileh
hate cem Bişar, jê pirsî: 'Ka bêje, bê çi li bajêr he-
ye?' Lê mêrikê fileh, destpêkir û got: Bi serê bavê
xwe û te kim! ji çîroka hurîyetê pêve tu dabaşên di
nîn bûn. Heme xelk dibêjin "hurîyet", "edalet", "u-
xuwet", "misawat"...

Lê Bişar jêre got: Me berê ev bihistiye! Ka
tişteki dî te nebihistiye? Lê filehê reben, ko bihna
gerdenazadî kiribû carekî dî destpêkir û got: Na
wele! Bi serê bavê xwe û te kim! Ji hurîyetê pêve
tişteki dî tunebû! û bi ser ve çû û got: Bi serê
bavê xwe û te kim! ez û tu, şivan û gavan bûne
weke hev û nema kes karibî zordestiyê li kesî biki!"

Lê dibêjin, Bişar, ji vî mêrikê fileh gelek nexweş

bû û gote peyakî xwe: "Hela tu ka sûstema min bide destê min!" û çawa peyayê wî tivinga wî da destê wî, tiving xiste zikê merikê fileh û got: "Hey min kîrê hespê xwe xiste diya ê ko ez û tu kirine weke hev!" û lingê tivingê kişand û got: "De bere bê li ser te bixeyidî! Çawa ez û tu û şivan û gavan weke hev dibin?" û dijûnên pîs ji fileh û serkarên dewletê re gotin.

Paşê, Bişar azad kirin û bi leşkerê xerzan ve şandin meydana şer û eniya Îranê, ko şerê leşkerê Rûsiya Qeyserî bikin; û di şer de, li Kurdistana Îranê hate kuştin. Lê ez nizanîm kîjan salê hatiye kuştin?

CEMİLÊ ÇETO: Belam Cemîl, piştî kuştina Bişar bû mezinê Xerza -Pencinara, ko jêre digotin, "Gawirê sorê şewqekirî". Ji vir tê xuyakirin, ko mirovekî sor û çavşîn û mûzer bû û gelek zorker û setemker bû. Di hemî şerên eşîran de bi birayê xwe re bû, lê çawa ko tê xuyakirin, weke axakî kurda bû û ne gelek birewer û zana bû. Çawa, ko Resûl Axa digot:

"Di şerê sala 1925 de, ko ne ez bûma wê Cemîl, alîkarîya Şêx Seîd Efendî bikira! Lê min nehişt û jêre got: Cemîl! Axatî bi dewletê ye. Wê niha leşkerê Şêx bişkê û birevî! Emê dost û hevalê dewletê bimênin! Evên dî, wê tev bêne girtin û kuştin.. "

Cemîl, parastina bajarê Sêrt û Zoqeyd û welatê Xerzan bicarek li ser xwe girtin û nehişt, ko kes nêzikê serkar û karbidestên dewletê bibî. Lê çawa leşkerê Şêx Efendî şikest, Cemîl û Resûl herdu jî, di nav gunehkaran de girtin û Cemîl bidarvekirin, lê Resûl, reha kirin Enadolê û paşê hate Binya Xetê û ji min re digot:

"Ko gunehê Cemîl di gerdena min de ye, min nehişt, ko alîkarîya Şêx Efendî bikî." Resûl, eşkera ji min re digot: "Eger rojekê Kurd, dewletekê li darxin û ez hêj saxbim, gereke bê pirsîyar min bidarvekin" û pêde diçû û digot: "Roj ko Cemîl bidarvekirin", gelek ji xwe xeyidî û çêr ji xwe re dikir û digot: "Werin tifkin van simbêlên min! Bere jina min herî E-minê Ehmed li Binya Xetê mar bikî!" Lê min jêre got:

Resûl! Weke mēra here ber mirinê! û van gotinan bes bibêje! ne ezayê mirovên weke te ne.."

Reben! Ji wî weye, ko Êmîn ji wî zanatir û mēr-xastire! Ji lewra ji xeyd ev gotin, digotin. Lê Êmîn, sed qat ji Cemîl bêtir, nezani, şaşî, çewtî û guneh-karî kirine, ko çiya nikarin gunehên wî hilgirin. Êmîn, bi Turkan re çû ser Reşkota û paşê bi Reşkota ve hatin ser û naçare dakete Binya Xetê. Lê dawî, vegeyîya cem dostê xwe-Îbrahîm Telîyê çavdêrê tevayî, ko li Diyarbekir rûniştî bû û veşartiyên Civata XOYBÛN, bi carek ji dijmin re gotin û dema ko çû talanê kurdên Cizîrê revand û karekî giran ji dijminê xwe re kir, ko birayê xwe-Evdilah, bi çend mirovên kurd ve dane kuştin; û dawî we bihîst, ko bi çi rengî hate kuştin û kurê wî Şukrî fermanî bû...

Lê dixwazim, serkarên bend û partiyên Kurd, di îro de xwe ji van çewtî û şaşîyan biparêzin û hinek bêtir hişyar bibin.

Bi rastî, mirov, bi milletê Kurd dişewitî, ko mirovên wilo nezan hûne rêzan û rêberên wî!

Zarokên mala Çeto, bicarek-mêr û jin- rehakirin rojavayê Ênadolê. Lê paşê revîyan û hatin binya Xetê û du jinên wan, Mala Haco -Yusif û Cemîl markirin û dawî careke dî çûne welatê xwe û di bin destê dijmin de rûniştin.

Heft bavikên Pencînara hene: Kejika, Mûsika, Welîka, Terxana, Mala Şemdîn, Mala Çeto, Mala Faro, ko ji wan re dibêjin, "Mala Hisiyê Qasim". Lê bi rastî Mala Çeto, mezinê tevane û destên xwe dirêj dikirin nav eşîrên hawir xwe jî. Herwekû Kejika jî, bi xêra navê Mihemedê Derwêş hatiye naskirin. Lê ev cend bavikên dî, Mûsika, Murada, Terxana, Welîya, Mala Şemdîn nehatine naskirin û navê wan li nav eşîran belav nebûne. Lê tenê Kejika, navekî tarîxiye, ko Şerefyan -Mîrê Bedlîsê-, di nivîšta xwe de behs kiriye.

Herwekû, Elika, şeş (6) bavikin. 32 gundên wan hene û nêzikî 900 malên wan hene. Nêzikî 5000 mêrên wan derdikevin -Qatixoka, Cindika, Axika, Mala Sîno, Mala Remo, Mala Dîbo.

Çawa, ko di Bişêriyê de çar bavik hene: Sînika, 6 gundên wan hene; Mala Nêsir, 6 gundê wan hene; Receba, 6 gundê wan hene; Reşkota 100 gundê wan hene, ko 2000 mal têde rûniştine û 10000 mirov ji wan dêrdikevin.

Ev jimara han, ji devê Bedriddîn, yek ji mezinê Mala Dîbo hatiye guhaztin.

ÎSKANÊ QASÎM

Hay delal, hay delal!

Hay delal Îskano!

Lo tu berxo, tu berano,

Li helanê Zêwê keleka koçera,

Li pêşîya Hesiwê Birahîm, Cemîlê Çeto

û Seîdê Ehmed bûye qere sindyano.

De hay delal, hay delal Îskano lawo!

Bêzê digo, Neîma! rebenê!

Dilê min rebena xwedê ji êvarde

çima wilo di kewgirî?

Min bala xwe dayê hewara Rema

û mala Faro û mala Nêsir hat û dibihirî,

Ezê çûme pêşîya Hesiwê Birahîm, axekê nûkemilî

Minê digo, Heso! lawo! bi serê bavê xwekî

te laşê Îskanê me nedîye?

Digo, Bêzê rebenê! here pîrsa xwe bike

ji Cemîlê Çeto, gawirê sorê şewqkirî.

Ezê diçûm û minê digo, Cemîlo lawo!

bi xwekî bi xwedêkî, te laşê Îskanê min nedîye?

Digo, Bêzê rebenê! here pîrsa xwe bike

ji Seîdê Ehmed, sê barî xulamê şîretkirî.

Ezê diçûm pêşîya Seîdê Ehmed, minê digo:

Seîdo! kawo! te laşê Îskanê min nedîye?

Digo, Bêzê rebenê! ezê bi helanê Zêwê diketim,

Minê Îskanê te dîtîye,

Minê digo, lawo! Îskano! rabe,
Tu xortekî nestêleyî, destê mi-1 te nabe.

Lê Îskanê Qasim bavê Simaîl digo:
Seîdo! lawo! dilê wewe, sed carî bi min weye,
Bi serê bavê xwe û te kim! kuştina min heye
û tuçar reva min tune. Minê derbekê tavêti bejn û bala rextê
eyneliyê û min xerabikirî pêşanîka meqeskirî.

Di virde hate xuyakirin, ko Îskan, kurê Qasim e
û navê kurê wî Îsmaîl e; navê diya wî Bêzê (bêzare)
û navê jina wî Neîma ye. Û Îskan, li ser destê Rema
hatiye kuştin û leşkerê Rema û Mala Nêsir û Mala
Faro bi hev re çûne ser eşîra Îskan.

Çawa, ko Keleka Koçera, gundekî ko diriste di
nav eşîra Îskan de bî; û Hêlanê Zêwê, diriste ko
navê çikîye, ko li cem Zêwê ye. Hêlan, di zimanê
hindama me de berojêke ko zû berfa wî diheli. Her-
wekû navê gundekî ye, ko li nav eşîra Hebizbinîna
dikevî. Çawa ko, Zêw, gundeke, ko dikevî ber ava
Çemê Dicle, belkî jî, navê du gunda bî? Herwekû
Zêw, cejneke, ko xelkê dora ziyaretê, çend gund sê
şev û sê rojan koçemal li ser dimênin û şahî û
govendê dikin. Ev şahî di serê biharê de ye. Çawa
ko Kelek, çend daran li ser çend meşken pifdayî
girêdidin û li ser avê datênin û lê siwar dibin û pê
derbas dibin. Lê niha, li şûna meşkan kewçûka
datênin û dara li ser dikin.

Herwekû Bêzê, Bêzarê, carna bi yek daxwazê tîn
û carna jî, Bêzî, bi daxwaza xeyd û nehezkirin jî tîn.
Çawa ko Cizirî dibêjî:

"Bêzî dikin ji gewr û naz û xuncan,
Qedrê gulên çî zanin,
Kelbeş divê kerê reş."

Di rista Seyda de, "bêzî dikin", yanî guhnedin
gula, ji wan dixeyidin, duri wan diçin.

Daxwaza Cizirî ewe, ko xelkê çaxa wî duri olpe-
restî diçin û berê xwe didin mal û haya wan ji ola
îslamê nemaye.

Lê ko îro saxbûna we çî bigota qelo Divabû, bi saxî xwe bikuşta, yan jî wek min şaşîk bavêta!

ÎSMAÎLÊ XELÎL

Were were... wer Simaîlo!

De were, were, were, wer xwaro!

Yadê! Qesra Simaîlê Xelîl di kortê de,
Xwedê xera bikî mala lawê gurî,
Nêrdewan danî û kişya pêde,
Wela li min rebenê, Simaîlê Xelîl
kuştin di xewka sibê de.

De were were, were, wer Simaîlo!

De were, were, were, xew girano!

Yadê! rebenê ji Talatê heya Sîtê,
Weyla li min rebenê, berî û baran bi kulî tê
De giryê gawir û misilmana bi halê min û
Simaîlê Xelîl tê.

De were were, were, wer Simaîlo!

De were, were, were, xew girano!

Yadê! rebenê! ez û Simaîlê Xelîl,
Li hafa mala li hev rast hatin,
Wele qidûmê min rebenê şikestin,
Çokê min evdalê çûn û hatin,
Wele min û Simaîlê Xelîl bi qozîyên
çava hev axaftin.

De were were, were, wer Simaîlo!

De were, were, were.

Di virde hate zanîn, ko Îsmaîlê Xelîl ji gundê Talatê ye, ko li nav eşîra Omerîya dikevî. Çawa ko, Sît, gundekî Omerî - Umerîya ye û herdu gund hejane, ko mirov tarîxa wan bidî naskirin. Ji ber ko, Sît, di nav kevnarê tarîxa miletê Kurd de gelek kevnareye û

serê pêşî navê eşîreke Kurd yê mezine, ko Kurdistan di nav xwîne de hiştiye. Lê Talat yan jî Dalat, navê leşkerekî Kurd e, ko berî çend sal li Şam zor û setemeke bêjimar kiriye û xwedîyê Yewmîyatîşam pesnê wan didî û dibêjî: "Çermê pez -li xwe dikirin û kumên wan tûj û bilind bûn, ko çawa diçûne xaniyekî, kumê xwe ji serê xwe dikirin û ji nûve derbas dibûn, ji ber ko, tevî kumên xwe nikaribûn di derî ve derbas bin. Û ji wan re digotin, Del û Dalat û ola wan Umerî bû, ko ji wan re digotin, Umerîya." Di sala 1150 yê koçî de ev leşker, li Şam fermandarî dikir. Û Talat - Dalat û Sît - Sitol li nav Omerî -Umerîya ne.

Herwekû ev Îsmailê Xelîl, ji gundê Dalat-Talatê ye û dijminê wî, lawê Gurî, ew bişev kuştiye. Lê navê jinikê nehatiye naskirin û gelek diriste, ko dengbêja li ser zimanê jinikê ev istiran gotibin. Herwekû istiranên Kurdî, pirên wan li ser zimanê jinan hatine gotin, lê, ne jina gotine. Belkî dengbêjan li ser zimanê wan gotine.

BAVÊ BEHCET

Nefya digo, lêlê Dilşa! porkurê!
 Vê sibekê min çî dît û çî cîrîya,
 Xwedê şeş topa têxî mala Elîsamî begê,
 Başqesabê Kurdîstanê bi alahîya Sêrtê,
 Tabûra Bedlîsê, ordîya Diyarbekrê,
 Bi sê tîrêja, li cî û meskenê bavê
 Behcetê min gerîya, dayê!
 Mizgîna nexêrê jî min re hatî, dibê:
 Derbeka li bejn û bala bavê Behcetê
 min xistine,
 Serê vê biharê xerab kirin hêlîna
 firar û makûman û sê barî di eşqîya, lê dayê.
 Dilşa digo, Lêlê Nefya! rebenê!
 Şerekê çêdibû li pîra Govedê, çiyayê Hevêda,

Ji dilê min evdala xwedê re wa li yane,
Mizgîna nexêrê ji min re hatî, dibên:
Walîyê Bedlîsê, walîyê Sêrtê, mufetişê imûmî
li Diyarbekira şewitî li hev civîyane, dayê!
Qerara kuştina bavê Behcetê min rebenê
bevre dane, dayê!

Nefya digo, Dilşa! porkurê!
Şerekê çêdibû li çiyayê Hevêda,
Li pira Govedê, ji dilê min re li meydanê,
Xwedê xerab bikî mala Elîsamî begê,
başqesabê Kurda,
Alahîya Sêrtê, tabûra Bedlîsê bi sê
tîrêja bi ser kozika bavê Behcetê min de
bi axîrmekîna agir danê, dayê!
Mizgîna nexêrê ji min re hatî dibê!
Nefya! porkurê! bavê Behcetê min kuştine,
Minê digo, lawo! ezê neketime heyra kuştina
bavê Behcet! kuştin, kuştina mêra ye,
Lê ezê ketime xema wê xemê, bavê Behcetê min
kuştine teresê Turka, şikandine mil û mîxê
Kurdîstanê de dayê!

Ev istiran, min ji devê Yahoyê Kurê Hacî Miheme-
dê Bolendî bihistiye. Lê ne ev tenê ye û bi rastî Ya-
ho, gelek xweş dikir û dibî ko hin gotin kê mî û zêde
jî, di virde hatibin gotin!

Lê çibkim? Mirov nikarî her tiştî rast û dirist ji
devê istiranvanan biguhêzî. Lê di virde, daxwaz tenê
serpêhatiye.

Pira Govedê, Çiyayê Hevêda herwekû tê ber çavê
mirov diriste, ko li jorê hindama Farqînê bin. Bawe-
rim ko Hevêda, navê eşîreke Kurd e. Şêx Fexrî, ko
navdare bi "Bavê Behcet", di sala 1927-1928 de hati-
ye kuştin. Heftê-heştê gernasê Kurd jî, pêre hatine
kuştin û canê xwe yên şêrîn kirine qurbana mîletê
Kurd. Meger çendan nizanibûn Kurdperwerî çiyê jî,
lê ji şehîdê welatê me tene jimartin.

Elîsamî Beg, serdarekî xwînxwarê Turk bû, ko

navê wî bi "Başqesabê Kurdistan" hatibû naskirin.

Di virde tê zanîn, ko qesabê Kurdistanê gelek hebûn. Lê ev Elisamî, mezine tevan bû. Ji ber ko, ji tevan bêtir xwînrêj û mêrkuj û talanker û dilhişktir bû. Herwekû dibêjin, serê Fexrî û hevalên wî jêkirin û li gunda digerlandin!..

Lê Nefya, gelek xweş gotiye, ko dibêji: "Şikandin mil û mîxê Kurdistanê!" Çawa, ko hêlîna firar, mahkûm û eşqiya jî, pir bi xurtî hatiye gotin.

Raste. Xuşka Nefya û Dilşa, ne tenê bi kuştina delalê ber dilê te, dijmina mil û mîxê Kurdistanê şikandine! Belkî bi hezaran mil û mîx hatine şikandin û kuştin. Lê mixabin, ko nikaribûn bi hev re wan mîxan, di nav dilê dijminê xwe de bikutin û wan milan bi hev re di riwê dijmin de bilind bikin. Lê gelo miletê Kurd, heta îro jî, dikarî be hev re milên xwe bidin sînga dijmin û bi hev re mîxan di sînga dijminê xwînxwar de bikutin? Û dikarin destê hev bigrin û yek mil û yek dil, di hember dijminê xwe de rawestin? Nizanim? Tarix tenê dikarî bersîva vê pirsê bidî!!

Ji me re, xwendin, hişyarî, hevgirtin, bîrewerî divên, ko karibin xwe bikin yek millet û millet û welatê xwe ji nav destê dijminan derxin û biparêzin.

Ev dîn û dewlet, xwendine, xwendine,
Ev tac û şewket, xwendine, xwendine,
Ev serbilindî, xwendine,
Ev dewlemendî, xwendine.

Di dîwana min a pêşî de, ev rista ha bi tevayî hatiye nivîsandin û çapkirin.

Reben: bi daxwaza rehben, rahib, rehbike.

Evdal: ebîdê Xwedê. Kole û qûle.

Farqîn: kevnebarekî Kurdistanê ye, ko di Sedê Çarem û Pêncem de paytexta Kurdistanê Diyarbekir bû û dewleta mala Merwanê Kurd têde 114 salan fermandarî kirine. Û navdarê padîşahên vê malbatê, Ehemmed-kurê Merwan e, ko dibêjin: "366 jinen wî hebûn û ji dewlemendtirîna padîşahên îslamê bû û ev dewlet li ser destê Baz - Ebûseca e kurê Dostikê Hemîdî hatiye li darxistin. Baz, kurê Dostik, ji eşîra Hemîdî

ye û herdû kurên dostik, Huseyn û Baz-Bad, di şerê Ereban de hatine kuştin û xwarzîyê wan, şûna xalanê xwe girtin û dawî ve dewlet li ser destê wezîrê bêbext, Fexridewle, kurê Çuheyre Mûsilî hate wêrankirin û kete destê Selçûqîyên Turk. Lê paşê, kete destê Kurdên Eyyûbî û heta îro jî, hêj di destê Kurdan de ye. Tarîxa vê dewletê, kurê Ezreqê Fariqî-Farqînî çekiriye û min guhaztiye kurdî-kurmancî.

TAHÎRXANÊ CAZÊ

Tahirxan, kurê Elîxanê Cazê ye, gelek diriste ko mezinê eşîra Şikaka bin û ji Mala Simko (Îsmail Axa) bin. Ev şer gelek caran li li nik min hatiye gotin. Çawa, ko Kawis Axa jî, heta niha jî, carna di qawana de dibêjî. Lê mixabin, ko tevî nizanîm.

istiran

Şerekê çêdibû li Qeraniya xopan, li ber çayê,
Tahirxan sê denga gazî dikir, Teymûrxano!
lo bira!

Tu cebilxanê ji kekê xwe re valake ser ebayê!
Eskerê Şahê Ecem girane, kes dihana me de nayê,
Mêrî çê be, çê bixebite, bere îro dengê me
derkevî li dinyayê!

Şerekê çêdibû li Qeraniya xopan wa bi dare,
Tahirxan sê denga gazî dikir, Teymûrxano, lo bira
Eskerê Şahê Ecem pir girane, bê jimare!
Mêrî çê be, çê bixebite!
Kekê te yê bî sê gulên birîndare!

Di virde tê zanîn, ko şer di navbera Kurd û Ecem de bûye û leşkerê Şahê Ecem girane û bi xurtî hatiye ser Şikaka û ev sê bira, şerekî dijwar bi dijminê ji xwe pirtir û mezin re kirine. Lê nizanîm, birayê sêyem navê wî çiyê? Tenê weke ko tê bira min gereke navê wî, Ehmedxan bî. Û ev şer li gundê Qerenîyê çêbûye û dixwazim, li vî şerî bikolim û tevî baş binivîsim. Çawa, ko dixwazim serpehatiyê tevde bigrim. Ji ber ko, ev şer gelek navdare.

Lê, gelo sax dimênim? Ko niha ez di sala 1982 de, yanî 82 min jî tarîxî birin, yan jî dizîne. Lê hêj ez xwe ciwan dibênim!!

TACÎDÎNÊ HACÎ OSMAN

Mala Hesên Şemdîn, mezinê eşîra Dekşûriya ne û hemberê Hevêrka ne, lê tim hevalbendê dewletê ne û hindama Midyad, Kercos bi van herdû navan bûne du perçe, Hevêrkî, Dekşûrî. Heta Hevêrka û Dekşûrya jî, bûne du perçe û hin jî herdû eşîra Hevêrkî ne. Çawa, ko hin jî Dekşûrî ne. Kercos, paytexta Dekşûrya ye û mala Hesên Şemdîn, li Kercosê rûdinên û gelek caran Hebizbinî, Hesarî, Remî jî, jî Dekşûrya tene jimartin. Çawa, ko carna jî, ew jî, dibin du perçe û tim mezinê Dekşûrya, di serê bendê de ne. Herwekû tê xuyakirin, ev her çar eşîr, jî kevnare de yek eşîr bûn û di bin navê Gulika de digihane hev û mezinê Gulika, Mala Sarxwanê Hemko bûn.

Lê mala Hesên Şemdîn jî, bûne çend bavik. Zariwên Hesên Şemdîn, Îsmail, Hacî Osman, Yûsif, Emin nasdikim, yan jî navdarin. Çawa, ko Mala Îskender, Mala Mistefa jî hene, lê nizanîm çawa digihêne hev.

Lê îro, zariwên Îsmail û zariwên Hacî Osman, berberiyê bi hev re dikin û her yek jî wan, axayê bendekê ye. Ji zariwên Îsmail, Îbrahîm navdar bû. Çawa ko, ji zariwên Hacî Osman, Bedridîn, Hacî Mehmûd, Hesên bi deng bûn û Tacidîn, piştî kuştin û şerê Qerqatê dengê mezin sitand û istiranek li ser hate gotin. Lê ez, istirana wî nizanîm, tenê dikarim serpehatiya wî binivîsim. Lê apê wan Yûsifê Hesên Şemdîn, axatiyeke mezin dikir û di sala 1926 de li Enadol (welatê Turka) di berşokê de serê xwe danî. Mirovekî sor û qelew bû û kêr mirov weke wî jîr û şareza hebûn.

Di sala 1917 de, Şerê Mezin barê xwe danî û dewleta Turkiya, jî hevdeketî û şerpeze mabû û dijminê îslamê, împaratoriya mezin, bermayê mirovê nexweş bi xurtî li hev parvekirin û milletê kurd dikaribû di wê çaxê de dewletekê lidarxî. Eger mirovê zana di nav

wan de hebûna! Lê mixabin, haya axa, beg û şêxên Kurdistanê ji dewlet û gerdenezadîyê nema bû. Tenê tevan dixwestin, şewat, kuştin, malwêranî û zor û setemê bi ser welat û miletê xwe de bibarênin; û bi gernasî êrişî hev dikirin û dawî leşkerê dijmin dihate ser wan û kuştin, şewat, talan û wêranî bi ser me de dibarandin û gelek ji wan digirtin û hin jî, dikuştin. Lê berxwe nediketin û çawa leşkerê dijmin ji nav me diçû, careke dî bi hovîtî êrişî hev dikirin.

Di wan salan de Yûsifê Hesên Şemdîn, dost û hevalbendê dewletê bû û carekê han û hewar ji welatê xwest û leşkerê dijmin anî nav welatê me. Di hindama Midyat, Kercos de bi dehan sermîyan û mezinê eşîrên Kurd kuştin û gelek jî dane girtin, weke Îsayê Hemo (Dêreverî), Sebrîyê Mihemedê Hecî (Remî), Êvdilkerimê Eliyê Remo (Hevêrkî), Ezîzê Mamed (Mîdyadî), Xelefbegê Mihelmî, Eliyê Ehmed (Omerî), Eliyê Axê û kurê wî Mihemed û birazîyê wî Mihemedê Bekirê Axê (Omerîya), hatin kuştin..

Lê hevalbendên leşkerê Turk Yûsifê Hesên Şemdîn (Dêşûrî), Mihemed Salih-kurê Evdirehmanê Keyxwe (Hesarî), Suleymanê Hesênê Temogewrê (Hebizbînî) dijminahiya dijminên xwe bi alîkariya dewletê dikirin û welatê me berdîberdan pêde anîn. Mezinê eşîra Îzîdînê-Hacî Elî, bira û pismamên xwe ji nav Hebizbînîya; Îsmailê Mihemed û birayê xwe Suleyman ji nav Hesarya; Xelîlê Mihemedê Hecî û birayê xwe ji nav Rema, ji ber dijminên xwe revîyan û bi çola ketin û bicarek bê pêjin bûn.

Lê çawa leşkerê dijmin, xwe ji nav eşîran kişand careke dî, dijminên wan xwe eşkera kirin û hevalbendên wan xwe dane xuyakirin û roj bi roj, eşîr xistin destê xwe û rûmet ji dijminên xwe re nehiştin; û hero gundek talan dikirin, Kurdan dikuştin û xaniyan dişewitandin...

Naçarê careke dî, Yûsif Axa, hana xwe bire Midyadê û careke dî leşker hat û dîsa talan, kuştin û şewat bi ser welatê me de barandin; û careke dî, dijminên wa, xwe di kunc û kozika de veşartin. Careke dî, leşkerên dijmin çawa xwe kişand, dijminên wan, dest bi karê xwe kirin û vê carê eşîran bicarek

ji ber wan girtin û zor dane wan.

Lê rojêke, Îzidîn bihist, ko Suleymanê bi du peya ve hate gundê Hesarê û bûye mêvanê Mihemed Salih. Ji lewra ji xwe re fersendê dî û bi birek peya ve hatin Hesarê û ji Îsmaîl re got ko, "dixwazim, em, Suleymanê apê xwe di mala Mihemed Salih de, bikujin"! Lê Îsmaîl, bi dilê xwe nedixwest, ko şer bikevî nav gundê wî. Lê nikaribû bêjî, na! Ji ber ko, Îzidîn, mezinê bendê bû û dijminê Mala Hesenê Temogewrê di mala wî de bûn. Mirovên hev bûn, lê Îsmaîl, ji peyaki xwe re got: "Here ser qesrê û tivingekê di ser mala apê min re berde, ko bixwe şiyar bibin û bêje! Min dixwest, ez, Suleyman û Mihemedê Salih bi dizî bikujim, lê tivinga min li wan neket!" û peyayê wî, wilo kir û wilo got. Ji nûve şer destpêkir. Lê ji ber ko hevalbendê Îzidîn û Îsmaîl bêtir bûn, naçare hevalbendê Suleyman û Mihemed Salih, piştî şerekî dijwar ketin qesra Axê û bi dijwarî şerê hev kirin. Lê hana Rema û Hebizbiniya, ji benda Îzidîn re hatin û hawirî qesrê weke bazineki gihane hev û serkarê hindama Midyadê hate nav wan, ko herdû bendan linev bënë. Lê Suleyman, serkar di qesrê de girt û got, "bere tu jî bi me re bişewitî!" Lê ji ber ko serkar, mirovekî zana û xwenda bû, ew xapandin û got, "eger ez derkevim, ji we re çêtire! Ji ber, ko ezê bixwazim leşkerekî giran bi xwe re bînim ser dijminê we"!

Lê çawa derket, hew li hevalên xwe vegeriya û Şêx Fethilayê Eynkafî şande nav wan. Şêx, bext ji wan sitand, ko xelkê nav qesrê derxin û wan nekujin û ew jî, axatiyê bi destê we ve berdin. Lê çaxa Şêx, Suleyman da pişt xwe û xwestin, ko derkevin ser qesrê û xwe bidî destê dijmin, Şukrî, kurê İsayê Hemo, ko Suleyman bavê wî bi perîşanî dabû kuştin, bi dizî û di pişt şêxê xwe de tiving xistê serê wî û gêrkirê ser qadê û Şêxê zirav xwe bicarek da paş û dijmin ketin hundirê qesrê û Hesarîyan bicarek birin mala Îsmaîl. Îsmaîl Axa, tivingên şervana ji milê wan negirtin û got: "Win gundiyan min in! İro we di ber apê min de xwe da kuştin, siba winê xwe di ber min de jî, bidin kuştin".

Lê apê wî-Mihemedê Salih, dane destê Xelîlê Mihe-
medê Hecî'-mezinê Rema. Xelîl, ew li malekê danî û
Rema pêwanî lê dikirin. Tenê piştî, ko şer barê xwe
danî, Hebizbinî û Remî çûne malên xwe. Di vege-
rê de hate bîra Hebizbinîya û ji hev re gotin: "ma ne
şerme ji me re, ko Suleyman bê kuştin û herdû
hevalên wî sax bimênin". Careke dî koma Hebizbinîya
vegerîya Hesarê û ji Îsmail re gotin: "em niha
dixwazin Mihemedê Salihê apê te jî bikujin! Ma me,
yekî weke Suleymanê Hesên kuştîye, tu jî nikarî apê
xwe bikujî? Yan divê tu jî, apê xwe bikujî û yan
divê dijminahiya me biki"! Lê Îsmail, nikaribû
dijminahiya mirov û hevalbendên xwe, ko jê xurtir û
mezintir bûn, biki û naçare apê xwe birin ser
bêndera, goya wê wî bibin nav Hebizbinîya! Lê li ser
bêndera kuştin û Îsmail, pakêtek fişek tede valakir û
veşartin.

Lê Xelîlê Mihemedê Hecî, çawa bihîst ko Mihemedê
Salih kuştine, wî jî, bi xwe nexweş anî û got: "min
bextê xwe dabû Mihemedê Salih û we, ew di bin bex-
tê min de kuşt û win dibêjin, ji ber ko me apê xwe
kuştîye, gereke Îsmail jî apê xwe bikujî. Eger
wiloye, gereke mala Hesên Şemdîn jî, apê xwe Yûsif
bikujin. Ji ber ko serê bendê Yûsif bû. Çima we
herdû alîya apên xwe kuştin û Îbrahîm û Bedirdîn jî,
apê xwe nekujî?"

Li ser vê daxwaza Xelîl, teva gotina xwe kirin
yek û şandin pey Kercosya, ko li qesra Hesarê bi
hev re hevalbend bicivin. Mala Hesên Şemdîn, bi ser-
dariya Îbrahîmê Îsmail û Tacidinê Hacî Osman heftê-
heştê peya bi xwe ra anîn û hatin Hesarê.

Îzidîn, bi xurtî û çavsorî ji wan re got: "Bê çawa
me, herdû apên xwe kuştine, divê win jî, apê xwe
bikujin! Yan na, karê xwe û şerekî dijwar û xwîndar
bikin!" Lê Îbrahîm, jê re got: "Heyran, apê me bê
şer axatî bi destê me ve berdaye! Ma ji Xwedê ne
gunehe, ko em vî kalê ha bikujin?"

Lê Rema û Hebizbinîya karê xwe û bêbextîyêke
kirin, ko di qesrê de herdiwan bikujin. Tenê Îsmail,
hana eşîra Hesarê berdabû hev û bi dizî ji xalanê
xwe re got: "weke mîra li berxwe bidin! Nikarin bê

bextîya li we bikin" û ji hevalên xwe re got: "Naxwazim di mala min da, xalanê min, bi bêbextî bikujin!", lê ko çûne mala xwe "mêrî çê bin û emê tevde herin ser eşîra wan û win çî dixwazin, emê li wan bikin!"

Bi vî awayî, Îbrahîm û Tacidîn ji nav pencê bazê mirinê filitîn û bi hezar tirs û sawir çûne mala xwe û karê xwe û şer kirin. Û bi serdariya Qeretacdîn, birek peyayê Dekşûrşa ketin gundê Qerqatê, Xirbehêqinyata û bi şev leşkerê Hesarya, Hebizbiniya çûne ser wan û hewara Rêman di cîkî dî ve, dirêjî nav gundên Dekşûrya kirin. Lê şerê Qerqatê, gelek diwar bû û leşkerê Hebizbiniya û Hesarya, êrişên xurt birin ser kozikên Dekşûrya û gihane ser kozika. Tacidîn Axa û Îsmail, gazî xalê xwe kirin û gotin: "Xalo rabe! barê me girane! tu nikarî di binde rabî!"

Lê Tacidîn, tim digot: "Ez Rostemê Zal im, Qeretacdînim! Bi Xwedê kim, heta ko win nekevin ser laşê min, kozikê ji we re bernadim! û ji ber we narevim!"

Lê Tacidîn, di vî şerî de hate kuştin û Hesarya, laşê xalê xwe anîn Hesarê û şuştin, kefen kirin û bi diyarî ji xalanên xwe re şandin. Û bi vî hawê, şer dawî hat û Qerqat, Qesrik, Kilyas ketin destê me Hesarya. Lê careke dî, Yûsif Axê, dest bi gilî kir û leşkerê Turk anî ser dijminê xwe û di xew de du mirovên Hesarî, ko nobedar bûn, kuştin û Qerqat û herdû gundên dî, ji Hesarya sitandin. Ji ev çar eşîr bi hev re, belkî heftê - heştê gund hene. Tevde di bin siya Mardîn de ne û di rastê wan de, eşîra Mihelmiya heye, ko bi erebî dipeyivin, tevî ko pirê wan bi kurmancî zanin. Lê, xwe ji milletê Erebiyê dijmerin. Şerefhanê Bedlîsî, vê eşîrê ji mezinê eşîrên Hes-kîfê (Hesenkêfê) dijmere û nabêji, Erebin!

Herwekû ji mala mîrê wan re dibêjin, Mala Mîrê Zirav, ko pir diriste ji mala Silahidîne Eyûbî, meleanê Hesenkêf mabin. Ji ber, ko tarîx didi xuyakirin ko yazde bîra mabûn, ko dewleta wan hilweşiya û dane destê Turka û di nav eşîran de belav bûn, cî girtin û yek ji wan bû fermandarê

Erebkêr û yek bû fermandarê Ruhayê (Urfayê). Çend caran min ji mîrekê Mihelmîyan pîrsî û ji min re gotin: "Em û mîrekên Ruhayê pîsmamên hevîn".

Herwekû Mîrmihemed Beg, yek ji wan li Cizîra Bota, li nik zavayê xwe -Mîrê Bota- rûniştibû û zarokên wî gelek hebûn. Lê, ez nizanim çî bi wan hatiye?

Ca eger rast bî, ev mîrekên Mihelmiya ji mala Silahidîn bin, pir diriste ko ev eşîra Mihelmiya, ji wan eşîrên Kurd bin, ko pêlake dûr û dirêj di nav Ereban de mane û dawî, piştî Dewleta Eyûbî, li Hema û Himis hilweşîyan, yek ji wan di gel çend eşîr û leşkerên xwe ve hatine nav Kurdistana Heskîfê û di wir de bûne melîk û mîrên Heskîf. Lê zimanê erebî ji bîr nekirine û naçare ji bo zimanê xwe dibêjin, "em Ereban in", tenê Ereban jî, ji wan re dibêjin, "win Kurd in".

Ev hemî, ji nivîsta Mîr Şerefexanê Bedlîsî hatine guhaztin. Lê her çawa bî, ev eşîra Mihelmiya, yek ji mezinên eşîrên Heskîfê û di bin destê mala Silahidîn de bûn, ko di îro de, ji wan re dibêjin "Mala Mîrê Zirav". Di nav wan de, Îsmail Beg, Xelef Beg di çaxê min de navdar bûn, ko herdu jî, kurên Hacî Mihemed Beg bûn. Di nav vê malê de navê Xelef û Xelîl, ji kevnare de gelek hebûn û niha jî, hêj mane. Lê ji tevan bêtir, Hesên Beg, şêrîn û ciwan û hilavêtî bû. Çawa, ko Xelef Beg û Îsmail Beg bi destê Turkan hatin kuştin. Lê Hesên Beg, çawa ko dibêjin, bi destê kurê wî û Îzîdînê mala Osman -axê Omerîya bi şev û di xew de hate kuştin.

SADÛNÊ AXÊ OMERÎYAN

Sadûn, yan "xwedêkê Çalê", mirovekî zorker û xwînrêj bû, ko ji gundê Stilîlê tenê 40 mirov di hindîrwe mizgefteftê de kuştin û ji ber zor setema wî, çend mezinên Omerîya, xwe dane hev û bi şev çûn, ko wî bi dizî bikujin. Lê, bextê wî sipî bû, ko berfê li wan dayê û nema karibin xwe bigrin û naçare vegerîyan. Lê Sadûn Axa, sibehê şop gerandin û şopa

sê mirovên mezin naskirin; Emerê Çeto, mezinê Bin-yata û du mezinên dî, ko bawer dikim, navê yekî ji wan Keleş bû, hersê anîn oda xwe û bi xencera kuştin. Lê ez, vî şerê ko li ser vê dabaşê hatiye gotin, nizanîm. Herwekû serpehatiyê jî, baş nizanîm, lê çawa min bihistiye, wilo ye! Ji lewra, li şûna serpehatiyê, dixwazim, li ser mala axê hinek bipeyivim.

Mala Axê Omeriya, bûne du perçe: Mala Mihemed Cizîrî û mala Mela Mistefa, ko mala Mihemed Cizîrî, bûne mezinê Etmankiya û mala Mela Mistefa, bûne mezinê Mehmûdkiya. Mala Cizîrî, li gundê Çalê rûdinin û mala Mistefa jî, li gundê Metîna rûniştine.

Lê, çima navê Mihemedê Cizîrî hatiye meydanê? Divê em bidin xuyakirin. Çawa ko dibêjin: Carekê, Mîrê Bota hatiye mala Etman Axa û her diwazdeh kurê Axê, hatine destê Mîr. Mîr ji Axê pirsîye û gotiye: "Etman Axa! Ev diwazdeh kûr ê tene? Zekat li wan dikevî û dixwazim, yekî bide mîrê xwe, ko di nav zariwên xwe de xwedî bikim!" Etman Axa, bi tore jêre gotiye: "Ezbenî! Her diwazdeh, kolê te ne! Mîr ferman bikî, bere her diwazdehan ji xwe re bibî û li ber dergehê wî, pêwanîyê lê bikin!" Lê Mîr gotiye: "Xwedê wan ji te re bihelî! Lê ez dixwazim, biçûkê wan, Mihemed, ji xwe re bibim!" Û çend salan Mihemed li Cizîrê maye. Lê çawa bavê wî serê xwe daniye, Mîr, ew kiriye Axayê Omeriya û navê wî bûye Mihemed Cizîrî.

Lê çawa ji min re hatiye gotin, ji Etman Axa, Mihemed Cizîrî, Mela Mistefa û Îbrahîm mane, ko Mihemed Cizîrî ketiye şûna bavê xwe, Mela Mistefa bûye mezinê mehmûdkiya û ji Çalê çuye Metîna û ji wê çaxê de bûne dijminê hev!

Ji Mihemed Cizîrî, Esed, Îsmail, Sadûn, Huseyn mane û Esed şûna bavê xwe sitandiye; Îsmail û Huseyn, çûne rojavayê Omeriya û li hindama Terê rûniştine. Lê Sadûn, axatî kiriye, heta ko serê xwe daniye. Esed, xwestiye ko şûna birayê xwe bigrî, lê herdû birayên dî, bicarek axatî nesipartinê û her yek di cihê xwe de bûne axayê hindamekê.

Lê Esed, li Çalê maye û ji Esed, Suleyman, Osman, Mehmûd, Evdîrehman, çar kur mane. Osman û

Suleyman, di Çalê de mane û evên dî ketine hin gundên Omerîya. Lê, Osman û Suleyman di Çalê de li ser axatîyê li hev nekirine û bûne dijminê hev.

Ji Suleyman, Mihemed, Ehmed, Huseyn, Evdela, Mecîd, şeş kur mane. Çawa, ko ji Osman, Evdilkerîm, Yûsif, Hesên, Ferhan, Şerîf, Brahîm, şeş kur mane; û ji Mehmûd, Sadûn, Elî, Huseyn, Mihemed, çar kur mane, lê ji Evdirehman, nizanîm kî maye? Ev tev ji zariwên Esed in.

Lê zariwên Îsmail, Ehmed, Şêxmûs, Xelîl, sê kur mane û ji Sadûn, Evdilezîz maye.

Ji Huseyn, Elî, Îbrahîm, Teter, Reşîd, Evdî, Cemîl, Şêxmûs, Qenco, neh kur navdarin, ko mane. Lê dibêjin, yazde kurê wî bûn û keçeke wî, bi navê Seyro (Seyran) heye, ko istiranek li ser Huseyn, bi navê "Bavê Seyro" hatiye çêkirin û di pêşde derbas bûye û min daye xuyakirin.

Lê ji mala Mela Mistefa, ê navdar Hacî Hesên (kurê Mela Mistefa) e. Ji Hacî Hesên, Bekir, Tahir, Elî, Îsmail, çar kur mane; ji Bekir, Mihemed maye; û ji Tahir, Mehmûd, Mihemed mane; ji Îsmail, Mihemed maye. Çawa ko ji Elî, Hemdîn, Nezî mane. Lê zariwên Îbrahîm, nedane zanîn! Tenê ji Evdilezîzê kurê Sadûn, bi navê Ehmed kurek maye.

Eşîra Omerîya, gelek mezin û gundên wan avane. Hin gund hene, ko hezar mal tede rûniştî ne. Çawa, ko Omerî ji bermayê Metîna (Mîtana) mane, ko navê paytexteke wan heta îro jî, Metîna ye. Çawa ko Hewrê, bermayê Hewrên kevnarene, ko Hewr û Mît yek eşîr bûn û bermayê Sobar bûn, ko berî çar hezar sal fermandarê Kurdistan û Rojhilata Navîn bûn û sînorê welatê wan ê jêrî heta jêra Xezê, jêra Felistîne diçû û dostanî û mirovanî bi fermandarên Misrê re kiribûn. Lê paşê weke me îro, bûne du perçe û li ser mezinahîya dewletê şer kirin û parçekî xwe da ber sînga Hêtît û Hewr; xwe da ber sînga Aşûr û dawî herdu dewlet jî, di nav bargiraniya zor û se-tema dijmin de winda bûn.

Çawa, ku ji Kerkûk heta Ava Sipî: Ogârît, di bin destê mîtan, Hewr de bû. Çawa, ko gelek diriste ko

Hewrahîyên îro, ko li jêra Sûriya dikevin, bermayê wan Hewrên kevnare bin! Ji ber, ko kincê jinên wan gelek nêzikî girêdana Kurdên Mîtanî ne. Tenê zimanê xwe ji bîr kirine û xwe ji Erebên bingehîn dijmêrin. Lê rûçikên jin û mêrên wan jî, neweke girêdan û rûçikên Erebên pêşi ne!..

SULEYMANÊ EMER

Suleymano, lo lawo!
Gelî xwedan eynelîna!
Xwe bidin hafê bēndera!
Gelî xwedan kurmancina!
Xwe bidin şerê giran û girbela!
Şerê mala kēfir girane,
Ji êvara xwedê de ketiye
ser darê bēxwedîyê mawîzera
Suleymano!

De lolo hekîmo qurba! tê ji Helebê
tê rabî dermana ji birîna Suleymanê
min re çêkî ji şekir û şebê,
Xwedê şeş topa têxî mala xwedîyê
gula mawîzerê, sê tilî girtime
Ji serê bēxwedîya vê kezebê
Suleymano!

De lolo hekîmo qurba! tê ji Ana
ji birîna Suleymanê min re çêke
dermana û sêbarî di hetwana!
Ezê neketime heyra kuştina
Suleymanê Emer, kuştin kuştina mēra ye,
Lê ezê ketime xema wê xemê Suleymano!
Ko cotê xatûnan û zerîyan,
di piştî çavê Suleymanê min re
li Bircabelek, bēxwedan û xwedî mane
Suleymano!

De gelî xwedan eynelîna! xwe bidin
 hafê bēndera!
 De gelî kurmancîna!
 Xwe bidin serê giran û girbela!
 Şerê mala kêfir girane,
 Ji êvara xwedê de ketiye
 ser darê bēxwedyê mawîzera,
 De laşê Suleymanê mi nazike, Suleymano!
 Dayê!...
 Dane ber qeftê bēxwedîyê di xencera
 Suleymano!

SEÎDÊ NADO

Bi rastî istirana ser vî gernasî gelek hêjaye, ko
 bê nivisîn. Lê mixabin, ko ez vê istiranê ji ber xwe
 nizanîm.

Û ez tarîxa jîngariya wî jî, nizanîm û serpêhatiya
 eşîra wî jî, nizanîm. Lê ez, dixwazim bikolim û çawa
 tê bîra min, navê Seîdê Nado, di du şeran de hatiye
 gotin.

Herwekû pir diriste, ko ji eşîra Cibiran bî!... Û
 ev eşîra Cibiran, eşîreke mezin û navdare. Dikevî
 rajorê welatê Kurdistanê.

NAVEROK

Pêşgotin7

BÊŞ I

perçê yekem: HELBEST Û BERDÎLAN

Ez kevokim lê lê12
Ax û aman Gulê14
Êmoşê18
Ez Xeleftim22
Baranek barî23
Bejnê24
Tu li vê têlê25
Tê ji Mezrê de27
Taqîbelekê28
Sultanê30
Sêvê31
Xanikê tu xanî32
De wer lê lê34
De berde36
De kina min, kina min lê37
Zêr Zeynebê39
Zêrberbenî41
Zeko, Zekiya43
Zeyno, Zeyneba min45
Zeyno46
Ji pelê darê48
Şemlê, Şemlanê49
Şêrînê tevde gul50
Lê Meyro Meyremê51
Xeyda52
Xezala min54
Ferho55
Kezîzerê56
Kemalo58
Şerefo59
Kerîm lawo çeqilmast59
Kerîm lowo mere dew60
Gundê bêrî61

Gulê hey narê62
Leylo, leylo63
Leylanê64
Lêlê kinê65
Lo şivano66
Lawiko nobedaro67
Lê Nûrê68
Lûrka lûrka69
Lê Gewrê70
Lê Nazê, Nazê, Nazê72
Lê Nazê Nazê.72
Masîko.74
Lê Canê75
Mamûro.76
Mamîro.77
Memyanî Memo.78
Nazliyê79
Nofa Nofelê81
Ne li male.82
Nêrgizê83
Narûnê Narûna min84
Narînê hey Narîn.85
Hey mîro.86
hay celebe.87
Hay de nayê90
Hay dil, hay dil.91
Hayla Bêzê.93
Wê li ser banî.94
Wele naçme ber garanê95
Yar yar li min Qudretê.96

perçê duwem: BERDAN

Berdan.97
Bejna zirav98
Berdestarî.	101
Baran Bego! dibarî.	102

perçê sêyem: BERDESTARÎ

Destar gerîya	103
De hûrik hûrik.	104
De bihên bihêr.	104
Eba-gewro	105
Girtîkê hepsa	105
Xanimokê.	106
Heyla delalê.	108

perçê çarem: BERBŪKÎ

Berbukî	110
-------------------	-----

perçê pêncem: STRAN Ū LAWIK

Bazo qurba.	111
Bavê Seyro.	112
Bavê Behcet	114

perçê şeşem: LAVIJ

Bavê Fexrîya.	116
Hesenê Mûsa	118
Xerabo.	125
Delalê Berîyê	131
Feqî û Eyşanê	135
Wî wî li min	139
Besna Xelîl	151
Sînem Xan	154
Eyşana Mîrza Begê	160
Gewrê	164

perçê heftem: AVIJÊ BOTAN

Lavêjê Botan.	167
Esmer û gewra	168

BEŞ II

Avêtinaser, yan şer û serpêhatî	173
Emmedê Hecî Evdila	174

Kuřtina Seîdê Ehmed	176
Ehmedê İskan.	179
Serpêhatîya Biřarê Çeto	181
Cemîlê Çeto	184
İskanê Qasim.	186
İsmâilê Xelîl	188
Bavê Behcet	189
Tahirxanê Cazê.	192
Tacidînê Hacî Osman	193
Sadûnê Axê Omerîyan	198
Suleymanê Emer.	201
Seîdê Nado.	202

WEŞANÊN ROJA NÛ